

Univerzita Karlova v Praze

Přírodovědecká fakulta



Mgr. Růžena Štemberková

**Vývoj přeshraniční spolupráce v letech 1989 – 2011 mezi Českem a
Německem: příklad okresů Prachatice a Freyung-Grafenau**

**Development of cross-border cooperation in the years 1989 – 2011 between
Czechia and Germany: Case study of the Prachatice and the Freyung-Grafenau
districts**

Rigorozní práce

Vedoucí závěrečné práce/Školitel: Doc. RNDr. Ivan Bičík CSc.

Praha, 2014

Obsah

1	Všeobecný úvod.....	12
2	Teoretická východiska.....	14
2.1	Základní pojmy	14
2.1.1	Vztahy na česko-německé hranici.....	14
2.1.2	Regionální politika Česka	21
2.1.3	Regionální politika Jihočeského kraje	29
2.1.4	Regionální politika Německa.....	31
2.1.5	Regionální politika Bavorska	33
2.1.6	Euroregiony	34
3	Cíle a hypotézy práce	43
3.1	Metodika	46
4	Charakteristika modelového území.....	48
4.1	Území Prachaticka jako součást přírodních a socioekonomických systémů Česka	48
4.1.1	Vývoj před rokem 1989.....	51
4.1.2	Vývoj po roce 1989.....	53
4.2	Okres Freyung-Grafenau	54
4.3	Srovnání české a bavorské části modelového území.....	57
4.3.1	Obecné srovnání modelových území.....	57
5	Přeshraniční spolupráce v modelovém území.....	61
5.1	Výzkum názorů starostů modelových území na přes-hraniční spolupráci po roce 1990.....	61
5.2	Příprava dotazníkového šetření	61
5.2.1	Literatura k metodice.....	61
5.2.2	Metodický postup práce	62
5.3	Příprava a problémy tvorby dotazníkového šetření	65
6	Výsledky – Přeshraniční spolupráce pohledem starostů obcí v modelovém území.....	68
6.1	Partnerství obcí v rámci přeshraniční spolupráce.....	68
6.2	Hodnocení vlivu politických a ekonomických změn od pádu železné opony v roce 1989.....	72
6.3	Vnímání euroregionu Šumava, předvstupních a strukturálních fondů.....	87

6.4	Hodnocení vlivu přeshraniční spolupráce na socioekonomický rozvoj	98
6.5	Reflexe role starosty v přeshraniční spolupráci	105
7	Závěr.....	113
	Přílohy.....	121
	Použitá literatura.....	135
	Přehled dotací	151
	Přehled www stránek.....	152
	Seznam tabulek	153
	Seznam map	154
	Seznam grafů.....	155

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předloženou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 2. 9. 2014

Mgr. Růžena Štemberková

ODVAHA

... aby se prolomil oběh, potřebuje člověk odvahu, tím se člověk dostane do další roviny vlastního vývoje. Není jednoduché dosáhnout této zatáčky, většinou to znamená něco jiného, vzdát se něčeho obvyklého. Teprve dodatečně si člověk uvědomí, jak mnoho tímto odvážným krokem získal. Předtím je pouze obava před neznámem. Skutečnou svobodu získá člověk tímto odvážným krokem, ten je vždy jen jeden a člověk tím získá VŠE ... NEZTRÁCEJ ODVAHU...

Mgr. Růžena Štemberková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat pracovníkům katedry sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty v Praze především Doc. RNDr. Ivanou Bičíkovi CSc., mému školiteli za vedení a usměrňování.

Dále bych chtěla poděkovat svému manželovi Josefovi za neuvěřitelnou trpělivost a vytrvalost v podpoře mých pracovních, časově neomezených aktivit a podporu. Zároveň děkuji svým rodičům Růženě a Vladimírovi za veškerou, stálou oporu.

Úvod

V rámci své profesní kariéry, která je spojena s oblastí evropské integrace, integračních procesů, rozvojem mezinárodních vztahů města Prachatice a rozvojem přeshraniční spolupráce v příhraničí, jsem potřebovala získat informace a specifické dovednosti k tomu, abych mohla lépe analyzovat problematiku regionálního rozvoje v příhraničí, v kontextu Evropské unie a rozvoje přeshraniční spolupráce, svěřenou mi nejen v rámci pracovních požadavků. Jednalo se zejména o potřebu poznání obecnějších rámců – mechanismů – regionálního rozvoje, o sledování role aktérů/subjektů – kvality lidského a sociálního kapitálu v rozvoji periferních a příhraničních regionech.

Dalším důvodem byla snaha o hlubší zkoumání problematiky hranic a periferního území na příkladu vybraného regionu z hlediska vývoje v rámci posledních dvaceti let a skokové proměny lokálních a regionálních podmínek.

V návaznosti na své někdejší pracovní zařazení jsem se snažila hledat nové možnosti, nápady a metody, které bych mohla využít a napomoci tak alespoň ve dříve svěřených oblastech k výraznější proměně a rozvoji. V rámci výzkumu jsem se snažila nastítnit přístupy a možnosti využívání přeshraniční spolupráce při čerpání finančních prostředků z Evropské unie a jejich využití pro rozvoj místního regionu a jeho radikální proměny.

Budoucí vývoj společnosti dvou sousedních národů, jejichž propojená historie za poválečného vývoje byla násilně přerušena a jejíž principy jsem se snažila pochopit a ve své práci v rámci přeshraniční spolupráce naznačit, celkově objektivní vnímání vymezené reality, porozumění jevů, procesů, problémů i regionů v jejich kvalitativních souvislostech, což je přirozeně založené na syntetickém poznání a myšlení. Takto vnímám regionální rozvoj jako součást geografické syntézy na počátku 21. století.

Závěrem nezbyvá než dodat, že budování dobrých sousedských a partnerských vztahů není jednorázovou záležitostí – je to běh na dlouhou trať vyžadující stálou péči, zejména proto, že historická spolupráce, vzájemné ovlivňování a soužití byly v minulém století, na tolik desetiletí, totalitními režimy přerušeny.

ABSTRAKT

Cílem této rigorózní práce je zhodnotit vývoj dosavadní přeshraniční spolupráce v okresech Prachatice a Freyung-Grafenau po roce 1989. Upozornit na rostoucí úlohu Evropské unie obzvláště v tomto příhraničním regionu před a po vstupu do EU v zajištění regionálního rozvoje.

V rámci stanoveného cíle práce byly zformulovány následující hypotézy. Nejvýznamnějšími aktéry příhraniční spolupráce jsou spíše instituce euroregionu a obce než aktivity spolků a zájmových skupin. Intenzita příhraniční spolupráce je územně diferencovaná. Větší města okresů sehrávají v regionálním rozvoji větší roli než okolní malé obce i díky vyšší angažovanosti a zainteresovanosti aktérů představitelů samosprávy v ostatních krajských, příhraničních i národních institucích i díky získaným finančním zdrojům EU. U malých obcí je příhraniční a euroregionální spolupráce i v regionálním rozvoji diskutována proklamativně na mnoha společných jednáních, prakticky však potenciál nebo jeho využití není. Obce a instituce euroregionu na německé straně dokáží daleko efektivněji usilovat o prostředky na příhraniční spolupráci a vlastní rozvoj než obce a další instituce na české straně. S tím souvisí i myšlenka, že regionální rozvoj a kontinuita příhraničních kontaktů vč. čerpání finančních prostředků z Evropské unie ovlivňuje odlišné fungování politického systému a odlišné politické složení představitelů samosprávy na obou stranách hranice. Navzdory tomu, že území je již několik let součástí Schengenského prostoru (od roku 2007), který napomáhá zvýšení kooperačních a integračních tendencí mezi obyvateli členských států je stále příhraničí, z pohledu jednotlivých územních celků, periferním územím.

V teoretickém úvodu jsou uvedeny procesy změn přeshraniční spolupráce v rámci posttotalitní transformace, integrace a euroregionální spolupráce.

Zjišťování a ověřování vývoje vztahů proběhlo na základě připraveného dotazníku položeného představitelům obcí, kterými jsou starostové, v modelových územích okresu Prachatice a v okresu Freyung-Grafenau. Některé z těchto výsledků byly následně porovnávány a konfrontovány s výsledky výzkumu pohraničí, který byl uskutečněn v roce 2004 (Jeřábek, Dokoupil, Havlíček a kol.). Toto porovnání umožnilo srovnání vývoje v různých příhraničních regionech České republiky a upřesnění postupujících a navazujících dalších vývojových tendencí. Na základě dosažených výsledků, ale i vlastních zkušeností, byly popsány možné perspektivy rozvoje zvolené modelové oblasti.

Na základě výzkumu můžeme konstatovat, že instituce euroregionu a jeho poslání je na české a německé straně v určitých segmentech odlišná. Její poslání je stejné, ale vytvořený úřad ve smyslu instituce se značně odlišuje. Na německé straně působí jako ucelený orgán, který je zastřešen jednatelem a obsahuje poradenské i konzultační centrum stejně jako administrátora mnohých projektů. Zastupitelstva obcí a představitelé euroregionu patří mezi významné aktéry příhraniční spolupráce a regionálního rozvoje. Obce jako nositelé spolupráce umí dlouhodobě využívat zkušeností našich sousedů při správě obcí při začleňování se do evropských struktur, při čerpání prostředků ze strukturálních fondů, ale i v dalších oblastech. Disparita čerpání finančních prostředků mezi většinou malých obcí a městy vyplývá především z nedostatku lidského potenciálu v neprospěch menších komun a tím souvisejících myšlenek a nápadů potřebných k realizaci projektových řízení. U větších obcí je větší potenciál lidských sil k administraci náročné agendy s projekty spojenými. Dalším podpůrným faktorem je skutečnost, že větší obce mají většinou větší míru disponibilních finančních prostředků k předfinancování projektů. Zároveň i kofinancující podíl je menším problémem pro větší města než pro městečka či obce regionu, které si logicky většinově nemohou dovolit větší počet projektů. Tento trend je velmi podobný na obou stranách hranice. Na německé straně není výjimečný fakt, že spolky či jiní dobrovolníci velmi rádi a s entuziasmem stejně jako patriotismem k regionu či obci jim vlastní nasazují své síly i finanční prostředky pro prospěch různých místních aktivit. Tato skutečnost na české straně ve větších městech či obcích úplně vymizela, u menších obcí je spíše výjimečná.

Klíčová slova

Hranice, hraniční region, přeshraniční spolupráce, euroregion, regionální rozvoj, EU-projekty

ABSTRACT

The aim of this thesis is to evaluate the development of the present cross-border cooperation in the Prachatice district and the Freyung-Grafenau district after the year 1989. To point out the increasing role of the European Union, particularly in this border region, before and after the entry to the EU in the guarantee of the regional development. In the frame of the given aim of the work the following hypothesis were formulated: The most important participants of the cross-border cooperation are more the institutions of the Euroregion than the activities of clubs and interest groups. The intensity of the cross-border cooperation is territorially differentiated. In the regional development the bigger towns in the district play a bigger role than small towns or villages, also thank to a bigger engagement and interest of the participants - the representatives of the authorities in the other regional, border and national institutions, and thanks to the funds from the EU. In small towns and villages the cross-border and Euroregional cooperation is, also in the regional development, declaratively discussed at many meetings, but practically there is neither potential nor its utilization. On the German side the towns and villages of the Euroregion are able to make efforts to gain the sources for the cross-border cooperation and their own development in a far more effective way than the towns and villages and the other institutions on the Czech side. This is connected with the thought that the regional development and the continuity of the cross-border contacts, including the raising funds from the EU, are influenced by the different working of the political system and a different political composition of the representatives of the self-government on the both sides of the border. Despite the fact the territory has been a part of the Schengen Area for several years (since 2007), which helps to increase the cooperating and integrating tendencies between the inhabitants of the member states, from the point of view of the individual territorial wholes, the border area is a peripheral territory.

In the theoretical introduction are mentioned the processes of changes of the cross-border cooperation in the frame of the post-totalitarian transformation, integration and Euroregional cooperation.

The survey and the verification of the relationship development was made on the base of the prepared questionnaire given to the representatives of the town and villages, which are the mayors in the model territory of the Prachatice district and in the model territory the Freyung-Grafenau district. Consequently some of these results were compared and

confronted with the results of the research of the border lands which was realized in 2004 (Jeřábek, Dokoupil, Havlíček and col.). This comparison enabled the comparison of the development in various border regions of the Czech Republic and the specification of the other proceeding and following tendencies. On the base of the achieved results, but also from my own experiences, possible perspectives of the development of the chosen model region were described.

On the base of the survey we can state that the institution of the Euroregion and its mission differs in some segments in the Czech and German sides. Its mission is the same, but the created office, in the sense of the institution, is completely different. On the German side it acts as an integral authority which is covered by its representative and contains both the advisory and consulting centres as well as an administrator of many projects. The local councils and the representatives of the Euroregion belong among the important participants of the cross-border cooperation and the regional development. The towns and villages, as the supporters of the cooperation, are able to use in the long term the experiences of our neighbours in the town and village managements, in becoming the members of European structures, in raising the funds from the structural funds, but also in the other spheres. The disparity of raising the funds among the small villages and towns arises especially from the lack of the human potential to the disadvantage of the smaller communes and the interconnecting ideas needed for the realization of project administration. In bigger towns or villages there is a bigger potential of human power for the administration of demanding administrative work that is connected with these projects procedures. Another supporting factor is the fact that bigger towns or villages usually have more disposable financial sources for the pre-financing of the projects. At the same time a co-financing share is a smaller problem for bigger towns than for small towns or villages which in most cases can't logically afford a bigger number of projects even if they were only the soft ones. This trend is very similar on both sides of the border. On the German side there is an exceptional fact that the clubs or the other volunteers like very much putting on their power and funds for the profit of various local activities with enthusiasm as well as with patriotism to their region or their town or village. On the Czech side in bigger towns or villages this fact has completely disappeared, in the small towns or villages it is rather exceptional.

Keywords

Border, border region, cross-border cooperation, euroregion, regional development, EU-projects

1 Všeobecný úvod

Poslední období, především od sedmdesátých let 20. století, je charakteristické velkými proměnami. Zrychlující se globalizace světové ekonomiky je charakteristická nástupem nových technologií a odvětví, nových organizačních principů. Prudké změny jsou typické pro tradiční politické systémy, pro celou oblast kultury, myšlení a prožívání. Mění se postoje a hodnotové systémy, normy jednání a morálka. Hledají se nové ideje a identifikace, nová -spiritualita vytlačuje starý pragmatický racionalismus.

„Přechod od centrálně plánované ekonomiky k ekonomice tržní, tak jak proběhl nejen u nás, ale i v ostatních postkomunistických zemích, je transformací, která nemá v historii lidstva obdoby. Nelze při tomto přechodu využít poznatků nějaké ucelené vědecké teorie – „teorie transformace.“ Ale nelze se obejít bez inspirace teorií ekonomickou. Za hlavní zdroj lze považovat koncepce moderního (znovu oživeného) neoklasicismu.“ (<http://referaty-seminarky/trensformace-ceske-ekonomiky/>, 3. 3. 2010)

Až do pádu železné opony byly oblasti podél bavorsko-české hranice na obou stranách periférií. Hranice od sebe oddělovala dva systémy s rozdílným politickým, ekonomickým, společenským a světonázorovým zaměřením. Tato situace se zásadním způsobem změnila počátkem devadesátých let, důrazněji však až poté, co v roce 1993 vstoupila v platnost nová česká ústava. V Česku bylo zavedeno tržní hospodářství, došlo k plošným restitucím, státní majetek byl do značné míry zprivatizován a otevřely se hranice. To umožnilo vznik mnoha přeshraničních aktivit. Existence partnerství a dobrých vzájemných vztahů překračujících otevřené hranice začala dávat dobrou příležitost k tomu, aby se celá příhraniční oblast rozvíjela jinak než v době studené války. Na obou stranách jako perspektivní životní prostor poskytující stejné šance všem jeho obyvatelům.

Tento cíl byl a je v souladu s úsilím Evropské unie v uskutečňování politiky rozšiřování směrem na východ. V preambuli Římských smluv zakládajících Evropské společenství stojí, že „*za účelem podpory harmonického rozvoje celého Společenství, toto bude rozvíjet a posilovat jednotu hospodářství svých zemí prostřednictvím zmenšování rozdílů mezi jednotlivými regiony a odstranění zaostalosti nejvíce znevýhodněných regionů.*“ (www.euroskop.cz/gallery/2/757-smlouva_o_euratom.pdf, 25. 3. 2009)

Skutečnost, že česko-bavorské příhraniční oblasti zauímají v Evropské unii relativně centrální polohu, podtrhuje možnosti, které se této oblasti nabízejí, jestliže se využitím

synergického efektu podaří minimalizovat její slabé stránky a maximalizovat její přednosti. Předpokladem pro rozvíjení dobrých partnerských a přátelských vztahů je však přibližně stejná ekonomická úroveň na obou stranách. V tomto směru bude ještě třeba úsilí, aby byl na české straně odstraněn deficit, který vznikl v průběhu desetiletí mezi roky 1945 – 1990.

Dosavadní průběh transformačního procesu stanovil pro všechny oblasti života v Česku nová měřítká. Šlo o to, přizpůsobit realitu v dalším průběhu transformace v ekonomickém, technickém, politickém, administrativním, společenském, kulturním, vědeckém a duchovním směru těmto novým kritériím.

To znamená, že bylo třeba řešit celou řadu deficitů v české části příhraničního prostoru, od nedostatečné infrastruktury až po mezery v myšlení lidí a ve znalostech např. v oblasti rámcových institucionálních podmínek. Vedle pokračování v tomto transformačním procesu bylo prvořadým cílem mobilizovat v celém tomto prostoru co nejvíce sil pro realizaci přeshraničního rozvoje.

V preambuli Evropské charty je uvedeno: „hranice jsou „jizvy dějin“ a přeshraniční spolupráce je zde proto, aby pomáhala zmírňovat nevýhody těchto hranic, překonávat okrajovou polohu hraničních oblastí a zlepšovat životní podmínky jejich obyvatel. Měla by zahrnovat všechny kulturní, sociální, hospodářské i infrastrukturní oblasti života. Poznání a porozumění sousedů jsou právě tak důležité jako budování důvěry.

Při rozmanitosti problémů a šancí po obou stranách hranic v Evropě je přeshraniční spolupráce nepostradatelná. Pomáhá realizovat mezinárodně právní zásady v přeshraniční a regionální oblasti: spoluprací veřejnoprávních instancí pod úrovní státu a různých skupin obyvatelstva podporuje daleko přes hranice států mír, svobodu, jistotu a hájení lidských práv a také ochranu etnických a národnostních menšin.“

(http://www.euroskop.cz/gallery/6/2090-charta_zakladnich_prav_1.pdf, 25. 3. 2009)

2 Teoretická východiska

2.1 Základní pojmy

2.1.1 Vztahy na česko-německé hranici

Hranice může být stabilní, ale příhraničí na obou stranách různě dostupné. Tomuto odpovídá i sledovaný úsek hranice česko-bavorské.

Historie vztahů mezi Českem a Německem je velmi dlouhá a bohatá. Přitom hranice mezi nimi patří ve střední Evropě k poměrně stabilním a je možné tvrdit, že prošla a prochází různými proměnami tedy i různými hraničními efekty.

„I když politicko – historický efekt se zde projevoval spíše v dávnější historii, v posledním období před rokem 1990 nedocházelo k významnějším posunům hranic a změnám příhraničního regionu (vyjma období II. světové války). Období před rokem 1990 znamenalo pro příhraniční regiony především rozdílný vývoj na obou stranách hranice. Tím byla posilována rozdílná funkčnost obou prostorů bez jakékoliv pozitivní možnosti vzájemného ovlivňování“ (Dokoupil 2004, str. 56). Nicméně efekt „železné opony“ a perifernosti obou stran příhraničí ovlivňoval možnosti rozvoje.

„V příhraničních regionech Čech i Německa docházelo k nárůstu periferního hraničního efektu, přičemž v českém pohraničí byla z důvodů obranných zcela záměrně omezována životní aktivita člověka, byla likvidována, či vojenskému působení podmiňována technická infrastruktura, čímž zde docházelo k postupnému zpusťování lidských sídel. Díky zmíněnému hraničnímu efektu i pozitiva především v přírodní části životního prostředí, která byla činností člověka málo narušena (česko-bavorské pohraničí). Přeshraniční kontakty byly v tomto období velmi řídké, centrálně řízené a ovlivňované s efektem spíše výjimečných "mostů" pro příhraniční regiony.

Rok 1990 znamenal zásadní kvalitativní změnu funkce této hranice. Její bariérovost byla výrazně potlačena a zvýšením počtu hraničních přechodů se významně zvýšila propustnost, čímž byla posílena kontaktní funkce hranice.

Paradoxně ovšem s otevřením hranic došlo k posílení funkce česko – německého pohraničí coby mostu mezi centrálními regiony, resp. západem a východem Evropy. Tuto funkci mostu, jež se projevuje především enormním zvýšením silničního provozu jako důsledek koncentračního hraničního efektu, velmi neblaze pociťují především obyvatelé

příhraničních obcí, ležících na hlavních dopravních tepnách (silnice I. a II. třídy) vedoucích k hraničním přechodům.“ (Dokoupil 2004, str. 56)

„Je zřejmé, že hranice mezi příhraničními regiony v česko – německém prostoru prošla historickým vývojem a její funkce se měnila v závislosti na politickém dění v Evropě a v závislosti na stavu vztahů mezi oběma sousedními státy. Byla zde období, kdy byla hranice uzavřená či částečně otevřená, a plnila tak funkci bariéry mezi sousedními regiony, byla zde období hranice otevřené, o čemž mluvíme i dnes, kdy hranice plní funkci kontaktní mezi sousedními regiony. V dalším období i v souvislosti s cíli Evropské unie lze předpokládat, že kontaktní funkce hranice se bude dále posilovat.“ (Dokoupil 2004, str. 57)

Z teoretického hlediska tak proti sobě stojí dvě hlavní hypotézy regionálního vývoje v pohraničí dle Blažka a Uhlíře (2002). Na jedné straně se jedná o hypotézu vyrovnávání rozdílů (konvergenční tendence) a na druhé straně o zvětšování rozdílů, tedy narůstání polarizace (divergenční tendence) mezi regiony po obou stranách hranice. Teorie difúze vychází z předpokladu, že regionální nerovnováha se zmenšuje díky rozšíření akumulace kapitálu a tím moderního hospodářského růstu (Blažek, Uhlíř; 2002). Jako příklad lze uvést česko-bavorské pohraničí v období transformace.

Tabulka č. 1 Dopady funkce hranice na regionální rozvoj na příkladu česko-bavorského pohraničí – česká strana

Časové rozmezí	Stupeň propustnosti hranice	Hlavní procesy regionálního rozvoje v příhraničí	Dopad na regionální rozvoj na české straně pohraničí
do roku 1918	propustná (pouze celní dohled)	vzrůstající mobilita, industrializace, urbanizace I. fáze	koncentrace obyvatelstva do měst a průmyslových oblastí pohraničí, počátek emigrace z vyšších horských periferních oblastí. Odchod z Jižních Čech do Prahy nebo do Vídně (zčásti i do zámoří)
1918 – 1939	různý stupeň propustnosti	narušení kontinuálního vývoje a soužití snahy o autonomii českých Němců, podpora politických stran žádajících k připojení k Říši	1. světovou válkou a poválečným uspořádáním narušen plynulý socioekonomický rozvoj a sídelní vývoj českého pohraničí, pohraniční oblasti usilovaly o autonomii a připojení k Německé říši
1939 – 1945	propustná, hranice se dočasně posouvá	okupace a vznik protektorátu, válka, etnické přesuny Čechů do vnitrozemí	odchod mužů na frontu, v území vznikají internační a koncentrační tábory, přesuny pracovních sil do území z Protektorátu místo mužů na frontě
1945 – 1948	semi-propustná	etnické přesuny-odsun českých Němců, doosidlování ze zahraničí a Slovenska a přilehlých oblastí Česka resp. podobného průmyslu, zvýšená periferizace hospodářsky slabých regionů na základě doktríny neinvestovat do pohraničních regionů, ale spíše na východ ČSSR	zemědělská výroba-úpadek, deformace sídelního systému, změna využití krajiny a nedosídlení samot a menších sídel a pokles obyvatelstva, předválečný stav dosažen spíše v městech a některých střediskových obcích
1948 – 1967	zcela nepropustná	centrálně řízená ekonomika, znárodnění majetku, industrializace, mimozápadní pohraničí lokace armády a vojsk MV k ochraně hranic	rozsáhlá investiční zemědělská (aktivita pouze ve státních statcích) a průmyslová výstavba (především potravinářský, dřevařský, sklářský a strojírenský průmysl) a výroba v příhraničí, zásadní změna v regionálním rozmístění obyvatelstva, úbytek trvale žijícího obyvatelstva a jeho zásadní proměna

			z hlediska územní struktury – koncentrace do střediskových obcí
1968 – 1970	propustná, ale částečně s elektrickou ochranou	centrálně řízená ekonomika, normalizace, zvýhodňování imigrantů, zesílení hraničních kontrol	rozsáhlá investiční zemědělská (aktivita pouze ve státních statcích) a průmyslová výstavba (především potravinářský, dřevařský, sklářský a strojírenský průmysl) a výroba v příhraničí, úbytek trvale žijícího obyvatelstva
1970 – 1989	zcela nepropustná	centrálně řízená ekonomika, industrializace, doosídlování-podpora vládou, nábor, mzdové preference, řízená migrace, minimální industrializace západního pohraničí	investiční zemědělská (aktivita pouze ve státních statcích) a průmyslová výstavba (především potravinářský, dřevařský, sklářský a strojírenský průmysl) a výroba v příhraničí, stagnace a zánik mnoha sídelních jednotek a hospodářských objektů, úbytek trvale žijícího obyvatelstva, textilní a strojírenský průmysl selektivní rozmach bytové výstavby (pokračující koncentrace do středisek osídlení obvodního a oblastního významu)
1990 – 2004	propustná, kontrolovaná	rozvoj tržního podnikání, výstavba domů a individuální rekreace, ochrana přírody-založení NPŠ	privatizace státních statků a restituce (jen českým trvale žijícím občanům, cca 20 % zemědělského půdního fondu v držbě státu dodnes (především pohraniční oblasti) rozvoj průmyslových zón, navracení domácích průmyslových odvětví, budování dopravní infrastruktury, zánik nerentabilních podniků, rekreace
2004 – 2007	propustná, kontrolovaná slabě	hospodářský rozvoj, ale i zánik řady průmyslových i zemědělských podniků, rozvoj spolupráce se zahraničními investory a partnery, rozvoj tržního podnikání, integrace, urbanizace	hospodářský rozvoj, rekreace-budování kvalitní infrastruktury, příchod mnohých zahraničních firem – vytváření dceřiných společností ve vybudovaných průmyslových zónách a na místech zaniklých firem,

			vliv na rozvoj cestovního ruchu, povzbuzování turismu i pro náročnější návštěvníky a rozvoj lehkého strojírenství, dřevařského průmyslu
2007 -	zcela propustná, průchodná kdekoliv (Schengen)	hospodářský rozvoj, rozvoj tržního podnikání, urbanizace	budování dopravní infrastruktury, rekreace-budování kvalitní infrastruktury, rozvoj spolupráce se zahraničními investory a partnery

Zpracovala: autorka za pomoci následujících zdrojů: Jánský, J.: Kronika česko-bavorské hranice, 2005; Houžvička, V.; Novotný, L.: Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí, 2007; Felber, W.; Brockhoff, E.: Bayern-Böhmen 1500 Jahre Nachbarschaft, 2007.

Tabulka č. 2 Dopady funkce hranice na regionální rozvoj na příkladu česko-bavorského pohraničí – německá strana

Časové rozmezí	Stupeň propustnosti hranice	Hlavní procesy regionálního rozvoje v příhraničí	Dopad na regionální rozvoj na německé straně pohraničí
do roku 1918	propustná, pouze celní dohled	vzrůstající mobilita, industrializace, urbanizace	koncentrace obyvatelstva do měst a průmyslových oblastí pohraničí, počáteční emigrace z horských periferních oblastí
1918 – 1939	různý stupeň propustnosti	narušení kontinuálního vývoje a soužití snahy o autonomii, podpora politických stran žádajících k připojení k Říši	válkou a poválečným uspořádáním narušen plynulý socioekonomický rozvoj
1939 – 1945	propustná, hranice se dočasně posouvá	okupace a vznik protektorátu, válka,	odchod mužů na frontu
1945 – 1948	semi – propustná	etnické přesuny-odsun českých Němců, usidlování odsunutých v německém příhraničí	zemědělská výroba – zemědělské využití krajiny, kontinuální rozvoj rodinných farem i menších produkčních firem a navazující vývoj charakteru životního prostředí

1948 – 1967	zcela nepropustná	úbytek trvale žijícího obyvatelstva, pokračování tradiční výroby	zemědělská výroba (aktivita u soukromých zemědělců) a průmyslová výroba (především potravinářský, dřevařský, sklářský a lehký strojírenský průmysl), úbytek trvale žijícího obyvatelstva
1968 – 1970	propustná, ale částečně s elektrickou ochranou	pokračování kontinuální tradiční výroby v příhraničním německém regionu, rozvoj cestovního ruchu – založení Národního parku Bayerischer Wald	zemědělská produkce na rodinných farmách a průmyslová výstavba (především potravinářský, dřevařský, sklářský a strojírenský průmysl) a rozvoj infrastruktury pro cestovní ruch
1970 – 1989	zcela nepropustná	tradiční výroba v německém příhraničí, cestovní ruch	zemědělská a průmyslová výstavba (především potravinářský, dřevařský, sklářský a strojírenský průmysl) a výroba v příhraničí, stagnace a zánik dvou sídelních jednotek, úbytek trvale žijícího obyvatelstva (koncentrace do center osídlení)
1990 – 2004	propustná, kontrolovaná	rozvoj přeshraničního podnikání, rozšíření NP Bayerischer Wald – ochrana přírody	expanze průmyslových německých firem do nově vytvářených průmyslových zón na české straně hranice, budování dopravní infrastruktury, rekreace, rozvoj jednodenní turistiky německých turistů na české straně hranice
2004 – 2007	propustná, kontrolovaná slabě	hospodářský rozvoj, rozvoj spolupráce se zahraničními investory a partnery, integrace,	hospodářský rozvoj, rekreace-budování kvalitní infrastruktury pro cestovní ruch, vliv na rozvoj cestovního ruchu, rozvoj dopravní infrastruktury a dopravního propojení, nadále trvá jednodenní turistika na české straně hranice
2007 –	zcela propustná, průchodná kdekoliv (Schengen)	hospodářský rozvoj, centralizace obyvatelstva do větších center regionu	rozvoj a zkvalitňování kvalitní infrastruktury pro rekreaci, volný pohyb osob a možnost investic do nemovitého i movitého majetku německými občany v Česku

Zpracovala: autorka za pomoci následujících zdrojů: Jánský, J.: Kronika česko-bavorské hranice, 2005; Houžvička, V.; Novotný, L.: Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí, 2007; Felber, W.; Brockhoff, E.: Bayern-Böhmen 1500 Jahre Nachbarschaft, 2007.

Zajímavé je ohlédnutí za poslední stoletím ve vývoji česko-bavorských vztahů a vývojem myšlení obyvatel na obou stranách hranice. „Léta 1848 – 1918 byla obdobím hledání hledání a formování hranic v kulturně společenských (jazykových a národních; Zemmerich 1902) a vzrůstajícího antagonizmu mezi nově zformovanými politickými národy (hlavně Čechy a Němci).“ (Chromý 2004, str. 37) „Nesouhlasný postoj a separatistické snahy českých Němců v období vzniku Československa, které vedly k dočasnému vzniku čtyř samostatných německých oblastí v českém pohraničí¹, vyvrcholily v roce 1938 mnichovským diktátem.“ (Chromý 2004, str. 37) Nastupující druhá světová válka s okupací pohraničí výrazně pro další období narušily soužití obou dvou národů. Po válce bylo vymezeno tzv. nové pohraničí pro potřeby dosidlovací politiky, kdy proběhly rozsáhlé etnické v podstatě násilné přesuny (tzv. dosídlení) (Černý a kol. 1990). Po roce 1948 s nastolením nového sociálně – politického systému (Jehlička, Sýkora 1991) se hranice začíná pomalu uzavírat. S tím souvisí i postupné odcizování obou mentalit a zpřetrhání všech dosavadních kontaktů mezi oběma národy. V letech 1947 – 1955 dochází na české straně k majetkovým přesunům – znárodnění majetku kolaborantů, kulaků, zrádců a jiných „nepřátel“ státu, ústup od intenzivního zemědělství v oblastech vyšších nadmořských výšek, růst rozlohy lesních ploch a trvalých travních porostů, úbytek orné půdy (Bičík a kol. 2010) – k socialistické industrializaci. Jejím výsledkem ovšem bylo spíše posunutí geografického mediánu zaměstnaných v průmyslu východním směrem na východní Moravu (Korčák 1960). V pohraničí západním byly koncentrovány v řadě míst rozsáhlá vojenská zařízení a vojsko. Toto období je typické tím, že se v příhraničí usídlilo nové obyvatelstvo, které k regionu a jeho rozvoji nemělo žádný vztah a zájem, byli sem „naveleni“ a zaplacení.

Odstranění železné opony znamenalo nástup kvalitativně a zcela určitě i kvantitavně nových možností rozvoje při ní ležících území. Počátkem 90. let dochází k otevření hranice a ke znovu – obnovování a znovunavazování zpřetrhaných kontaktů. Německé, dříve vysídlené obyvatelstvo, začalo pomalu zachraňovat torza vesnických kostelů a dalších památek, pomáhat rozvoji obcí. Zároveň byla patrná po otevření hranice rozdílnost v koupěschopnosti obyvatelstva, která vyvolávala u části obyvatelstva nevráživě závistivé nálady, které v druhém desetiletí po otevření hranice ustupovaly se zvyšováním konkurenceschopnosti českého trhu a vyrovnáním se trhu německému.

¹ Deutschböhmen, Sudetenland, Böhmerwaldgau, Deutschsüdmähren

Funkce hranice se samozřejmě přenáší i na její nejbližší okolí resp. zázemí, tedy na příhraniční regiony. Hraniční efekt a proměna funkcí hraniční linie dokazuje, a plyne to i ze zmíněného dotazníkového šetření autorky, že oba příhraniční regiony – český i německý – jsou dosud díky rozdílnému socioekonomickému vývoji rozdílnými funkčními prostory. Přesto je zřejmé, že především podél hlavních komunikačních sítí, nehledě na negativní dopady provozu na životní prostředí, dochází k difúznímu efektu sousedního modelu hospodářské aktivity lidí. Tento difúzní efekt je dosud patrný pouze v českém příhraničním regionu a je charakteristický zatím hlavně budováním obslužné sféry podél komunikací, v řadě případů cestou provizorních stánků obsluhovaných často cizími státními příslušníky (Vietnamci, Ukrajinci, Rusové...).

2.1.2 Regionální politika Česka

„Regionální politika je, jinými slovy koncepční činnost státu, regionálních a místních orgánů zaměřená na podporu rozvojových aktivit v jednotlivých regionech a na předcházení či zmírňování negativních důsledků územně nerovnoměrného rozvoje.“ (Žítka 2002 in Řehák 2004, str. 96) „Cílem regionální politiky by mělo být zefektivnění a vyvážený rozvoj všech částí státu a aktivace jejich nedostatečně využívaného potenciálu, zejména pokud jde o hospodářský rozvoj a životní podmínky obyvatel, možnost pracovních příležitostí, zvyšování kvalifikace a vzdělávání, dostupnost nejdůležitějších služeb, a to při současném respektování místních zvláštností, přírodních hodnot území a požadavků tvorby a ochrany životního prostředí.“ (dle Žítka 2002 in Řehák 2004, str. 96 – 97) „Na rozdíl od „vedlejších“ efektů jiných politik je tedy regionální politika ve vztahu k ovlivnění regionu především cílená.“ (Řehák 2004, str. 97)

„Regionální politika se tedy odehrává v prostředí s různým rozvržením kompetencí na stát a regiony (eventuálně v extenzi až na lokální úroveň na straně jedné a na Evropskou unii na straně druhé).“ (Řehák 2004, str. 97)

„U nás se prvními opatřeními státu ve prospěch diferencovaného regionálního rozvoje můžeme setkat již v období první republiky. Ovšem soustavná regionální politika v tomto období ještě praktikována nebyla. Navíc se však už tehdy objevují silné a (právě v kontextu regionálního rozvoje) ambiciózní podnikatelské subjekty (např. firma Baťa), které jsou řádně koncipované a v regionální politice dnešní optikou důležitým aktivním spoluhráčem

státu a regionů. Důkladné vědecké zhodnocení těchto specifických počátků naší reálné regionální politiky zatím ještě chybí.“ (Řehák 2004, str. 98)

Nicméně příkladem mohou být firmy Škoda Plzeň či Baťa aktivně se na regionální politice podílející a ekonomickými efekty výrazně přesahující hranice státu. „Po 2. světové válce československá regionální politika začala vycházet především z ideologických východisek pod sovětským vedením (přičemž prioritu mělo vyrovnání sociálně ekonomického rozvoje různých oblastí) a směřovala k uplatnění direktivního regionálního plánování při popření tržní regulace. V tehdejších československých podmínkách se navíc od počátku poválečného období akcent tehdejšího oblastního plánování přesouvá především na potřebnou podporu Slovenska (byť řádné zhodnocení této věci není vůbec jednoduché a celé toto úsilí mělo i mnoho „neplánovaných“ pozitivních i negativních následků), což je jistým výrazným československým specifickým v porovnání s jinými státy tehdejšího „východního bloku“. Uvnitř českých zemí se vedle podpory dosídlování vysídlených pohraničních oblastí již od 50. let věnovala zvýšená investiční pozornost zejména dalšímu rozvoji těžebních oblastí s navazujícím těžkým průmyslem, v menší míře i industrializaci východní Moravy, Českomoravské vrchoviny a jihu Čech. Hlavním reálně používaným nástrojem byla direktivní alokace státních investic. Na konci 60. let a pak ještě na začátku 80. let se systém oblastního plánování poněkud obohatil, zahrnoval kromě územní regulace investic i regulaci zdrojů pracovních sil, ovšem základní cíle a metody tzv. oblastního plánování se až do konce 80. let principiálně nezměnily, třebaže nelze opomenout i soustavnou, spíše ovšem proklamovanou, pozornost právě vůči jihozápadnímu pohraničí Čech.“ (Řehák 2004, str. 98)

Faktorem, který sehrál významnou roli, byla převzatá sovětská koncepce upřednostňování odvětví těžkého průmyslu. Tato politika měla významné následky pro vývoj situace v západním pohraničí. Proto se od 50. let věnovala zvýšená investiční pozornost zejména dalšímu rozvoji těžebních oblastí s navazujícím těžkým průmyslem, v menší míře i další industrializaci východní Moravy, Českomoravské vrchoviny a jihu Čech. V této době byla hlavní direktivně prosazovaná politika ve smyslu vyjít vstříc surovinám směrem na východ vůči SSSR a k využití rezerv pracovních sil lokalizovaných především na východě státu. Vyvíjeným úsilím bylo si politicky připoutat nově formovanou sociální skupinu dělníků místo samozásobitelsky „uzavřené“ agrární tradiční společnosti většiny území Slovenska. Nové velké investice zvláště v případě strategických odvětví byly

směřovány a lokalizovány co nejdále od „nepřítele“, tedy daleko od železné opony. Hlavním reálně používaným nástrojem byla direktivní alokace státních investic.

Prioritami komunistické politiky a jejími důsledky bylo přebírání doktrín SSSR a jejich prosazování. V realitě to v tehdejší Československu znamenalo posun mediánu průmyslu směrem na východ. Bylo způsobeno vystěhováním Němců a velkým omezováním investic v blízkosti železné opony a dlouholetým avšak ne zcela úspěšným osidlováním pohraničí. Dále byly v těchto oblastech situovány posádky armády k obraně státní hranice. V souvislosti s novou situací vznikaly v pohraničních oblastech textilní firmy podporující zaměstnanost žen. Jedním z dalších hlavních trendů této doby byla industrializace agrárních regionů (např. Českomoravská vrchovina). „Pro potřeby osídlovací politiky bylo na základě tehdejších okresů zkonstruováno tzv. nové pohraničí. Obdobná metoda byla aplikována i po reorganizaci struktury státní správy v roce 1960. Po posouzení reálného vývoje se podpora počínaje rokem 1969 koncentrovala (redukovala) do příhraničního pásma obcí, přičemž pro zařazení obcí byla rozhodující jak úroveň dosídlení, tak dosažená úroveň vybavenosti terciéru.“ (Chromý 2004, str. 38)

„V období nejnovějších českých dějin – především v druhé polovině 20. století – představoval vývoj pohraničí Česka tzv. „revoluci v prostoru.“ (Chromý 2004, str. 38) „Poměrně známou skutečností – reflektovanou především v četných pracích historických – je narušení plynulého socioekonomického a sídelního vývoje českého pohraničí, podmíněné událostmi souvisejícími s 2. světovou válkou. Méně pozornosti pak bylo věnováno řešení, resp. usměrňování rozvoje těchto území. V celé řadě lokalit nepříznivé tendence demografického, ekonomického i ekologického charakteru postupně oslabily jejich životaschopnost.“ (Chromý 2004, str. 38)

„Pro potřeby dosídlovací politiky vlády bylo na základě tehdejších okresů zkonstruováno tzv. nové pohraničí. Obdobná metoda byla aplikována i po reorganizaci administrativní struktury v roce 1960. Od roku 1953 zřízená funkce a aparát vládního zmocněnce pro otázky pohraničních okresů byly „nahrazeny“ systémem direktivních opatření, podporujícím průmyslovou, zemědělskou výrobu nebo služby. Po posouzení reálného vývoje se podpora počínaje rokem 1969 koncentrovala do příhraničního pásma obcí, přičemž pro zařazení obcí byla rozhodující jak úroveň dosídlení, tak dosažená úroveň vybavenosti službami.

Mapa č. 1 Vymezení pohraničního území ČSR (1969)



Převzato: Chromý, 2004. str. 39, Pramen: vláda ČSR (1969)

Při územním omezení se však rozsah pomoci pohraničí věcně rozšířil na úseky bydlení a bytové výstavby. Tím se rovněž přešlo od dílčích aktuálních problémů ke komplexnímu působení, zahrnujícímu rozmanité aktivity. V návaznosti na neuspokojivý vývoj v ostatních částech státu – zejména v průmyslových centrech a sídelních aglomeracích – však zájem centra o řešení problémů pohraničí upadl a až v roce 1977 byla zavedena forma mimořádné podpory (v platnosti byla ponechána jen některá opatření na úseku pracovních sil: dosidlování, náborů, mzdové preference) zastavena.“ (Chromý 2004, str. 38 a 40)

V následující mapce si dovoluji znázornit pro srovnání posun geografického mediánu v rámci zaměstnanosti v průmyslu v rámci České republiky. Jedná se o zaměstnané v průmyslu po jednotlivých okresech. Pro srovnání jsem převazla Zobrazení geografického středu resp. geografického mediánu pracovníků průmyslu Korčák (1967).

Zde je velmi zajímavé, jak dochází k posunu linie geografického mediánu v Československu směrem na východ a v Česku po roce 1990 sice směrem na východ, ale v mnohem menší intenci. Tento posun po roce 1990 souvisí již s přirozeným vývojem nikoli uměle plánovanými a zřizovanými průmyslovými centry.

Mapa č. 2 Zobrazení geografického středu resp. geografického mediánu pracovníků průmyslu



Převzato: Korčák, 1967

Vysvětlivky: Geografický medián obyvatelstva v Československu 1930 a 1955. Linie A1 – A2 vymezují území, v němž žila polovina obyvatelstva státu r. 1930 a 1955, slabší linie a1 – a2 analogicky rozdělují území Slovenska, Linie B1 – B2 obdobně rozdělují území ČSR podle počtu zaměstnanců v průmyslu r. 1930 a 1954.

Mapa č. 3 Geografický medián pracovníků průmyslu Česka a Československa (1955, 1989, 2010)



Zpracovala: autorka, podle: Korčák, 1967

Vysvětlivky: Geografický medián obyvatelstva v České republice v letech 1955, 1989 a 2010

„Na konci 60. let a pak ještě na začátku 80. let se systém oblastního plánování poněkud obohatil (o některé ekonomické nástroje mimo sféru tržní ekonomiky a o symbolickou

participaci obcí, okresů a krajů na strategických koncepcích), zahrnoval kromě územní regulace investic i regulaci zdrojů pracovních sil (spolu s tím i problematiku bytové výstavby), ovšem základní cíle a metody tzv. oblastního plánování se až do konce 80. let principiálně nezměnily, třebaže nelze opomenout i soustavnou pozornost právě vůči jihozápadnímu pohraničí Čech (např. vládní usnesení z roku 1986).“ (Řehák 2004, str. 98)

„Česká republika ještě jako součást Československa vstoupila do období zásadních politických, hospodářských a společenských změn po roce 1989 jako země s relativně malými meziregionálními rozdíly, které byly výsledkem minulého tlaku státu vedoucího k úsilí tyto rozdíly bez ohledu na náklady a efektivnost celého procesu co nejvíce vyrovnávat. Avšak v důsledku transformace českého hospodářství na tržní ekonomiku se začal vývoj jednotlivých regionů po roce 1990 poměrně výrazně diferencovat v důsledku stagnace či úpadku nekonkurenceschopných odvětví v určitých částech země na jedné straně a rychlého rozvoje progresivních aktivit v jiných oblastech státu na straně druhé. Tento vývoj se vyznačoval rozdílnou dynamikou v uplynulých 20 letech (např. výrazné prohloubení regionálních disparit ve druhé polovině 90. let či konvergenční tendence v posledních zhruba 5 letech), nicméně jeho souhrnným výsledkem je v současné době poměrně diferencovaná regionální struktura státu, kdy vedle regionů či měst s velmi dynamickým rozvojem (zejména Praha se svým okolím) lze identifikovat i regiony s typickými charakteristikami stagnace či úpadku z hlediska základních charakteristik sociálně ekonomického rozvoje (například oblast severozápadních Čech a některé okrajové části státu).“ (Postránecký 2010, str. 11)

Regionální politika byla jistou dobu přehlížena jako přežitek z doby centrálního plánování. Ve skutečnosti se v této době spontánně uplatňovaly spíše nepřímé regionální efekty jiných politik, nešlo tedy o naprostou absenci regionální politiky v širším slova smyslu. Vláda Československa věnovala hlavní pozornost řešení transformačních, privatizačních a restitučních problémů a otázkám spojeným s dělením majetku po někdejší federaci. Se zrušením krajů nebyly okresy uznány jako svébytné a schopné regionální subjekty. V té době neexistovaly výrazné meziregionální ekonomické a sociální rozdíly. Hlavní příčinou byla neefektivnost celé řady průmyslových odvětví, která v nových podmínkách restituenti či noví majitelé po privatizaci byli nuceni zavírat či restrukturalizovat výrobu. Také se začaly výrazněji prosazovat vlivy ze zahraničí. K zásadnímu obratu v pohledu na regionální politiku došlo až počínaje rokem 1998, a to

v souvislosti s výrazným nárůstem diferenciací mezi jednotlivými regiony a v důsledku postupné implementace Acquis communautaire² v procesu přibližování k EU, neboť v EU je systematická pozornost strategickému rozvoji regionů jedním z velmi důležitých atributů členství.

V souvislosti se společenskými změnami na přelomu 80. a 90. let a spolu s přirozenou likvidací bariér mezi Československem a státy Evropské unie se začíná měnit i teoretická a praktická stránka regionální politiky u nás.

Regionální politika se v České republice je zacílena především na podporu rozvoje předem vymezených regionů a koordinaci činností centrálních orgánů, které mají výrazný regionální dopad na celém území; to se týká celého území ČR. V druhé polovině devadesátých let se začala připravovat reforma veřejné správy. V rámci této reformy se změnila struktura územně samosprávných celků na území ČR. Byly zrušeny okresní úřady k 31. 12. 2002 a jejich kompetence k 1. 1. 2003 přebraly nově vzniklé krajské úřady a pověřené obce III. typu.

Mezitím se v této souvislosti začal uplatňovat i krajský článek administrativy, jenž je i institucionálně orientován na relativně autonomní vizi rozvoje území. Mezi aktéry regionální politiky však nadále nacházíme i úroveň celostátní a kromě toho i úroveň lokální. Strategické a programové dokumenty na úrovni kraje tvoří především strategie rozvoje kraje jako základní strategický dokument.

„V roce 1998 přijala vláda ČR svým usnesením č. 235 Zásady regionální politiky. Zároveň stanovila úkoly v oblasti legislativní, institucionální a programové. V rámci jejich plnění byla vypracována na národohospodářské a regionální úrovni řada strategických a programových dokumentů, které však měly většinou přípravný charakter.“ (Wokoun 2008, str. 148)

Póly rozvoje³ jsou vytvářeny u velkých aglomerací měst s diverzifikovanou ekonomickou strukturou a se zastoupením odvětví generujících růst.

² „je francouzský termín, který se používá pro právní řád Evropské unie. Označuje souhrn všech právních pravidel v jakékoliv formě (obecně závazných i individuálně závazných aktů) a dokonce i právně nezávazných dokumentů (deklarace, prohlášení, Bílé knihy, strategie atd.), které se vztahují k činnosti Evropské unie. Do češtiny pojem nebývá překládán. Odborné slovníky uvádějí český smyslový překlad „komunitární bohatství“. Pojem byl zaveden Maastrichtskou smlouvou a začal se následně v širokém měřítku užívat v odborném prostředí i v médiích jako ustálené slovní spojení.“ (http://cs.wikipedia.org/wiki/Acquis_communautaire, 20. 1. 2010)

³ Dokument „Politika územního rozvoje České republiky“ ve smyslu nového zákona o územním plánování vymezuje těchto 12 hlavních rozvojových oblastí České republiky s výrazným soustředěním aktivit

„V období současné hospodářské krize se všeobecně očekává pozastavení pozitivního vývoje regionální struktury státu, který zejména v uplynulých zhruba 5 letech vedl k přibližování základních charakteristik sociálně ekonomického vývoje v jednotlivých regionech v důsledku dynamického rozvoje celé české ekonomiky (včetně pozitivních dopadů realizace regionální politiky a využívání Strukturálních fondů a Kohezního fondu Evropské unie). Současná hospodářská krize se prozatím vyznačuje v České republice plošným dopadem na většinu hospodářských odvětví a nevede doposud k výraznějšímu prohlubování regionálních disparit zejména na úrovni větších územních celků, kterými jsou regiony soudržnosti (NUTS 2) a kraje (NUTS 3). V rámci menších územních jednotek (zejména na úrovni správních obvodů obcí s rozšířenou působností nebo menších měst) však výrazné omezení produkce nebo dokonce její ukončení v případě dominantního zaměstnavatele vede někdy i jednorázově ke zvýšení míry nezaměstnanosti až na dvojnásobek původní hodnoty. Relativně novým rysem bude nárůst nezaměstnanosti spjaté se zahraničními pracovníky v místech jejich nadprůměrné koncentrace (např. Pardubicko, Plzeňsko). Negativní dopady této situace budou ještě větší než v případě občanů ČR (zahraniční pracovníci budou zpravidla mimo systém sociálních opatření s minimální možností se ze své nepříznivé situace dostat a východiska budou často hledat v nelegálních aktivitách).“ (<http://monitor7.blogspot.cz/2009/05/regionalni-politika-v-ceske-republice.html>, 25. 3. 2010)

Česko – bavorská příhraniční oblast patří v rámci ČR k hospodářsky slabým regionům, což je výsledkem několika faktorů: počtu obyvatel trvale bydlících, konkurenceschopnosti, pracovních příležitostí v důsledku omezování rozvoje před r. 1989 a chybějícího komunikačního propojení. V důsledku nové správní organizační struktury a přeshraničního rozvoje dochází k budování průmyslových zón, komunikací, budování nových firem, převážně, ovšem s lokálním a mikroregionálním dopadem, mnohdy zahraničních dceřiných firem. Zároveň dochází k masivnímu rozvoji infrastruktury pro cestovní ruch Jižní Čechy – Bavorasko, Severočeská a Sokolovská pánev). Zároveň vyrostla řada nových významných průmyslových center (Mladá Boleslav, Plzeň, Přerov, Třinec, Bratislava, Košice aj.). Dílčím

mezinárodního nebo republikového významu: Praha, Ostrava, Brno, Hradec Králové – Pardubice, Plzeň, Ústí nad Labem, Liberec, Olomouc, Zlín, České Budějovice, Jihlava, Karlovy Vary.

vyjádřením prvního dvacetiletí této centrálně realizované politiky je elegantní vyjádření posunu průmyslu na východ metodou geografického mediánu Korčákem (1967).

2.1.3 Regionální politika Jihočeského kraje

„Posilování územní samosprávy, a tedy decentralizace moci, je jedním z klíčových procesů demokratizace společnosti. V druhém případě je oprávněné zdůrazňovat integrální koordinační funkce lokální a regionální samosprávy, která „musí“ harmonizovat ekonomické, sociální, politické i ekologické procesy. Z tohoto pohledu je řídicí úloha územní samosprávy i potřebnou protiváhou centrálního – jednoznačně odvětvově uspořádaného – řízení.“ (Hampl 2001, str. 37)

„Regionální úroveň v organizaci samosprávy představuje nově zavedené krajské členění. Jeho geografickou formu je možno hodnotit pozitivně, neboť v hrubých rysech odpovídá sídelní hierarchii a střediskové působnosti krajských měst (výjimkou je ovšem Jihlava, která především „doplňuje“ síť krajských center v rozsáhlém prostoru bez dostatečně významného centra) a navzdory velikostním rozdílům mezi kraji v zásadě umožňuje dostatečnou koncentraci zdrojů pro komplexně orientované ovlivňování regionálního rozvoje.“ (Hampl 2001, str. 38)

„Samosprávné orgány krajů (Krajská zastupitelstva) jsou základním článkem politiky regionálního rozvoje na krajské úrovni. V rámci své samostatné působnosti koordinují rozvoj svého kraje a zajišťují zpracování, realizaci a kontrolu plnění programu rozvoje kraje. Dále provádějí hodnocení vnitroregionální úrovně rozvoje, spolurozhodují o alokaci veřejných prostředků, podporujících regionální rozvoj a poskytují dotace a půjčky obcím a jiným právnickým osobám, působícím v obvodu kraje, zřizují právnické osoby k podpoře regionálního rozvoje, např. regionální rozvojové agentury, spolupracují při plnění celostátních úkolů podpory regionálního rozvoje, zajišťují přípravu, realizaci a kontrolu plnění regionálních podpůrných programů včetně programů spolufinancovaných z programu Phare a ze strukturálních fondů. V rámci zajišťování principu partnerství na regionální úrovni koordinují záměry obcí či sdružení obcí ve věcech podpory regionálního rozvoje nadobecního významu (Zákon o krajích č. 129/2000Sb.). Vedle samostatné působnosti byla krajům svěřena i tzv. přenesená působnost, kterou mají vykonávat ve

věcech stanovených zákonem (zejména zákon č. 132/2000 Sb.⁴, jenž zakotvuje úkoly krajů v řadě úseků státní správy)“ (Wokoun 2007, str. 3)

Strategie regionálního rozvoje respektuje samosprávnou roli krajů v oblasti plnění dílčích funkcí regionální politiky a rozvoje regionů⁵. V této oblasti je zcela zásadní uplatnění principu subsidiarity, v rámci něhož Strategie regionálního rozvoje představuje zastřešující koncepční dokument jak pro tvorbu regionálních rozvojových strategií, tak i pro uplatnění jednotlivých nástrojů v rámci implementace národní regionální politiky při přípravě a realizaci čerpání prostředků z evropských fondů (Strategie regionálního rozvoje ČR 2006, str. 8).

„Zákon o krajích definuje kraj jako veřejnoprávní korporaci, která má právo na samosprávu, je samostatně spravována zastupitelstvem kraje a pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů. Právní status kraje jako samosprávného celku mu tak umožňuje podílet se na regionálním rozvoji celého svého správního území, a v tomto ohledu také zpracovává strategické a programové dokumenty, které jsou určující pro jeho další rozvoj. V České republice existuje řada strategických a programových dokumentů, které jsou vypracovávány jednak na státní úrovni, jednak na úrovni krajů, měst a obcí. Vedle nich existují programové dokumenty pro využití zdrojů ze strukturálních fondů EU, které jsou zpracovány buď tematicky, nebo na úrovni regionů NUTS 2. Všechny zmíněné dokumenty jsou vzájemně provázány a koordinovány.

Zastřešujícím koncepčním dokumentem, který se týká regionálního rozvoje České republiky na národní úrovni, je Strategie regionálního rozvoje České republiky (SRR ČR). Tento dokument definuje hlavní cíle a priority regionální politiky České republiky a vymezuje regiony se soustředěnou podporou státu. Strategie regionálního rozvoje je v interakci k hlavním cílům krajských strategií a programů. Strategické a programové dokumenty vyšších územních samosprávných celků, zahrnující celé jejich správní území, obsahují základní dlouhodobou orientaci jejich rozvoje a jsou jedním z předpokladů pro

⁴ Kraje. Ústavním zákonem č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, bylo zřízeno k 1. 1. 2000 čtrnáct VÚSC, tedy krajů. Takže území České republiky je s účinností od 1. ledna 2000 rozděleno na 14 krajů a 77 okresů (O Okresní úřady byly zrušeny k 31. prosinci 2002) včetně území hlavního města Prahy. Teprve k 1. 1. 2001 se začala rozebíhat činnost krajských úřadů, přičemž všechny kraje ustavily odbory regionálního rozvoje, jež mají na starosti některé aktivity ve sféře regionální politiky.

⁵ Viz. Zákon č. 248/2000Sb., o podpoře regionálního rozvoje, §11, písm. b.

čerpání pomoci ze strukturálních fondů EU směřující na podporu konkrétních rozvojových aktivit a projektů. Mezi základní programové dokumenty těchto územních jednotek patří strategie rozvoje kraje a program rozvoje kraje, které byly pro nové programové období 2007 – 2013 aktualizovány, a které musejí vycházet ze zmíněné SRR ČR.“ (Synková 2009, str. 14).

2.1.4 Regionální politika Německa

Stát může rozvíjet důvěru, jako poskytoval sociální služeb, může působit jako garant veřejného pořádku a práva sankcionovat ty, kteří porušují právo, a přispívat tak k pocitu bezpečí a generalizované důvěře. Státní instituce mohou zvyšovat svoji důvěru také svým nestranným a spravedlivým jednáním. V neposlední řadě může výrazně přispívat k rozvoji lokální politiky. Stát tedy může pozitivně ovlivňovat a působit na rozvoj občanské společnosti skrze politiky, které podporují infrastrukturu této společnosti. Podporuje občanskou angažovanost vytvářením struktury politických příležitostí pro jednotlivce, rozšiřuje politické zdroje prostřednictvím vzdělávacího systému a snižováním nerovností v politické participaci. Organizace administrativních a politických institucí rovněž formuje občanské normy a důvěru.

Německo patří k prvním zemím, kde se praktikovala regionální politika na národní úrovni již v 50. letech minulého století. Německá regionální politika je součástí politiky prostorového plánování (Raumplanungspolitik), která zastřešuje sadu politik ovlivňujících prostorový rozvoj (doprava, ochrana životního prostředí aj.). Regionální politika pak ovlivňuje souhrn opatření, která vedou k ovlivňování prostorového rozvoje pomocí hospodářsko-politických opatření. „Důležitou okolností vývoje regionální politiky v Německu je skutečnost, že spolkové zákony představují pouze rámec jejího výkonu a její hlavní důraz je kladen na úroveň zemskou.“ (Ševčíková 2010, str. 56) V Německu na rozdíl od české strany fungují tři výrazné úrovně územně samosprávných jednotek, které ovlivňují regionální rozvoj. Jsou jimi Bavorsko – jako spolkový stát, vládní obvody a okresní úřady.

„Další důležitý aspekt regionální politiky Německa leží v rozdělení Německa v roce 1949 na Německou spolkovou republiku (NSR – tzv. staré spolkové země) a Německou demokratickou republiku (NDR – tzv. nové spolkové země). Pokročilý vývoj regionální politiky je spojen výhradně se starými spolkovými zeměmi. Až po opětovném sloučení se i nové spolkové země zapojily do výkonu regionální politiky na národní a zároveň i

nadnárodní úrovni. Deficit nových spolkových zemí v praxi regionální politiky je srovnatelný s vývojem v bývalém Československu.“ (Ševčíková 2010, str. 56) V bývalé NDR bylo stejně jako v Československu aplikováno centrálně plánované hospodářství, které způsobilo centrální řízení průmyslu, zemědělství obchodu a dalších hospodářských odvětví.

„Obecným cílem regionální politiky v Německu je přiblížit se obecnému hospodářskému vývoji a odstranit rozdíly ve vývoji regionů vyrovnáváním lokalizačních nevýhod strukturálně slabých regionů. Cílem je tedy vytvoření stejnohodnotných životních podmínek ve všech regionech, což zahrnuje snížení rizika odchodu obyvatel z hospodářsky slabých regionů.“ (Ševčíková 2010, str. 56 – 57)

„Regionální politika v Německu je rozdělena do tří částí, které se odlišují cíli i následnými opatřeními. První z nich je vyrovnávací regionální politika, jejímž cílem je vyrovnání životních podmínek ve vybraných regionech v případě selhání trhu, které vede ke snižování životní úrovně občanů. Cílem prorůstové regionální politiky je zvýšení růstu a celkové hospodářské produktivity regionu. Třetí částí je stabilizační regionální politika, jejímž cílem je zajištění možnosti dosahovat určité příjmové úrovně (cestou diverzifikace ekonomických aktivit, odstraňování sektorálního monopolu atd.).“ (Ševčíková 2010, str. 57)

„Regionální politika se v Německu začala vyvíjet v 50. letech 20. století, a to se zaměřením na venkovské oblasti s málo rozvinutým průmyslem a na regiony s tradičním těžkým průmyslem a těžbou nerostných surovin. Již v té době započatá restrukturalizace tohoto průmyslu znamenala zvýšené riziko růstu nezaměstnanosti a snížení celkové výkonnosti regionů.“ (Ševčíková 2010, str. 57) „V 60. letech 20. století se začala projevovat jistá nekoordinace stávajících programů mezi jednotlivými spolkovými zeměmi a rostoucí problémy v regionech s těžbou černého uhlí. Byly stanoveny národní priority rozvoje regionů a nový instrument, tzv. regionální akční programy. Tyto programy se staly základem pro první rámcový plán „Společného úkolu zlepšení regionální hospodářské struktury (Gemeinschaftsaufgabe Verbesserung der regionalen Wirtschaftsstruktur), který byl zakotven přímo v zákoně o společném úkolu. Tento zákon je dodnes základem regionální politiky Německa. Společný úkol doznal celou řadu koncepčních změn, avšak jeho základní rámec a princip zůstává dodnes zachován – financování programů probíhá z poloviny státem a z poloviny jednotlivými spolkovými zeměmi (článek 91 německé ústavy.“ (Ševčíková 2010, str. 57)

„Na základě zákona o společném úkolu je pravidelně stanovován za spolupráce spolkové vlády i jednotlivých zemských vlád tzv. rámcový plán.“ (Toepel 2000 in Ševčíková 2010, str. 58). „Úloha federace spočívá ve spolufinancování a samotné tvorbě společného úkolu. Stanovování pravidel pro udělování podpor je pak plně v režii jednotlivých spolkových zemí, toto právo je zakotveno v článku 30 německé ústavy. Spolkové země jsou odpovědny za celé programové řízení (výběr podporovaných projektů, udělování podpor, kontrolu atd.). V možnostech spolkových zemí je také jistý posun těžiště podpory v závislosti na druhu a intenzitě regionálních problémů v dané zemi Rámcový plán podléhá kontrole Evropské komise, která může do jeho obsahu zasahovat.“ (Ševčíková 2010, str. 58)

„Od poloviny 70. let se nedostatečná zaměstnanost a dlouhodobá nezaměstnanost staly rozhodující pro hospodářskou situaci Německa. Zatímco makroekonomická opatření spolkové vlády zahrnovala vytvoření rámcových podmínek pro řešení těchto problémů, bylo úkolem regionální hospodářské politiky nastartování hospodářského růstu a zaměstnanosti. V první řadě šlo o restrukturalizaci. Vzhledem k tomu, že lokalizační faktory zasahují do všech oblastí hospodářského a sociálního života, stává se regionální politika strukturální politikou (Toepel 2000 in Ševčíková 2010, str. 59). Důležitým nástrojem tohoto období byla podpora nových technologií ve formě podniků s technologickým a biotechnologickým zaměřením, jejichž potenciál ovlivnil zejména regiony na jihu Německa.“ (Ševčíková 2010, str. 59)

„Od 80. let v souladu s neoliberalními a později neoklasickými teoriemi se začíná klást větší důraz na endogenní přístup k rozvoji a využívání vnitřních zdrojů regionu. Na druhé straně probíhá postupně ve všech starých spolkových zemích (a od 90. let i v nových spolkových zemích) územní reforma, která šla cestou administrativního řešení sdružování obcí. Dochází tedy ke slučování malých obcí a měst do větších (byla stanovena určitá hranice počtu obyvatel) za předpokladu dosažení tzv. synergického efektu.“ (Toepel 2000 in Ševčíková 2010, str. 59) „Vedlejším efektem je však ztráta samostatnosti a jednoho ze základních prvků lokální identity jakožto důležitého vnitřního faktoru rozvojového potenciálu.“ (Ševčíková 2010, str. 59)

2.1.5 Regionální politika Bavorska

Vnitřní bezpečnost hraje v Bavorsku významnou úlohu. Bavorská politika a politici jsou úspěšní v boji proti zločinnosti a při ochraně našich občanů: ve Svobodném státě Bavorsko

dochází procentuálně k nejnižšímu počtu trestných činů spáchaných na celém území Spolkové republiky Německo. Je rovněž důležitým faktorem při rozhodování investorů. Bavorské ministerstvo vnitra potírá důsledně kriminalitu všeho druhu. Proti násilí se bojuje nekompromisně. Platí zásada „deeskalace/zmírnění konfliktu demonstrací síly“. Tím, že se zabývají všemi bezpečnostními tématy a okamžitě reagují na nový vývoj kriminality, chrání veřejnost účinně před nebezpečnými násilnými trestnými činy. Maximální přednost má ochrana obětí. Neméně důležité jsou sociální jistoty. Počet výdělečně činných lidí je nejvyšší v celém Německu. Existuje zde nejnižší míra nezaměstnanosti a nejnižší kvóta sociální pomoci v celé Spolkové republice. Důležitým faktorem jsou přitom dobře odborně vyškolení a kvalifikovaní zaměstnanci. Vysoká kvalifikace zaměstnanců se odráží i v odměnách za práci, které jsou v Bavorsku značně vyšší, než činí průměr ve Spolkové republice Německo. Bavorsko značně investuje do dosažení vysoké kvality života ve všech částech země, a to jak v aglomeracích, tak i na venkově. Účelová regionální politika zajišťuje zmírňování regionálních rozdílů. V Bavorsku se na hospodářském pokroku mohou podílet všechny oblasti, např. pomocí celoplošných investic do infrastruktury a především investic do dopravních tepen. Zvláštní pozornost věnuje Bavorská vláda východobavorským příhraničním oblastem, které trpěly po celá desetiletí rozdělením Evropy. Po pádu Železné opony a po rozšíření EU v roce 2004 jsou tyto části země konfrontovány s novými problémy. Aby mohlo východní Bavorsko plně využít své šance jakožto nové rozhraní v obchodním styku mezi Východem a Západem, spustil Svobodný stát Bavorsko mimo jiné program ve výši 100 milionů EUR určený k posílení hospodářských aktivit právě v těchto regionech. Svobodný stát Bavorsko usiluje na spolkové úrovni i na úrovni EU o to, aby východní Bavorsko nebylo při podpoře hospodářství oproti sousedním zemím znevýhodňováno. (<http://www.bayern.de/Vnitřn-bezpe-nost-a-soci-ln-jistoty.3187/index.htm>, 29. 1. 2012)

2.1.6 Euroregiony

Pojmem hranice má celou řadu různých definic, většinou se jí rozumí širší teritorium mezi státními zřízeními bez exaktního administrativního či geografického vymezení. Podél každé hranice se tedy rekrutuje území, které je její existencí přímo ovlivněno. Příhraničními regiony se podrobně zabývá řada autorů (Jeleček, Boháč 1989; Zemmrich 1902; Hagget 1975; Prescott 1975; Mensburger 1975; Maier 1990; Ištók 2004; Chromý 2000; Prescott 1987; Havlíček 2004; Hampl 2000; Dokoupil 2004; Šindler a kol. 1996). S nejednotností

v terminologickém používání i vymezení obsahu pojmů pohraniční region, příhraniční region popř. transhraniční region se vypořádává Heffner (1998). Na příkladu polské, angloamerické i německé literatury ukazuje na synonymní užívání termínu pohraničí a příhraničí, přičemž autoři definující příhraničí jako jednostranně hranicí omezený region (Lezzi 1994; Roch 1996), oproti autorům vnímajícím příhraničí jako region přiléhající k oběma stranám hranice (Brücher 1983; Malchus 2000).

„Přeshraniční spolupráci lze nejobecněji definovat jako libovolnou interakci subjektů působící v různých státech. Takto obecná definice je však pro účely této práce těžko použitelná. V práci je definice zúžena jak teritoriálně, tak obsahově. Teritoriálně je přeshraniční spolupráce chápána pouze jako interakce subjektů překračující hranice České republiky. Obsahově je definice zúžena pouze na jevy, které souvisí s členstvím České republiky v Evropské unii a dále ty, které se kvalitativně odlišují od běžných interakcí mezi subjekty ze dvou či více států (např. spolupráce zahraničních obchodních společností, investiční pobídky apod.).“ (Dočkal 2006, str. 7)

K výše zmíněným definicím je vhodné uvést pojem regionálních aktérů. Regionální aktéři jsou nejlépe sami schopni stanovovat strategické cíle a následně supravizorovat jejich naplňování a manažovat tento proces. „Místní a regionální aktéři (obyvatelé, podnikatelé, politici) jsou považováni za hnací sílu regionálního rozvoje. Důležitá je přitom inovační schopnost v nejširším smyslu a procesy kolektivního učení.“ (Ježek 1998, str. 13.) Regionální aktéři bývají také označováni hnací silou regionálního rozvoje. Z pohledu institucionální stránky docházíme k závěrům, že k regionálním aktérům patří orgány veřejné správy a samosprávy, instituce veřejného sektoru (školství, zdravotnictví, sociální péče, kultura, sport, ...), subjekty soukromého sektoru, poradní a koordinační orgány (např. regionální rozvojové agentury), úřady (práce, finanční, živnostenský), komory (hospodářská, agrární), zaměstnanecké a zaměstnavatelské svazy, zájmová sdružení a agentury s regionálním dosahem, nestátní neziskové organizace. Základními úrovněmi v regionálním rozvoji jsou v naší zemi regiony soudržnosti (NUTS 2), kraje (NUTS 3), okresy, správní obvody obcí s rozšířenou působností a obce.

„Úspěšný vývoj přeshraniční spolupráce je závislý na rámcových podmínkách a to jak vnějších (životaschopnost, decentralizované zapojení podpůrných prostředků a legislativní podpora zákonným orgánem), tak i vnitřních (dostatečný personální potenciál, historická i

kulturní příbuznost, akceptovatelná rozdílnost aj.).“ (Jeřábek, Dokoupil, Havlíček 2004, str. 216)

„Z hlediska metodologických je nutné při zkoumání hranic a příhraničních regionů respektovat následující diferencující aspekty (HAMPL 2000): V problematice příhraničních regionů dominují dva vzájemně průnikové aspekty. Lze je označit jako hraniční efekt a periferní polohu. Zatímco v prvním případě je podstatné, mezi kým hranice vede, v druhém případě pak, vůči komu je příhraniční region periférií. Situace příhraničních regionů je vždy podmíněna kombinací jak polohových, tak místních faktorů. Oprávněné je zdůrazňovat i důležitost řádovostně měřítkové diferenciaci čili hierarchizace regionů i jejich polohových poměrů.“ (Dokoupil 2004, str. 52)

„Přeshraniční spolupráci musíme vnímat komplexně, setkávají se zde aspekty kulturní, jazykové, ekonomické, technické, administrativní a geopolitické. Původně byla přeshraniční spolupráce zaměřena na relativně dílčí, specifické problémy, podmíněné právě státní hranicí. Šlo především o řešení dopravní (technické) infrastruktury, poměrů na trhu práce a kulturní spolupráci. Až později se objevila potřeba přistupovat k rozvoji komplexně či integrovaně. Prostředkem pro naplnění těchto záměrů se stalo prostorové plánování a regionální politika. Poměrně dlouho však přetrvával stav, kdy se o dění v příhraničním regionu rozhodovalo v centru jednotlivých zemí. Až později a postupně se začala prosazovat decentralizace kompetencí. Potvrzuje se, že perspektivní řešení spočívá ve sloučení (provázání) přístupu vycházejícího zdola (regionální a lokální úroveň) s přístupem shora (národní, především nadnárodní úroveň). Aktivity příhraniční spolupráce a vytváření euroregionů jsou považovány za nedílnou součást integračních procesů. Zároveň se jedná o politicky a občansky závažné záležitosti, ve kterých dochází ke styku dvou „světů“. Základem přeshraniční spolupráce jsou integrované a strategicky zaměřené programy, v jejichž rámci se pak realizují jednotlivé projekty. Úspěšný vývoj přeshraniční spolupráce je závislý na rámcových podmínkách. Již na počátku jejich budování na vnější hranici EU, resp. na naší státní hranici se ukázala potřeba splnění následujících kritérií (předpokladů):

- evropské přeshraniční regiony (euroregiony) se musí stát životaschopnými pod ochranou příslušných států, na jejichž území se rozkládají
- jejich podporu je vhodné řešit prostřednictvím decentralizovaného zapojení podpůrných prostředků

- přeshraniční spolupráce vyžaduje souhlas zákonodárným orgánem (parlamentem)

Zatímco tento přístup se orientuje jednoznačně na vnější podmínky, Drgoňa (2001) přichází se specifikací vnitřních poměrů:

- přítomnost větších center po obou stranách hranice, v nichž je dostatečný ekonomický, kulturní, ale i personální potenciál
- určitá blízkost (proximita) vyplývající z fyzické blízkosti (vzdálenosti) či dopravní dostupnosti, rovněž tak příbuznosti historické, kulturní, politické atd.
- akceptovatelná rozdílnost na bázi komplementarity, vzájemně se doplňujících částí
- schopnost formulovat společnou, dostatečně přitažlivou ideu – vizi pro spolupráci k oboustrannému prospěchu.“ (Jeřábek 2004, str. 81)

„Jednou z oblastí vzájemného ovlivňování vývoje v pohraničí, jejichž působení lze bezprostředně vnímat, jsou ekonomické vazby – často se jedná zejména o pronikání zahraničního kapitálu. To se děje nejrůznější formou (viditelnou či skrytou). Stejně tak územně odlišná je míra či rozsah např. přímých investic. Při specifikaci regionálních vazeb bylo zjištěno především zastoupení vztahů výrobní povahy, zatímco u vzdálenějších regionů se jedná převážně o vztahy obchodní. Tuto situaci na základě výzkumu na druhé straně hranice potvrzuje“. (Maier 1990 in Jeřábek 2004, str. 82)

„Dlouhodobá a efektivní přeshraniční spolupráce vyžaduje institucionalizaci, postupně se rozvíjející organizaci, a především sekretariát jako místo „krystalizace“ spolupráce a jako motor rozvoje“ (Malchus 1996 in Jeřábek a kol. 2004). „Mezi atributy takovéto činnosti patří rozdělení kompetencí, personální kontinuita a vytvoření odpovídající sítě spolupracovníků např. prostřednictvím pracovních skupin. Důležitým předpokladem podmiňujícím úspěšnost přeshraniční spolupráce jsou příslušné instituce. Ty lze podle (Zemka a Bučka 2000 in Jeřábek 2004, str. 82) dělit na:

- normativní instituce, zodpovědné za rámcové podmínky a pravidla (normy, směrnice), ovlivňující vlastní realizaci
- reálné instituce, zahrnující subjekty, organizace a sdružení přímo se podílející na přeshraniční spolupráci.

Lze konstatovat – a to pro toto základní rozdělení i „vnitřní jednotky“ –, že prozatím není v našich podmínkách (ale ani u našich sousedů) vyvinutý odpovídající systém včetně stanovení příslušných kompetencí.

Principy přeshraniční spolupráce podporované Evropskou komisí, jsou:

- vertikální a horizontální partnerství
- subsidiarita, daná delegováním kompetencí a úkolů na regionální a místní úroveň
- příprava koncepcí a strategií přeshraničního rozvoje.“ (Jeřábek 2004, str. 82)

„Kategorizaci reálné přeshraniční spolupráce se věnovala – prostřednictvím analýzy evropských hraničních regionů – (Lezzi 1994 in Jeřábek 2004, str. 82), která stanovuje 6, resp. 7 možností: žádné vztahy – výměna informací – konzultace – koordinace (negativní zaměřené na omezení problémů, pozitivní sledující společný cíl) – kooperace – integrace. Ke stanovení současných forem přeshraniční spolupráce dle (Slavíka 2001 in Jeřábek, str 82), který pro Slovensko rozlišuje:

- mezivládní dohody o přeshraniční spolupráci
- spolupráci v rámci euroregionů
- spolupráci samosprávných a státních územních orgánů
- spolupráci obchodních komor.“ (Jeřábek 2004, str. 82)

„Samotný proces spolupráce přesahující, resp. překračující hranice jako součást integračních procesů může probíhat při různé orientaci. První případ představuje fungující (existující, intenzivní) přeshraniční aktivity na regionální či lokální úrovni, které mohou vyústit ve formování „společných“ regionů – euroregionů. Tento proces může být však i opačný.“ (Jeřábek 2004, str. 83). „Vznik euroregionů sa stane hlavním impulzom rozvoja a úspešného fungovania cezhraničnej spolupráce. Euroregiony preto môžeme považovať za produkty, ale aj generátory cezhraničnej spolupráce.“ (Halás, Slavík 2001 in Jeřábek 2004, str. 83) „Toto konstatování je zřejmě příznačné pro transformující se státy střední Evropy, kde existuje souběh různých procesů a kde i posloupnost některých důležitých fází je narušena.“ (Jeřábek 2004, str. 83).

„Cíle euroregionů můžeme považovat za různorodé, resp. různí autoři vyzdvihují různé aspekty. Např. Šindler, Wahla (2001) se zaměřují na poznávání a porozumění mezi sousedy, budování důvěry, zmírňování dopadů hranic, překonávání nevýhodné polohy a zlepšování životních podmínek obyvatelstva.“ (Jeřábek 2004, str. 83)

„Při utváření euroregionů hraje vždy významnou roli jejich územní vymezení. Na jedné straně by měly více méně reflektovat obdobné přírodní či socioekonomické podmínky, tedy respektovat přirozený vývoj oblasti včetně historické dimenze. Na druhou stranu se však uplatňuje přístup pragmatický, kdy začlenění zároveň představuje možnost, „dosáhnout“ na finanční prostředky z příslušných zdrojů (tuzemských či zahraničních) na podporu znevýhodněných, zaostávajících či periferních oblastí. Těmto otázkám se věnovala např. Novotná (1993) pro euroregion Šumava.“ (Jeřábek 2004, str. 83)

Příhraniční regiony založily Sdružení evropských příhraničních regionů a ve spojení s Radou Evropy, Evropskou komisí a s národními vládami se staly významným faktorem v rozvoji přeshraniční spolupráce na evropských hranicích. V dalším vývoji Evropské unie, v souladu s cíli jednotného evropského trhu a posléze s cíli politické unie, byla regionální politika pro podporu příhraničních regionů posílena operačními programy v rámci rozsáhlé iniciativy EU – INTERREG a CBC PHARE. Jako základní požadavek pro podpůrné programy EU byly stanoveny principy přeshraniční spolupráce – partnerství, subsidiarita a existence přeshraniční rozvojové koncepce a strategie. Princip partnerství zahrnuje prvek vertikálního partnerství tj. zahrnutí národní, regionální a místní úrovně na každé straně hranice a prvek horizontálního partnerství. Tj. mezi partnery obou stran hranice. Princip subsidiarity znamená posílení regionální a místní úrovně delegováním kompetencí na nejnižší možnou úroveň.

Hlavním důvodem kooperace s centrem na lokální úrovni patří k nejdůležitějším resp. nejzákladnějším elementům úspěšné Evropy. Je potřeba podporovat skrze tuto bázi společné v našem životě, kultivovat hranice a spojovat lidi v rámci kulturní diskuze. To se daří především skrze komunální partnerství a přeshraniční spolky. Komunální partnerství je považováno za důležité pro budoucnost, neboť umožňuje bezprostřední setkávání lidí. Jedná se o investici do lidského potenciálu a to je na něm nejdůležitější a nejcennější (Sammer 2004).

Euroregion je formální nástroj pro přeshraniční spolupráci regionálních organizací a obcí spojených případně s partnery ze všech sociálních a hospodářských oblastí.

Existuje celá řada definic „euroregionu“. Většina euroregionů v České republice uvádí, že euroregion je „oblast příhraniční spolupráce, která vznikla na základě vzájemné dohody příhraničních regionů dvou nebo více zemí. Euroregion funguje na základě vlastních stanov a podporuje zájmy měst a obcí, sdružení organizací i fyzických osob. V kandidátských

zemích EU na regionálním základě podporoval a podporuje aktivity, které vedly a vedou k přijetí do Evropské unie a uzavírání mezinárodních smluv napomáhajících přeshraniční spolupráci. Euroregion však nenahrazuje v žádném případě správní aparát států.“ (<http://www.risy.cz/cs/krajskeris/stredoceskykraj/regionalniinformace/euroregiony/>, 25. 3. 2009)

Rada Evropy definuje euroregiony jako „iniciativu hraničních regionů nebo jiných místních právních subjektů (ne nutně členských států Evropské unie), která v rámci EU nemá žádný definovaný status. Ve většině případů euroregiony nemají žádnou právní subjektivitu a jsou spíše malé. Značka „euroregion“ však není nikterak chráněna. Euroregiony se soustředí na přeshraniční spolupráci, a to hlavně v oblasti kultury, turismu a dalších forem hospodářských aktivit.“ (Návrh zprávy evropského parlamentu o roli „euroregionů“ 22. 6. 2005. www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/.../571582cs.pdf, 21. 1. 2012)

Nejstarší tímto způsobem vzniklá organizace (roku 1958), je oblast na holandsko-německých hranicích – Euregio, která se stala modelem pro další podobné iniciativy, a proto její označení převzaly nově vznikající hraniční oblasti tohoto druhu. Následovaly další euroregiony, a to zejména v rámci Beneluxu, Spolkové republiky Německo, Francie, Švýcarska, Itálie a rozvíjely se i na území Skandinávie. (www.businessinfo.cz, 25. 8. 2009)

Pojem euroregion, evropský region, také euregio(n), označuje regionální formy spolupráce, zpravidla přes hranice evropských zemí, zainteresovaných obcí a dalších subjektů dobrovolně sdružených.

Určitě stojí za pozornost skutečnost, že v Evropě existuje 183 hraničních a přeshraničních regionů (viz příloha č. 1).

„Ve starém Římě měl výraz „regio“ (z latinského regere = kreslit čáru, hraničit) spíše geografický význam a užívalo se ho pro vymezení zeměpisné nikoli správní oblasti. Termín „regio“ neodpovídal žádné legislativní ani vládní instituci. I v současné době tedy euroregiony ani další struktury vytvořené za účelem přeshraniční spolupráce netvoří nový typ vlády na přeshraniční úrovni. Nemají politické pravomoci a jejich činnost je limitována kompetencemi místních a regionálních orgánů státní správy, které tyto struktury zakládají. Euroregiony v Evropě nemají žádné stálé označení, a proto se můžeme setkat s názvy jako „Euregio“, „Euregion“, „Euroregion“, „Europaregion“, „Grand Region“, „Regio“ či dokonce „Council.““ (Staňková, 2006, str. 34)

Rada Evropy upravuje pojem Euroregionu v tzv. „Madridské dohodě“ z roku 1980, rámcové dohodě o spolupráci regionů přes hranice jednotlivých zemí. V rámci Rady Evropy není ale tato dohoda právně závazná. Jejím cílem je v neposlední řadě prostřednictvím přeshraniční spolupráce překonávat hranice, tedy snížit jejich význam na úroveň správního členění s pozitivně stimulujícím účinkem na spolupráci. Tento cíl se zdá dosažitelný s pomocí mezinárodních institucí. Jejich hlavním úkolem je zvládnání společných regionálních problémů a získávání finančních prostředků z programů Evropské unie. (www.businessinfo.cz, 25. 7. 2007)

„Euroregiony jsou buď tvořeny stejnými úrovněmi státní správy na všech stranách dané hranice, a to zpravidla regiony nebo kraji (provinciemi), nebo mohou prezentovat smíšenou strukturu. Příkladem první varianty je euroregion Karpaty, který se skládá z maďarských megyí (kraje), ukrajinských oblastí (regiony), polských vojvodství (provincie) a rumunských judet (kraje). Smíšené struktury potom odpovídá třeba Euregio Maas-Rhine, kde nizozemské a belgické provincie spolupracují s „Regio Aachen“ (sdružením německých obcí) a belgickým germanofonním Společenstvím nebo Euregio Saar-Lor-Lux-Rhine, který je tvořen nejen regiony, ale i státem „Velkovévodství lucemburské“. Euroregiony se mohou rovněž skládat ze sdružení měst, obcí a krajů. V takovýchto případech zpravidla nejprve vznikají samotná sdružení, která se na základě zákona o sdruženích zaregistrují a teprve následně podepíší dohodu s obdobným sdružením na druhé straně hranice, čímž vznikne přeshraniční struktura. Příkladem takovéto struktury je česko-německý Euroregion Elbe/Labe, který zahrnuje dvě nezávislá sdružení, jež mezi sebou podepsala dohodu o spolupráci. Z německé strany se jedná o Kommunalgemeinschaft Oberes Elbtal/Osterzgebirge e.V. z české o Klub Euroregion Labe.“ (Staňková 2006, 38 str.)

Charta společenství o regionalizaci přijatá v roce 1981 v kapitole 5, věnované přeshraniční spolupráci, v článku 23 říká: „Členské státy EU a jejich regiony podporují přeshraniční spolupráci na všech úrovních, převážně mezi regiony na vnějších stranách hranicích EU“. Teprve iniciativa Společenství INTERREG v roce 1990 ale přeshraniční spolupráci oživila. Předpokladem pro podporu projektů je určitá organizační struktura přeshraniční spolupráce, která vstupuje jako oprávněný příjemce prostředků a realizátor. Ta vznikala až s příchodem INTERREGu, kterému se připisuje zřetelný nárůst počtu nově založených regionálních spolků na začátku devadesátých let. (www.businessinfo.cz, 15. 5. 2009)

„Právní status „euroregionů“ či „euregií“ se liší. Některé přeshraniční struktury vyžadují vznik nových organizací (nových právnických osob), existují však i případy neformálních struktur, které nemají žádnou právní formu. V praxi „Euroregion“ nebo „euregio“ představuje zájmové sdružení bez právní subjektivity (např. Euroregion Nisa, Euroregion Labe), Evropskou ekonomickou zájmovou skupinu (EEIG) (např. Euroregion Transcanal), neziskovou asociaci (např. Euregio Saar-Lor-Lux Rhine), pracovní společenství bez právní subjektivity (např. Euregio Bayerischer Wald-Böhmerwald/Šumava) nebo veřejnoprávní orgán (např. Rhine-Waal Euregio). Některé případy ukazují, že status jednoho „euroregionu“ či „euregia“ může být interpretován v různých zemích různými způsoby, jelikož národní legislativy jednotlivých zemí se liší. Například Euregio Maas-Rhine je podle nizozemského národního práva „nadace“, ale podle belgického odpovídá „neziskové organizaci.“ (Staňková 2006, 35 str.) „Zdá se, že právní rámec, ve kterém „euroregiony“ působí, vykazuje širokou škálu forem, a je tedy těžké vytvořit jeden konkrétní status, který by odpovídal termínu „euroregion“.

Evropské sdružení hraničních regionů rozlišuje dva hlavní typy přeshraničních struktur:

- přeshraniční struktury s vlastní právní subjektivitou (které Rada Evropy ještě dále rozlišuje na přeshraniční struktury založené na soukromém právu a přeshraniční struktury založené na veřejném právu)
- přeshraniční struktury bez právní subjektivity.“ (Staňková 2006, 35 – 36 str.)

„Členství v euroregionu je všeobecně dobrovolné. Existují členové řádní i čestní. Členy euroregionu se mohou stát města a obce, jejichž orgány členství právně stvrdí a písemně se zavážou dodržovat usnesení orgánů euroregionu. Tato forma spolupráce nevytváří žádné nové struktury, nýbrž je servisním místem pro přeshraniční záležitosti. To je ostatně jasné i z definice euroregionů Jense Gabbeho, dlouholetého generálního sekretáře Asociace evropských přeshraničních regionů: „Euroregiony jsou hnací soukolí přeshraničních vztahů, kontaktů, předávání znalostí. Vyžadují uspořádání, organizaci a vysoce postavené spolupracovníky, aby mohli řešit mnohostranné úkoly. Nenahrazují však v žádném případě správní aparát státu.“ (Lachký 2007, 12 str.)

3 Cíle a hypotézy práce

V Česku proběhly na počátku devadesátých let politické změny, které se promítly do všech sfér života nejen každého člověka, ale i obcí, okresů, krajů a celé republiky. Nové rámcové podmínky, jako je otevření státních hranic, sjednocení obou německých států, integrace Evropy, mají dalekosáhlý význam pro celkový rozvoj republiky jako celku i jejích dílčích regionů. Nové rozvojové šance stojí rovněž před regiony na naší západní hranici s Bavorskem.

Představitelem zmíněného regionu je okres Prachatice, region, jehož státní hranice byla po pádu železné opony rovněž hranicí Evropské unie. Jedná se o region, který byl zakládajícím členem euroregionu Šumava⁶. Změna euroregionálního členství z okresu na jednotlivé obce byla realizována po roce 2000⁷ na základě reformy veřejné správy, a tedy zřízením nových krajů a krajských úřadů. Proto lze oprávněně další rozvoj modelového území Prachaticka spojovat s očekávaným vývojem Evropské unie.

Tento transformační vývoj byl logickým vyústěním změn po pádu totalitního režimu a nesl dopady mimo jiné i do česko-německého příhraničí.

Cílem rigorozní práce je zhodnotit vývoj dosavadní přeshraniční spolupráci mezi Německem a Českem na modelových územích okresů Prachatice a v okrese Freyung-Grafenau po roce 1989. Pokusit se o zhodnocení dopadů vstupu České republiky do Schengenského prostoru (kooperace a integrace), přestože jde o poměrně krátké časové období.

Předpokládáme těsné propojení Česka se zeměmi západní Evropy, což je pro nás především Německo jako bezprostředně sousední země. Region Prachaticko se tak stává okrajovou, ale z hlediska budoucnosti potenciální oblastí ovlivněnou přímými regionálními vazbami mezi silnými průmyslovými a obslužnými centry České Budějovice, Passau a Linz. S růstem zmíněných rozvojových pólů a v souvislosti s očekávanou hospodářskou soutěží mezi regiony lze na Prachaticku očekávat jeho vyšší integraci s oblastí Dolní Bavorsko⁸ a

⁶ V současné době jsou členem zmíněného euroregionu pouze jednotlivé obce nikoliv okres jako celek.

⁷ Do roku 2000 byly členem euroregionu Šumava 4 okresy – Domažlice, Klatovy, Prachatice a Český Krumlov.

⁸ Dolní Bavorsko (Niederbayern) je jedním ze sedmi vládních obvodů Bavorska v Německu. Nachází se na východě státu, hraničí na severu s Horní Falcí na severovýchodě s Českou republikou, na jihu s Horním Rakouskem a na západě s Horními Bavorsy. Landkreise (zemské okresy): Deggendorf, Dingolfing-Landau, Freyung-Grafenau, Kehlheim, Landshut, Passau, Regen, Rottal-Inn, Straubing-Bogen (www.wikipedia.cz, 23. 5. 2010)

Horní Rakousko⁹. Lze očekávat rozvoj dopravní sítě a zainvestování (industrializace, sklady, obslužná sféra, cestovní ruch aj.) ploch především podél významných dopravních komunikací, lze očekávat rozvoj sídelní struktury a změny v sociální a hospodářské struktuře regionu.

Ke splnění jmenovaných úkolů a zodpovězení výše položené otázky za pomoci analýz názorů významných aktérů v území (starostové) vede cesta přes formulování a zodpovězení dále uvedených hypotéz:

V rámci snahy zjistit nejvýznamnější aktéry příhraniční spolupráce zhodnotíme vývoj dosavadní příhraniční spolupráce a intenzitu vzájemných kontaktů po roce 1990. Předpokládáme snahu navázání kontaktů na situaci před rokem 1918. Existují různí aktéři a realizátoři příhraniční spolupráce. Předpokládáme, že k těm nejvýznamnějším patří instituce euroregionu a obce. Z toho vyplývá první hypotéza: pro regionální rozvoj na obou stranách hranice je klíčovou institucí zastupitelstvo obce a instituce euroregionu spíše než aktivity spolků a zájmových skupin. Ty jsou klíčové pro rozvoj obcí a naplňování příhraniční spolupráce, jejíž iniciace a provozování zajišťuje obec a instituce euroregionů. Abychom mohli hypotézu potvrdit/vyvrátit je nezbytné hodnotit vývoj spolupráce v česko-bavorském pohraničí. Obce jako nositelé spolupráce umí dlouhodobě využívat zkušeností našich sousedů při správě obcí při začleňování se do evropských struktur, při čerpání prostředků ze strukturálních fondů, ale i v dalších oblastech. Přeshraniční spolupráce má, tedy pro obce a celkový rozvoj regionu, velký význam i potenciál dalšího rozvoje. Aktivity jednotlivých spolků či zájmových sdružení, které tyto aktivity, vyvíjejí ve svém volném čase je dobrovolná a závisí především na osobních iniciativách.

Hypotéza 1: Nejvýznamnějšími aktéry příhraniční spolupráce jsou spíše instituce euroregionu a obce než aktivity spolků a zájmových skupin. Otázkou přitom je, zda toto tvrzení platí pro obě strany hranice jako stejně významné.

Pro formulaci následující hypotézy vycházíme z předpokladu, že u větších obcí je větší potenciál lidských sil k administraci náročné agendy s projekty EU spojenými a zároveň pak i na samotnou realizaci projektů. Dalším podpurným faktorem je skutečnost, že větší obce

⁹ Horní Rakousko (Oberösterreich), je spolková země na severu Rakouska. Administrativně se Horní Rakousko člení na 3 statutární města (Linz, Steyr, Wels) a 15 politických okresů (Braunau am Inn, Eferding, Freistadt, Gmunden, Grieskirchen, Kirchdorf an der Krems, Linz-venkov, Perg, Ried im Innkreis, Rohrbach, Schärding, Steyr-venkov, Urfahr-okolí, Vöcklabruck, Wels-venkov (www.wikipedia.cz, 23. 5. 2010).

mají větší míru disponibilních finančních prostředků k předfinancování projektů. Zároveň i kofinancující podíl je menším problémem pro větší města než pro městečka či obce regionu, která si logicky většinou nemohou dovolit větší počet projektů, byť by to byly i měkké projekty. U malých obcí je příhraniční a euroregionální spolupráce i v regionálním rozvoji diskutována proklamativně na mnoha společných jednáních, prakticky však potenciál je slabý a jeho využití také resp. je nulové.

Hypotéza 2: Intenzita přeshraniční spolupráce je ovlivněna kvalitou, množstvím a přípravou aktérů. Větší obce hrají v regionálním i příhraničním rozvoji klíčovou roli.

Poslední hypotéza je formulována na základě vlastní zkušenosti. Pokusíme se ji ověřit srovnáním výše čerpání finančních prostředků ze zdrojů EU (v rámci této práce srovnání fondů předstrukturálních – Phare CBC a strukturálních fondů – Dispoziční fond, Fond malých projektů a Interreg III A) v letech 1989 – 2011. Rozdíly v míře čerpání a využívání finančních prostředků ze zdrojů EU mezi českou stranou a zahraničím existují a jsou způsobeny odlišným předchozím i současným sociálně-ekonomickým vývojem. Nesporným faktem je, že Bavorsko patří k nejbohatším zemím Spolkové republiky Německo. Jedná se o zemi s dlouhou tradicí historické kontinuity občanské společnosti. Česká republika nepatří mezi nejbohatší státy Evropy. Domníváme se, že zástupci německých obcí a institucí se více zajímají o dlouhodobě efektivnější a udržitelné projekty, které jsou sice na samotnou jednorázovou realizaci finančně náročné, nicméně zajišťují dlouhodobý rozvoj regionu a zvyšují atraktivitu pro jeho návštěvníky. Zároveň se domníváme, že bavorské příhraniční obce se umí lépe mezi sebou domluvit na případném spolufinancování zajímavých projektů, ze kterých následně profitují opět společně. Politický systém funguje v bavorském příhraničí na jiných principech a tradicích. Společná propojenost komunálních, regionálních a národních politiků s podnikatelským zázemím funguje konzistentně a sepnatě. Tedy jiným způsobem než je tomu na české straně.

Hypotéza 3: Obce a instituce euroregionu na německé straně dokáží daleko efektivněji usilovat o prostředky na příhraniční spolupráci a vlastní rozvoj než obce a další instituce na české straně. (V rámci této práce se jedná o výše sehnanych finančních prostředků z předstrukturálních fondů Phare CBC a dále strukturálních fondů Interreg IIIA a Dispoziční fond).

3.1 Metodika

V teoretické části je využito zejména studia dokumentů odborné povahy, rešerše vědeckých článků, odborných knižních publikací, a to domácích i zahraničních autorů. Pro účely aktualizace dokumentů je využito také studium legislativních dokumentů, oficiálních prohlášení a výročních zpráv.

Práce je zpracována kritickou analýzou pramenů, situační analýzou, pomocí metody komparativní, logické a historické. Sběr dat je termín používaný pro popis procesu přípravy a následného získávání dat. Jeho účelem je získávat informace, při rozhodování o důležitých otázkách šetření a k následnému předávání informací ostatním. Sběr dat se obvykle vytyčuje na počátku zpracovávané práce či projektu a obsahuje následující činnosti – příprava, formulace definic a metod, strukturace otázek a ověření v praxi. Před každým sběrem údajů je tato přípravná aktivita jedním z nejdůležitějších kroků v tomto procesu. Poté, co je dotazník dokončen, začíná sběr dat v terénu, ať už rozhovory či jiným způsobem, které mohou být prováděny různými způsoby. Poslední částí je vyhodnocení dat a jejich analýza, dále třídění výsledků a závěrečná prezentace. Metoda DPSIR¹⁰ používaná v hodnocení krajinných změn je zde aplikovatelná v problematice regionálního a lokálního rozvoje. Její součástí vedle základního popisu by mělo být poznání stavu studované problematiky a cest jak stav případně změnit. Studovaný fenomén získaných evropských předstrukturálních a strukturálních finančních prostředků a nových trendů v přeshraniční spolupráci je velmi komplexním problémem, který sám o sobě je studován jen omezeně odbornou literaturou. Proto bylo pro zpracování této rigorózní práce zapotřebí využití dalších rozmanitých zdrojů dat a informací.

Jedním z hlavních zdrojů bylo studium již dříve zpracovaných studií především Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy na související témata např. Havlíček (2005), Sarauer (2010), Jeřábek (2000), Nováček (2010) a Vogt (2009). Dalším nezanedbatelným zdrojem pro zpracování tématu disertační práce bylo využití databází z regionálních rozvojové agentury Stachy, Euroregionu (Freyung, Freistadt) a Ministerstva pro místní rozvoj. Dalším zdrojem informací byly internetové stránky. Pro vyhledávání jednotlivých projektů byly použity webové stránky obcí, developerů a také vyhledávání pomocí

¹⁰ Metoda DPSIR- Drivers, Pressures, State, Impact and Response (hnací síly, tlaky, stav, dopad a odezva).

internetových vyhledávačů (Google, případně stránek Centra pro regionální rozvoj se sídlem v Písku).

Důležitým zdrojem dat byly články českých periodik, relevantní články k této problematice byly získávány hlavně vyhledáváním v elektronických archivech zmíněných periodik. Nedílnou součástí práce bylo vyhledávání dat a informací na internetových stránkách různých subjektů (stránky obcí, portál veřejné správy a samosprávy a mnoho dalších).

K datům získaných z internetu, ale i subjektivně psaným novinovým článkům (hledání senzace, lobbying, reklama), bylo nutno přistupovat kriticky, zdaleka ne všechna zjištěná tvrzení byla potvrzena jinými zdroji či vlastním šetřením.

V empirické části práce jsou využity techniky sekundární analýzy dat. Je zde využito především dat Českého statistického úřadu a Bavorského statistického úřadu a dalších ústředních i územně správných úřadů. Dále je využito SWOT analýzy, tj. analýzy silných a slabých stránek, příležitostí i ohrožení regionu, a to s akcentem na přeshraniční vazby a analýzu přeshraniční spolupráce. Tato data posloužila ke komparaci české a bavorské části vymezeného modelového území tedy okresu Prachatice a okresu Freyung-Grafenau.

Sekundární analýza je využita také v oblasti vyhodnocování zajištěných získaných finančních prostředků. Jedná se o data z databáze schválených projektů přeshraniční spolupráce a interní materiály euroregionu Šumava – Bayerischer Wald. Je zde provedena typologie podle schválených projektů podle žadatele, podle zaměření projektů a dále je využito srovnání předstrukturálních fondů a strukturálních fondů obou modelových území.

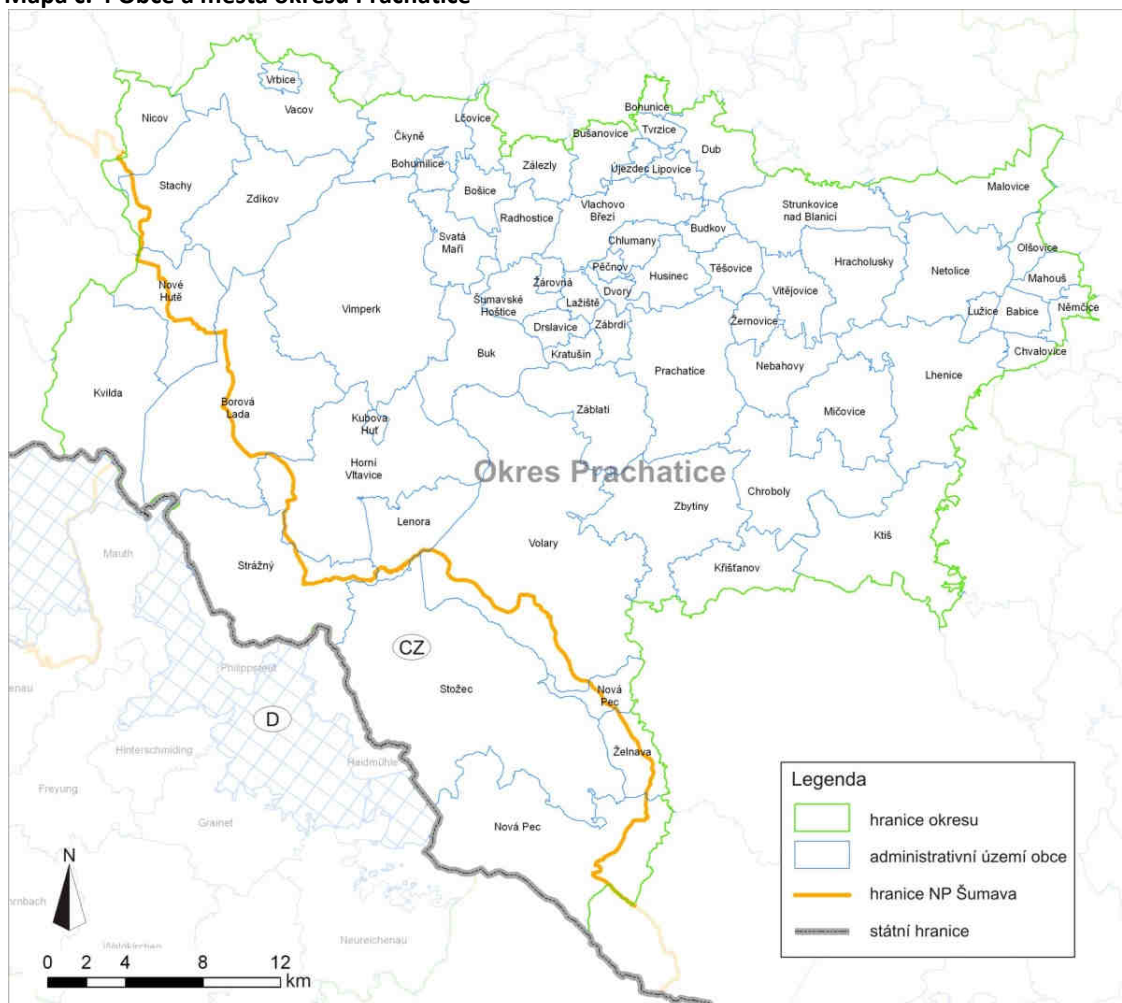
Dále bylo využito dotazníkového šetření, jehož tvorba je popsána v kapitole dotazníkového šetření. Dotazníky byly adresovány elitám obcí na obou stranách hranice v rámci vybraného modelového území okres Prachatice a Freyung-Grafenau.

Na základě syntézy poznatků je následně zhodnocena přeshraniční spolupráce v modelovém území.

4 Charakteristika modelového území

V rámci této kapitoly chceme analyzovat modelové území, které je tvořeno okresem Prachatice a okresem Freyung-Grafenau. Cílem je analýza dlouhodobých i současných tendencí ve formování regionální organizace Prachaticka a navazujících vývojových procesů v jeho širším zázemí. Druhou část pak tvoří zahraniční okres Freyung-Grafenau a třetí jejich vzájemné srovnání.

Mapa č. 4 Obce a města okresu Prachatice



Zdroj: autorka

4.1 Území Prachaticka jako součást přírodních a socioekonomických systémů Česka

Okres Prachatice je výjimečný svou geografickou rozmanitostí, jak přírodní, tak i společenskou. V období poválečném došlo k dramatickým vývojovým zvrátům.

„Okres Prachatice je okresem pohraničním, který je charakterizován okrajovou periferní polohou v jihozápadní části jižních Čech. Na severu sousedí s okresem Strakonice, na východě krátce s okresem České Budějovice, na jihovýchodě s okresem Český Krumlov a na západě s okresem Klatovy. Jeho jižní a jihozápadní hranice je zároveň i hranicí státní. Na jihu krátce sousedí v oblasti Nové Pece a Třístoličnicku s Horním Rakouskem (okres Röhrbach) a na jihozápadě tvoří hřebeny Šumavy přirozenou hranici s německým Bavorskem (okres Freyung – Grafenau).

Svou rozlohou 1375 km² se dnes řadí okres Prachatice na čtvrté místo v rámci okresů Jihočeského kraje.“ (http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_pt_, 20. 1. 2010). Počtem 51,7 tisíc obyvatel je však nejmenším okresem kraje. Hustota zalidnění je 37,6 obyvatel na km² tedy 3,5× nižší proti průměru Česka. Obyvatelstvo okresu se podílí na celkovém počtu obyvatelstva Jihočeského kraje 8,2 % a na počtu obyvatelstva České republiky pouze 0,3 %.

Z pohledu územně správního je okres rozdělen do 65 obcí, které jsou rozdrobeny do 254 místních částí (ČSÚ, 2001). Největší obcí je město Prachatice s 11 913 obyvateli. Nejmenší samostatnou obcí jsou Olšovice s 38 obyvateli. Odsunem německého obyvatelstva již nikdy nedošlo k žádoucímu doosídlení, což znamenalo zánik celé řady sídel (srovnání-rok 1930 celkem 86 301 obyvatel, rok 1950 celkem 47 785 obyvatel) (ČSÚ, 2001).

Ve struktuře osídlení je zvláště patrna převaha žijícího obyvatelstva ve městech nad venkovským osídlením, což je podstatná změna proti stavu před 2. světovou válkou. Ve čtyřech městech okresu Prachatice (Prachatice, Vimperk, Volary a Netolice) je koncentrováno 52,2 % obyvatelstva (ČSÚ, 2001). Tato města vykonávají i funkci tzv. pověřených úřadů s přenesenou působností např. v oblasti výstavby, sociálních dávek a vydávání živnostenských listů. K nárůstu počtu obyvatelstva, zvláště pak mladé generace, dochází právě u těchto měst, kde mají občané lepší kulturní, sportovní a zdravotní zázemí s větší možností pracovního uplatnění.

Z hlediska velikostních skupin nejvíce obcí spadlo do kategorie od 200 do 499 (celkem 24 obcí), z čehož je patrný celkový venkovský ráz tohoto okresu. Ve venkovských obcích, zejména však v jejich místních částech obyvatelstva ubývá. Důvodem odchodu obyvatelstva je jednak horší občanská technická vybavenost, tak i možnost získání zaměstnání. Na druhé straně však některé atraktivní příhraniční obce po otevření hraničního pásma a uvolnění hranic vykazují nárůst počtu obyvatel. Jedná se o především obce s významnou rekreační

funkcí, které občané vyhledávají především za účelem rekreace, sportu a odpočinku (rozvoj tzv. druhého bydlení).

„Větší část okresu je tvořena podhorskou vrchovinou, která v pohraničních částech přechází v horské pásmo Šumavy. Značná část okresu se tak nachází v rozmezí nadmořské výšky 600 – 800 m. Nejvýše položená místa jsou na Vimpersku, kde se většina sídelních jednotek nachází v nadmořské výšce od 700 do 800 m, ale i výše (viz obec Kvilda – 1 062 m n. m., která je nejvýše položenou obcí v ČR). Naopak nejnižší položená místa jsou na Netolicku v oblasti Českobudějovické pánve (Podeřístě v obci Malovice – 410 m n. m.). Různá nadmořská výška společně s velkou členitostí reliéfu výrazněji ovlivňují klimatické podmínky, které jsou tudíž na okrese Prachatice velmi rozdílné. V nadmořských výškách nad 800 m je podnebí ve svém souhrnu mírně chladné až chladné, kdežto v oblastech pod 800 m je mírně teplé. Průměrná roční teplota tak dosahuje na Prachaticku 7 °C (Husinec – 504 m n. m.), kdežto např. na Kvildě pouhých 3,70 °C. Celkově tak můžeme klimatické podmínky okresu Prachatice charakterizovat jako poměrně drsné.

Nejvýznamnější šumavskou řekou je Vltava. Pramení ve východním svahu Černé hory v nadmořské výšce 1 162 m a délka jejího toku na území Šumavy přesahuje 120 km. Protéká přes Horní Vltavici, Lenoru a Novou Pec. Pod Novou pecí se vlévá do Lipenské vodní nádrže. Další významnou řekou je Blanice, která je nad obcí Husinec přehrazena Husineckou přehradou. V katastru Nová Pec se v nadmořské výšce 1 090 m nachází Plešné jezero, které je ledovcového původu. Oblast Netolicka na severu okresu je známa četnými rybníky.

Z hlediska přírodního bohatství nepatří region Prachaticka k významným okresům s nalezišti zdrojů nerostných surovin. V okrese se v současnosti těží pouze dekorační a stavební kámen. Navíc poměrně rozsáhlá část okresu je tvořena chráněnými územími (NP a CHKO Šumava, CHKO Blanský les) s omezenou možností zásahu do krajiny. Ovšem rozsah a kvalita lesů představuje významný potenciál pro těžbu/resp. pro enviromentální a rekreační funkci krajiny.

Silniční síť okresu Prachatice tvoří celkem 686 km silnic (z toho silnic I. třídy 66,2 km, silnic II. třídy 228 km a silnic III. třídy 392 km; ČSÚ, 2001). Silniční síť, v důsledku nízké míry investování a nedostatečné údržby a oprav v posledních obdobích, neodpovídá rostoucí dopravní intenzitě ani novým zátěžovým proudům. Hlavní příčiny současného stavebního a dopravně-technického stavu silniční sítě vyplývají jednak z historického dědictví za

minulého režimu, tak i z nesnadné přístupnosti okresu, což se následně projevuje i v nižší hustotě místních komunikací.

Železniční síť tvoří 4 tratě regionálního charakteru v celkové délce 127,4 km.“
(http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_pt, 20. 1. 2010)

4.1.1 Vývoj před rokem 1989

Na Prachaticku ovlivnila vývoj populační diskontinuita díky výměně obyvatelstva v poválečné době a příchodu převážně chudých obyvatel s malou/žádnou zkušeností s hospodařením v obtížných podmínkách. Druhým trendem byla limitovaná socialistická industrializace ovlivněna celostátní nivelizací rozvoje.

Odsun německého obyvatelstva a doosídlování českého pohraničí představoval hluboké sociální a hospodářské změny v poválečné republice. Obě části tohoto procesu se časově i věcně překrývaly, vzájemně podmiňovaly a ovlivňovaly. Jejich výsledkem byla republika s radikálně pozměněnou sociálně ekonomickou skladbou a zjednodušenou národnostní strukturou. Doosídlování pohraničí se realizovalo postupně, v několika vlnách a nestejně rychle v různých časových úsecích a v různých oblastech. Tempo, rozsah a kvalita byly ovlivněny řadou skutečností uvnitř země i v mezinárodních vztazích.

Další postupující prohlubování územního rozvoje přinesla socialistická industrializace. České zemědělství se po válce v průběhu čtyřiceti let změnilo velmi intenzivní sociálně ekonomickou přestavbou. Tato socialistická přestavba přinesla velmi radikální kvantitativní, ale především zásadní kvalitativní změny, které vedly ke vzniku nových, socialistických výrobních vztahů, k vybudování velkých zemědělských podniků typu jednotných zemědělských družstev (JZD) a státních statků využívajících pro řadu oblastí nevhodné zcelování pozemků do velkých ploch s velkými environmentálními dopady. V 80. letech bylo již typické částečné zpomalení procesu slučování JZD a úplná převaha socialistického sektoru. Neunikl tomu ani okres Prachatice.

Zprůmyslnění a další intenzifikace zemědělské výroby přinesla celou řadu závažných problémů i v oblasti životního prostředí. Důsledkem toho byly velké ztráty na snížení půdní úrodnosti a na průmyslových hnojivech, která byla hlavně na svažitých pozemcích smývána do povrchových a podzemních vod.

Počátkem 70. let se průmyslový růst ve státě zpomalil. Mezi nejvýznamnější průmyslová odvětví okresu Prachatice v osmdesátých letech patřila elektrotechnika, lehké strojírenství,

zpracovatelský a potravinářský průmysl, dřevozpracující a sklářský průmysl. Okres Prachatice, jeho poloha byla za socialismu extrémně periferní.

Obecné zákonitosti a tendence vývoje systému osídlení odpovídají obecným pravidelnostem navzdory vnitřní různorodosti a poválečným obrátům ve vývoji Prachaticka. Tomu odpovídá i regionální organizace: selektivnost rozvoje, růst územní koncentrace obyvatelstva a ekonomiky. Dynamika koncentrace zde byla značná, byť byla časově dříve zpomalená (díky socialistické koncepci střediskové soustavy došlo k utlumení koncentračních procesů v mezoregionálních úrovních). Tento trend dokumentují následující data o vývoji podílu území okresu, v nichž žila koncentrovaná část obyvatelstva.

Tabulka č. 3 Vývoj počtu obyvatel okresu Prachatice v letech 1869 – 2009

	1869	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2009
ČR	7565463	10674240	8896086	9573531	9807696	10291927	10312548	10206436	10506813
Jihočeský kraj	782 126	810 024	625 473	649 518	651 993	689 229	622 889	625 267	627 766
okres PT	86 948	86 301	47 785	48 120	47 947	50 691	51 231	51 369	51 551
Prachatice¹¹	4 991	5 926	5 130	5 381	7 100	10 354	11 700	11 859	11587
Volary	4 611	5 865	2 703	3 175	3 344	5 588	3 989	4 064	4 014
Netolice	3 136	2 787	2 474	2 507	2 448	2 568	2 687	2 614	2 701
Vimperk	6 656	8 674	5 288	6 073	6 657	7 257	8 090	8 256	7 802

Zpracovala: autorka

Pramen: Sčítání lidí, domů a bytů (SLDB), Český statistický úřad (ČSÚ)

Tabulka č. 4 Vývoj počtu obyvatel v okrese Prachatice – v % (jedná se o % z vyššího celku)

	1869	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2009
Jihočeský kraj	10,34	7,6	7,33	6,78	6,65	6,7	6,04	6,13	5,98
Okres Prachatice	11,12	10,65	7,64	7,41	7,35	7,36	8,23	8,22	8,21
Celkem města	22,31	37,59	32,52	35,61	40,77	51,18	51,57	52,16	50,64
Ostatní obce okresu	77,69	62,41	67,48	64,39	59,33	48,82	48,43	47,84	49,36
Volary	5,3	6,8	5,66	6,6	6,97	11,02	7,7	7,91	7,79
Netolice	3,61	3,23	5,18	5,21	5,11	5,07	5,24	5,09	5,24
Vimperk	7,66	10,05	10,94	12,62	13,88	14,32	15,79	16,07	15,13
Prachatice	5,74	6,86	10,74	11,18	14,81	20,77	22,84	23,09	22,48

Zpracovala: autorka

Pramen: SLDB, ČSÚ

¹¹ Poznámka autorky – podtrženě obce II. stupně, *kurzívou psaná města jsou obce III. stupně*

Zajímavé je srovnání počtu obyvatel v Jihočeském kraji v roce 1869 a v roce 2009 kdy v průběhu let došlo k radikálnímu poklesu podílu obyvatelstva. V okrese Prachatice speciálně v periodě 1991 – 2009 dochází k pomalému snižování počtu obyvatelstva. Lidé se stěhují do větších center Jihočeského kraje především kvůli pracovním příležitostem. Porovnáme-li podíl počtu obyvatelstva města Prachatice v roce 1869 a v roce 2009 vidíme, že došlo k několásobnému zvýšení počtu obyvatelstva. Město Prachatice si vybudovalo své přirozené postavení jako centra stejnojmenného okresu. Velmi podobný vývoj je pozorovatelný i u města Vimperk, které se stalo v průběhu let druhým významným centrem okresu. Obdobný trend je patrný i při srovnání měst celkem, kdy je opět patrné, že města okresu Prachatice v období 1869 – 2009 posilují svůj vliv a rekrutují se jako přirozená spádová centra okresu.

Z výše uvedeného vyplývá, že znalost vývoje sociálních a ekonomických struktur Prachaticka před rokem 1989 je klíčové pro pochopení vývoje v transformačním období a po přijetí Česka do EU a Schengenu.

4.1.2 Vývoj po roce 1989

Po roce 1989 díky dramatické změně společenských poměrů, s přechodem k transformačním a postindustriálním rozvojovým procesům, geografická organizace společnosti byla proměněna řádově méně než organizace sociální, politické a ekonomicko-hospodářské.

„Po pádu komunismu v roce 1989 v ČR postupně dochází k privatizaci. Byly užity různé metody privatizace postupně v uvedeném pořadí: restituce, malá privatizace a velká privatizace. Velká privatizace zahrnovala privatizaci velkých a středních podniků, malá privatizace privatizaci malých podniků a restituce sloužila navrácení majetku původním majitelům (případně dědicům). Tzv. kupónová privatizace byla forma privatizace, při níž občané měli možnost koupit kupónové knížky s určitým počtem kupónů, které mohli směnit za podíl ve státním podniku, který byl vyčleněn do kupónové privatizace.“ (http://cs.wikipedia.org/wiki/pr%c5%afmysl_v_%c4%8cesku, 10. 4. 2010) Po roce 1989 došlo v okrese Prachatice na jedné straně k pozvolnému zániku především sklářského průmyslu, na straně druhé zde byly ale mnohem později zainvestovány s finanční podporou státu průmyslové zóny v obcích, ve kterých se usadily nové průmyslové dceřiné podniky

firem, především z Německa, Rakouska a Francie, v oborech lehkého strojírenství, textilní, stavební a dopravní. V sektoru zemědělství došlo v transformačním období k odklonu od dominance socialistického vlastnictví k privatizaci. Rozšířil se chov horského skotu, pokles podílu orné půdy ve prospěch zalesňování a rozšiřování travních a lučních porostů. Ztráta dotací zemědělským podnikům vedla k restrukturalizaci zemědělské produkce na Prachaticku. Došlo k poklesu významu rostlinné produkce a nárůstu podílu živočišné, pro niž jsou bez dotací v území lepší podmínky.

Zbývající část okresu převážně s rozptýleným osídlením je klasickým příkladem periférie: ekonomicky slabé, trvale depopulační jednotky převážně s rozptýleným osídlením (Stožecko, Novopecko, Borovoladsko, Kvildsko, Strážensko). I na příkladu Prachaticka je možné konstatovat relativní převahu vývojové kontinuity nad diskontinuitou i přes dynamický poválečný vývoj a změny.

V okrese Prachatice žije 37 obyvatel na km², což velmi úzce souvisí s historickým vývojem zdejšího regionu. Podíl obyvatelstva žijícího ve městech činí 52 %. Věková struktura okresu Prachatice je složená z 16 % obyvatelstva ve věku 0 – 14 let, 71 % obyvatelstva ve věku 15 – 64 let a 13 % činí obyvatelstvo starší 65 let. Zde stejně jako v dalších evropských regionech se projevuje stárnutí obyvatelstva.

Na příkladu v okrese Prachatice byly rozdíly v rámci menších územních jednotek minimální a až s nastupující industrializací a urbanizací se původní poměry dynamicky proměnily – koncentrace obyvatelstva a hospodářství do údolních částí regionů, značný růst nerovnoměrnosti v tomto rozmístění a formování nové organizace v území – nodálních regionů. Díky modernizačním procesům byla ovlivněna regionální organizace území: růst podílu obytných, průmyslových a dopravních ploch charakterizoval především centra osídlení. Zároveň docházelo k diverzifikační selektivnosti využití ploch zemědělských a lesních. Prachaticko je v tomto ohledu extrémním příkladem, neboť vedle „běžných“ procesů bylo znovuosidlování provázeno rozsáhlými přesuny mezi zemědělským a nezemědělským využitím ploch, kde právě „bezlesí“ prodělalo největší změny.

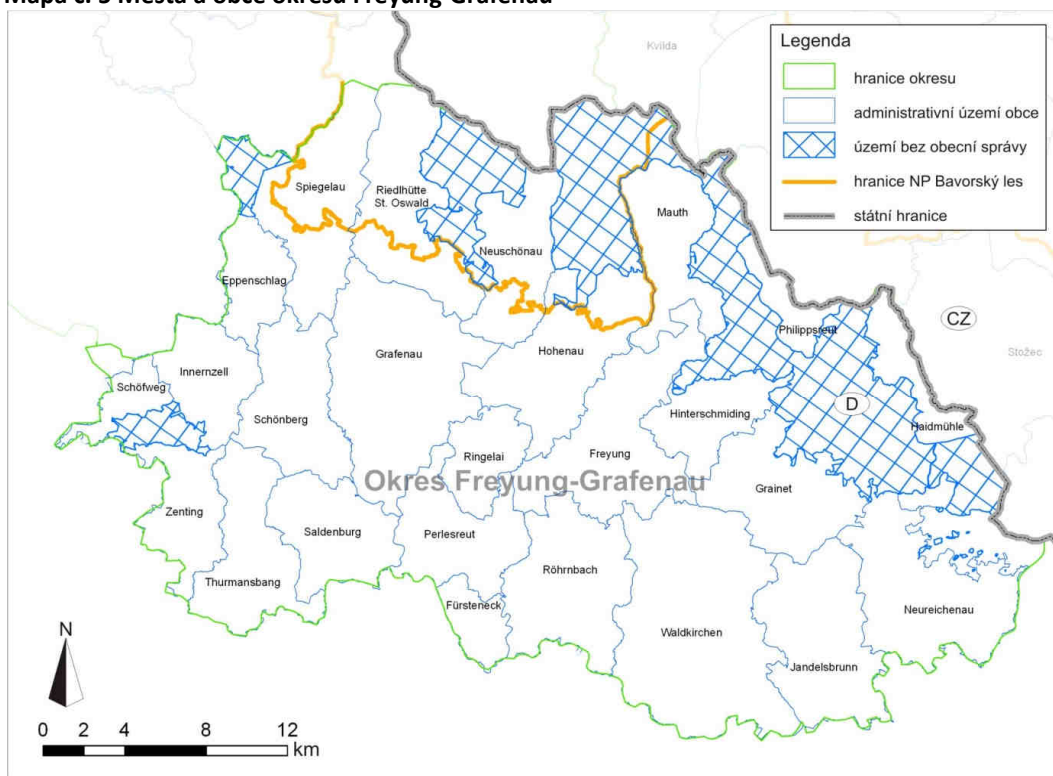
4.2 Okres Freyung-Grafenau

Okres Freyung-Grafenau se nachází na opačné straně hranice ve Spolkové republice Německo, ve spolkové zemi Bavorsko v kraji Dolnobavorském. Jeho okresním městem je Freyung a to přesto, že největším městem v okrese je město Waldkirchen. Okres zaujímá

celkovou plochu 98 420 hektarů a žije v něm k 1. 1. 2007 80 771 obyvatel. Okres se člení do 25 obcí. Okres je nejvýchodnějším okresem Bavorska, přičemž většina území leží v Bavorském lese. Nejvyšší vyvýšenina na území okresu je Grosse Rachel 1 453 m. n. m.

Sousedními okresy jsou na severu a východě české okresy Klatovy, Prachatice a Český Krumlov a rakouský okres Rohrbach, na jihu okres Pasov, na západě okres Deggendorf a na severozápadě okres Regen.

Mapa č. 5 Města a obce okresu Freyung-Grafenau



Zpracovala: autorka

Vysvětlivka: území bez obecní správy – historicky v Německu dané

Stejně jako v mnoha nízkých horách v jižním Německu začíná skutečná historie na území dnešního okresu Freyung-Grafenau ve středověku. Na rozdíl od všeobecného přesvědčení Bavorský les je již nejpozději od doby kamenné osídlen Kelty. Jisté je, že brzy vznikly obchodní cesty vedoucí do Čech přes Bavorský les. Ve středověku byla hlavně provozována obchodní cesta se solí do Čech. Tyto tzv. "Zlaté stezky" a patřily v počátku novověku k nejdůležitějším obchodním cestám v jižním Německu. V této době dochází k rozvoji obchodu se solí a dalšími produkty. Dochází k založení mnohých osad, které ležely na obchodních stezkách. Významným centrem se stalo město Waldkirchen.

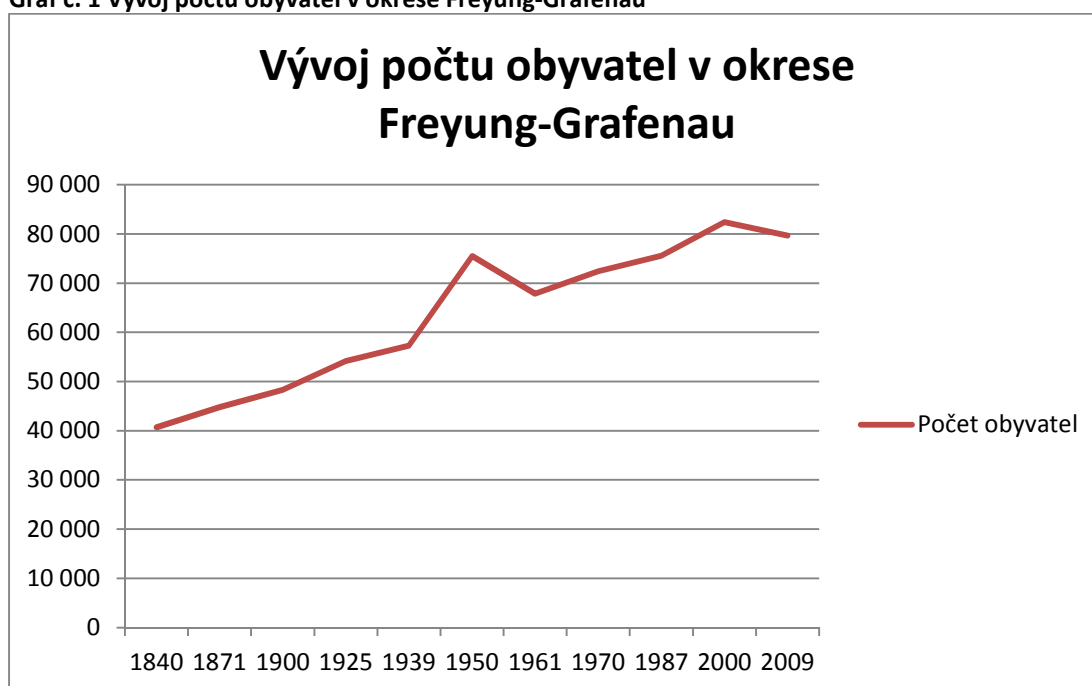
Tabulka č. 5 Vývoj počtu obyvatel v okrese Freyung-Grafenau

Rok	Počet obyvatel	Rok	Počet obyvatel
1840	40 717	1961	67 860
1871	44 797	1970	72 402
1900	48 294	1987	75 564
1925	54 159	2000	82 434
1939	57 292	2009	79 658
1950	75 499		

Zpracovala: autorka

Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung, München 2011

Graf č. 1 Vývoj počtu obyvatel v okrese Freyung-Grafenau



Zpracovala: autorka

Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung, München 2011

Zdejší region byl charakterizován především zemědělstvím, farmařením a dřevařským a prací v lese. Od 15. století zde byly zakládány četné sklárny. V 19. století s rozvojem železnice docházelo k industrializaci. Se založením Národního parku Bavorský les v roce 1970 výrazně vzrostl cestovní ruch v místním okrese. Nyní je cestovní ruch jedním z hlavních odvětví hospodářství regionu. Po pádu železné opony ve směru Česká republika Německo v roce 1989 se změnila místní poloha v rámci Evropy z okrajové a periferní na tranzitní region, který je průběžně začleňován do sjednocujícího nadregionálního útvaru Evropské unie. V rámci toho také spojení mezi Německem a Českou republikou významně

vzrostlo. Zvláště po vstupu České republiky do EU v roce 2004 a zrušení hraničních kontrol v roce 2007 se hospodářské vazby rychle propojují.

Jedním z nejdůležitějších hospodářských směrů je v tomto venkovském území u bývalé železné opony turismus. Dnes podporují rozvoj turismu jak obce, tak okres (okresní úřady) přímo. Nejdůležitější místo, které přitahuje turisty, je pro návštěvníky první Národní park Německa – Národní park Bavorský les, který zabírá velkou část na severu okresu a dále pokračuje do okresu Regen.

Zemědělství v okrese je charakterizováno chladnějším horským klimatem s vysokým podílem lesa. Vzhledem k tomu, že se okres nachází v příhraniční oblasti, došlo až poměrně pozdě ke strukturálním změnám v zemědělství. V současné době klesá počet zemědělských podniků a zaměstnanců v zemědělství.

Průmyslová odvětví v tomto okrese zahrnují podobná odvětví, jako na české straně jedná se především o lehké strojírenství, potravinářství, dřevozpracující průmysl a sklářství.

Z hlediska využití území je zřejmé, že zastavěné území okresu Freyung-Grafenau je téměř dvacetinásobně vyšší než zastavěné území na české straně, rovněž podíl výměry zemědělské půdy je poměrně větší než podíl výměry zemědělské půdy na českém území. Hustota zalidnění na německé straně je 2,2× větší (počet obyvatel na 100 km²)¹². Hustota činí 84 obyvatel na km². V okrese vedou významné silniční tahy.

Věková struktura obyvatelstva činí 17 % ve věku 0 – 14, 60 % ve věkové kategorii 15 – 64 a ve věkové kategorii 65 + 23 %. Je vidět, že i zde se projevuje celoevropský trend stárnutí obyvatelstva. Z hlediska vývoje počtu obyvatel můžeme říci, že přirozený přírůstek obyvatelstva je v regionu záporný.

4.3 Srovnání české a bavorské části modelového území

4.3.1 Obecné srovnání modelových území

„Díky své příznivé geografické poloze, existujícím surovinovým zdrojům a na ně navazujícím průmyslovým odvětvím disponuje příhraniční region výhodnou výchozí pozicí pro další hospodářský růst. Hospodářský růst v Bavorsku se pohybuje okolo průměru EU, přičemž jeho dynamika se z původně vysoké úrovně postupně snižuje. V českém příhraničí lze však pozorovat výrazné regionální rozdíly, jakož i částečně monofunkční oblasti, ve

¹² Pokud bychom však do hustoty obyvatelstva počítali dnes již zaniklé osady, byla by hustota spíše podobná.

kterých současně probíhá restrukturalizace, zejména tradičních průmyslových odvětví. Deficity v české části území jsou rovněž způsobeny nízkou úrovní inovací, nedostatečnými kapitálovými zdroji firem a nedostatečnou nabídkou kvalifikovaných pracovních sil, která odchází do větších center s lukrativnější nabídkou zaměstnání. I když, se v rámci probíhající hospodářské spolupráce vytvořila již řada úzkých kontaktů a rozvinuly se vzájemné přeshraniční kooperace, přetrvávají v důsledku násilného několikaletého rozdělení oblasti rozdíly v rámci státních hospodářských systémů. Budeme-li hodnotit výkon hospodářství česko-bavorské oblasti, budeme konstatovat, že je v souhrnu nižší než jednotlivé národní průměry. Bezsporu je to výsledek centralizace významných hospodářských odvětví do centrálních tedy spádových regionů jak na české (do krajů) tak na německé (vládní obvody) straně hranice. Jedná se o trend, v současné době klasický trend, který panuje i v jiných státech světa.

Na základě existence atraktivní krajiny, velkého počtu přírodních a kulturně-historických pozoruhodností a atraktivit se cestovní ruch profiluje jako hospodářské odvětví s rostoucím významem. Cestovní ruch reprezentuje v oblasti, a to na obou stranách hranice, právě ono odvětví ekonomiky, u nějž zejména dochází v rámci přeshraniční spolupráce k intenzivním kooperacím. Mezi jeho hlavní nedostatky, a to více na české části příhraničí, patří částečně chybějící infrastruktura, nedostatečně rozvinuté institucionální struktury a nízký stupeň organizace, jakož i omezená nabídka produktů pro cílové skupiny.“ (<https://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/0470b357-5560-4fc4-8312-b300b27a88dd/programovy-dokument.pdf>, 5. 2. 2010) Související oblast kultury se pyšní bohatými společnými tradicemi a kulturním dědictvím, velkým počtem památek a kulturních akcí a díky tomu skýtá dobré předpoklady pro rozvoj a zlepšení přeshraniční spolupráce. Kultura přispívá k vytváření společné identity a sociální soudržnosti (Kubů 2001).

„Situace na trhu práce zůstává i nadále napjatá, neboť vedle kvalitativních problémů se dále rozvírají nůžky mezi nabídkou a poptávkou. Zatímco a jedné straně existuje potřeba vysoce kvalifikovaných pracovních sil, stojí proti ní nabídky pracovních sil s nízkou kvalifikací. Mimo to dále vzrůstají podíly nezaměstnané mládeže. Vzhledem k existujícímu právnímu rámci se daří jen s obtížemi uskutečňovat přeshraniční spolupráci na trhu práce v oblasti profesního vzdělávání.“ (<https://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/0470b357-5560-4fc4-8312-b300b27a88dd/programovy-dokument.pdf>, 5. 2. 2010)

Na obou stranách hranice je v poslední době dobře sledovatelný trend odlivu kvalifikované pracovní síly do větších center. Dochází ke koncentraci obyvatelstva na české straně do Českých Budějovic a na německé především do Passau a Regensburgu (Malota 2009).

„Úroveň všeobecného vzdělání je na obou stranách hranice vysoká, k dispozici jsou i dostatečné kapacity vzdělávacích zařízení až na úroveň vysokých škol. Nicméně v některých dílčích územích, např. ve venkovských oblastech, přetrvávají problémy.

Na obou stranách hranice určité plošné asi nadpoloviční prostory představují v dané zemi periferní oblasti z hlediska regionálního nejen celostátního. Tato skutečnost vyžaduje, aby byly uplatněny takové rozvojové strategie pro venkovské oblasti, které budou respektovat i velký význam primárního sektoru a rozptýleného osídlení. Na jedné straně částečně působí v území příznivé přírodní podmínky a v některých částech venkovského prostoru existují i zdravé zemědělské podniky s dobrým technickým vybavením, jakož i známky hospodářské diverzifikace. Na druhé straně však existují ve venkovském prostoru zejména omezené možnosti pro získání dodatečných příjmů, což v konečném důsledku způsobuje vylidňování venkova na obou stranách hranice. Součástí tohoto procesu je i částečná ztráta sociální infrastruktury. Samotné zemědělství je vystaveno restrukturalizaci, kterou provází zvýšený tlak konkurence produkující v příhodnějších přírodních či polohových podmínkách, což způsobuje u jednotlivých podniků často napjatou existenční situaci. Mezi další příčiny nepříznivé situace dále patří nevhodná velikost zemědělských podniků, zastaralá technika, rozmělnění ploch, chybějící příjmová diverzifikace, neboť v horších přírodních podmínkách farmy potřebují vedlejší příjem.

Dopravní infrastruktura je i v důsledku realizovaných zlepšení v předchozích obdobích relativně dobře vybudována. Nedostatky přetrvávají zejména v kvalitě dopravních sítí, dálkové železniční dopravě a hromadné dopravě (Fiesinger 2008). Šumava byla od konce 19. století pozvolna vyhledávána jako specifická turistická destinace s pomalu se rozvíjejícím cestovním ruchem. Přístup k cestovnímu ruchu byl na obou stranách hranice před I. světovou válkou stejný, totálně odlišný však po II. světové válce. Na německé straně dochází k pozvolnému rozvoji dle cílových skupin, na české straně nebylo toto odvětví podporováno. Hranice byla hermeticky uzavřená vůči nepříteli státu, cestovní ruch poblíž „železné opony“ nežádoucí.“ (<https://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/0470b357-5560-4fc4-8312-b300b27a88dd/programovy-dokument.pdf>, 5. 2. 2010)

Změna na české straně nastupuje až po roce 1989. Odlišnost však zatím stále přetrvává. Zatímco na německé straně Šumavy je vývoj celou dobu kontinuální, včetně rozvoje infrastruktury nastupujících nových trendů pro cestovní ruch (např. lyžařské areály), na české straně začíná pozvolný rozvoj až po roce 1990. Určitým omezením na české straně je působení NP Šumava s jeho platnou legislativou, která znemožňuje takový rozvoj infrastruktury, jako je tomu na německé části. Do dnešní doby se v místní krajině nacházejí i bývalé vojenské objekty, které hyzdí ráz místní krajiny. Je však také nespornou pravdou, že příroda zde díky politickým opatřením uplynulých čtyřiceti let zůstala do dnešní doby zachovalá a divoká pro oko turisty či návštěvníka. Dá se tedy předpokládat i do budoucna přetrvávající rozdíl či odlišnost i v tomto odvětvovém segmentu.

„Díky vstupu Česka do EU se výrazně zlepšily podmínky pro přeshraniční spolupráci. Tato situace přispěla k zesílení a prohloubení přeshraniční spolupráce na různých úrovních a k dalšímu rozvoji tematických sítí. Výrazným podílem se o tento vývoj zasloužil euroregion Bavorský les/Šumava. I zde platí, že je potřeba využít současný rozvojový potenciál česko-bavorské příhraniční oblasti a přispět podporou přeshraničních sítí k jejímu trvale udržitelnému rozvoji a zlepšení životních a přírodních podmínek příhraničního regionu (např. podporou přeshraniční spolupráce mezi správou, justicí a policií, budováním a dalším institucionálním rozvojem přeshraničních organizací).“ (<https://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/0470b357-5560-4fc4-8312-b300b27a88dd/programovy-dokument.pdf>, 5. 2. 2010).

V současné době byl založen tzv. evropský region Dunaj – Vltava, jehož funkce a poslání se stále více specifikuje a jeho působení se rozbíhá.

5 Přeshraniční spolupráce v modelovém území

5.1 Výzkum názorů starostů modelových území na přeshraniční spolupráci po roce 1990

Cílem této kapitoly bude ověření, v předchozích částech stanovených premis a cílů práce, a jejich zhodnocení v oblasti přeshraniční spolupráce na základě dotazníkového šetření realizovaného se starosty obcí modelového území.

Jak jsme již předeslali v úvodu, okrajové části státu jsou oproti ostatním znevýhodněny. Ať už se jedná o postoj k přeshraniční spolupráci, využívání možností získávání finančních prostředků, názor na infrastrukturu, podnikatelské prostředí, nezaměstnanost, vzdělávání a další. Všechny tyto problémy jsou dány právě historickými hranicemi jednotlivých států. Každý stát zažil jiný historický vývoj uvnitř svých hranic, i když určitá forma spolupráce s okolními zeměmi fungovala (v podstatě ale jen na bázi obchodu nebo vojenského spojení).

Po pádu železné opony se tato situace výrazně změnila. Lidé v pohraničí měli najednou blíž do sousední země a cítili potřebu se integrovat.

5.2 Příprava dotazníkového šetření

5.2.1 Literatura k metodice

„Znalost výzkumných metod a základů metodologie je základem pro kritické posuzování publikovaných vědeckých poznatků a předpokladem pro provedení vlastního výzkumu. Výzkum ve společenských oblastech má pět základních funkcí: explorační, popis, explanaci, predikci a ovlivňování věcí v našem světě. Výzkum sestává z určitých fází, jako je určení oblasti výzkumu a určení výzkumných otázek, návrh plánu výzkumu, provedení sběru dat a jejich analýza. Závěrečným krokem je sestavení zprávy o procesu výzkumu a získaných výsledcích. Při posuzování vědecké práce se soustředíme na deklarované cíle výzkumu a použité metody, které vypovídají o hodnověrnosti výsledků. Jednou z funkcí výzkumu je návrh teorií, jež ve zhuštěné podobě a abstraktním jazykem popisují vztahy věcí ve světě. Teorie se navrhuje a modifikuje v procesu abduktivního, induktivního a deduktivního uvažování. Ověřování teorie ve společenských výzkumech se neděje na principu jejího

důkazu, ale zvyšováním důvěry v platnost teorie. Empirická fakta a teoretické úvahy poskytují argumenty (evidenci) pro oprávněnost dané teorie.“ (Hendl 1997; str. 43).

Pro obecný přehled výzkumu byly využity relevantní kapitoly publikací od Hendl (1997) a Strausse, Corbinové (1999). Při sestavování dotazníku a přípravě terénního a dotazníkového šetření posloužily jako předloha poznatky Jeřábka, Dokoupila a Havlíčka (2004), kteří část, zde užitých otázek, využili dříve v jiných oblastech. To bylo hlavním důvodem stejnosti, neboť se jednalo o naši snahu srovnání.

„Kvalitativní výzkum je jakýkoli výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.“ (Glaser, Corbinová; in Hendl 1997; str. 49 – 50) Kvalitativní šetření vnímání dopadů přeshraniční spolupráce patří mezi primární výzkumy, tzn. výzkumy, které probíhají v terénu a pomocí nichž získáváme od respondentů informace a názory formou přímého kontaktu s nimi. Řízené rozhovory pomocí strukturovaného dotazníku jsou užším pojetím těchto průzkumů. Následně se údaje klasifikují způsobem, který umožňuje jejich statistickou analýzu.

„Kvalitativní výzkum je flexibilní, dynamická forma výzkumu, která pracuje s různorodou datovou základnou, umožňuje využití široké škály metod a přístupů. Je však časově náročnější a výsledky se obtížněji interpretují. Výzkumníci se více zaměřují na menší sociální jednotky“ (Hendl 1997, str. 49). Počátky využití kvalitativních metod v geografii lze zařadit do období od 70. let 20. století. Její nevýhodou jsou z velké části omezené možnosti zobecnění znalostí dále zpětná kontrola dat (každé kvalitativní šetření je jedinečné) a zároveň velká míra subjektivity. Ve výzkumné praxi často dochází ke kombinaci kvantitativního a kvalitativního šetření a vzájemnému prostupování obou metod.

V této části studie bylo využito několik metod, především dotazníková a terénní šetření, studium mapových podkladů, analýza textů a dokumentů (novinové články, propagační materiály, reklamy, zákony, texty z internetových stránek). Nedílnou součástí práce bylo vyhledávání a analýza informací na internetových stránkách různých subjektů. V neposlední řadě pak i osobní zkušenost z desetileté praxe jako vedoucí odboru na Městském úřadě v Prachaticích.

5.2.2 Metodický postup práce

Vzhledem k nedostatku relevantních kvantitativních dat týkajících se zkoumané problematiky, byly hlavní poznatky získány především díky využití metod kvalitativního

výzkumu. „Ten pracuje s různorodou datovou základnou a umožňuje využití široké škály metod a postupů při jejím vyhledávání a zpracovávání. Je však časově náročnější a výsledky se obtížněji interpretují.“ (Hendl 1997, str. 49)

Prvním krokem práce byla tvorba databáze projektů získaných obcemi či městy a dotovaných z prostředků EU pro přeshraniční spolupráci a to konkrétně Phare a Fond malých projektů (předstrukturální fond), Dispoziční fond a Interreg III A (strukturální fondy) v rámci zkoumaného území. V této fázi bylo využito hlavně metody vyhledávání na internetových stránkách, ale také například využití databáze Ministerstva pro místní rozvoj, Euroregionu, Regionální rozvojové agentury Stachy, bavorského ministerstva regionálního rozvoje, bavorského ministerstva vnitra a Euroregion Bayerischer Wald.

Souběžně s touto databází byly vytvářeny databáze obcí, které jsou součástí euroregionu Šumava a databáze obcí žádajících finanční prostředky z EU. Na portálu veřejné správy České republiky a bavorského ministerstva vnitra byly vyhledány základní kontakty na obecní úřady a na jednotlivých webových stránkách obcí byly získány kontakty přímo na představitele obcí. Z takto nashromážděné datové základy začala selekce údajů vztahující se k okresu Prachatice a okresu Freyung-Grafenau.

Je nutné podotknout, že vzhledem k použitým metodám a k podstatě výzkumného problému, kterým byla přeshraniční problematika v letech 1989 – 2011 a vývoj vztahů v příhraničním regionu, mohou být tyto databáze považovány za úplné.

Hlavními důvody je kompletní a ucelená databáze podpořených projektů ze zdrojů EU, díky její kompletní a stálé kontrole provázející tvorbu databází.

Dalším krokem bylo dotazníkové šetření se starosty (či jinou osobou reprezentující obec). Duchoňová (2009) tvrdí, že právě metoda dotazníkového šetření představuje efektivní metodu sběru dat, která dokáže při relativně nízkých nákladech obsáhnout větší počet jedinců i v případě, že jsou respondenti rozptýleni na relativně velkém území a zároveň umožňuje vybrat respondenty tak, aby nejlépe v rámci možností reprezentovali populaci daného regionu, což poskytuje částečně možnost zobecnění výsledků. Dotazníkové šetření starostů obcí se týkalo především názorů představitelů obce na přínos přeshraniční spolupráce v jejich obci, charakter partnerství obcí, změny po roce 1989, problematiku euroregionů, předvstupní fondy a strukturální fondy, socioekonomický rozvoj na lokální úrovni a elit obcí (viz příloha č. 2 – Dotazník).

Dotazník byl sestaven z velké části samostatně, s tím, že část otázek byla převzata z anketního šetření v rámci společného projektu Role pohraničí České republiky a význam hospodářské a politické spolupráce se sousedními zeměmi pro integraci ČR do Evropské unie-určené pro starosty obcí a měst (Jeřábek, Dokoupil a Havlíček a kol. 2004). V rámci hodnocení dotazníku jsme, kde to bylo možné, vyhodnocovali a srovnávali námi získané výsledky s výsledky šetření s výzkumným týmem Jeřábek, Dokoupil, Havlíček a kol. (2004). Tento projekt byl řešen ve třech etapách, realizovaných v tříletém období 1999-2001. V rovině základního výzkumu se autoři soustředili na rozšíření dosavadních regionálně geografických teorií zabývajících se marginalitou polohy, existencí bariér a difúzí inovací. Jednalo se o výzkum hraničních úseků: česko-saský, česko-bavorský, česko-rakouský, česko-slovenský a česko-polský úsek. V první etapě se jednalo o koordinaci přístupů včetně upřesnění a operacionalizace základních pojmů. Druhá etapa byla věnována různým terénním šetřením na rozmanité cílové skupiny, směřující k prohloubení dosavadních poznatků prostřednictvím detailního výzkumu. Těžiště třetí etapy spočívalo v syntetických pracích s cílem zpřístupnit získané poznatky příslušnou formou co největšímu počtu zájemců ve sféře odborné i široké veřejnosti.

V rámci samotného vyhodnocování jsme některé položené otázky spojovali do dvojic, kde jejich souvislost byla blízká a obě otázky se vzájemně doplňovaly, tak aby vyhodnocení bylo provázané. U některých otázek byla používána škála hodnocení čtyřstupňová a u některých pětistupňová (tyto škály jsme připravili dle anketního šetření v rámci projektu (Jeřábek, Dokoupil, Havlíček a kol. 2004) a to především z toho důvodu, že tato škála byla ve zmiňovaném projektu takto stanovená). Takto připravenou škálu jsme převzali z projektu výše zmíněného z důvodu srovnávání některých dílčích odpovědí.

V tabulkách jsme pro hodnocení používali běžný průměr, který byl vytvořen jako součet všech hodnot získaných odpovědí vydělený jejich počtem, z celkového počtu došlých odpovědí. Je přitom zřejmé, že tato „kvantifikace“ získaných odpovědí je spíše orientační. Klíčový je do značné míry rozptýl hodnocení jednotlivých odpovědí a individuální výpovědi dotazovaných. Ti zástupci obcí, jež v některých otázkách neodpověděli či nevěděli, jak mají odpovědět, nebyli do celkového hodnocení dílčích otázek započítáváni.

Pro zhodnocení a srovnání rozvoje a vývoje příhraniční spolupráce byla využita metoda srovnání za pomoci vytvořených grafů i tabulek.

Dále jsme z databází euroregionu Bayerischer Wald a Regionální agentura Stachy, Centra pro regionální rozvoj Písek a Ministerstva pro místní rozvoj, bavorského ministerstva pro regionální rozvoj, bavorského ministerstva vnitra a Euroregion Bayerischer Wald získali data o využívání finančních prostředků ze zdrojů EU. Specifický charakter těchto dat podmínil zvolený metodický postup, jehož charakteristickým rysem bylo třídění dat jednotlivých položek, které získaly obce od ostatních příjemců dotace. Zvolený postup vyústil do dvou základních stupňů analýzy: analýza celkových příjmů větších měst v daných okresech a analýza ostatních obcí jako příjemců dotace. Následně byly investiční prostředky analyzovány a srovnávány v rámci explicitní regionální politiky a podpory regionálního rozvoje. Vyhodnocováno bylo, jaké projekty v jakých oborech na obou stranách hranice mají preferenci. Tyto závěry podporuje i dobrá znalost autorky celého zmiňovaného regionu a dobrá znalost realizace místních projektů. Součty finančních hodnot byly přepočteny na 100 obyvatel k získání relativní hodnoty, která je více srovnatelná a vypovídající pro komparaci obou okresů.

5.3 Příprava a problémy tvorby dotazníkového šetření

Dotazník je dělen do pěti tematických částí. Cílem dotazníkového šetření¹³ bylo sledovat vývoj přeshraniční spolupráce od roku 1990 na příkladu okresu Prachatice a okresu Freyung-Grafenau v několika oblastech:

- a/ Partnerství obcí se zahraničím a jejich rámcová charakteristika
- b/ Změny po roce 1989 v příhraničí a přeshraniční aktivity českých obcí
- c/ Problematika euroregionů, předvstupní fondy a strukturální fondy
- d/ Socioekonomický rozvoj na lokální úrovni
- e/ Elity obcí.

Na těchto pět oblastí jsme zaměřili přípravu, vyzkoušení a realizaci dotazníku zaměřeného na starosty obcí či jimi pověřené zastupitele obecních úřadů okresů Prachatice a Freyung-Grafenau.

Jednotlivé okruhy otázek byly voleny záměrně s důrazem na získání co nejvíce informací o rozvoji místního regionu od konce roku 1989 do roku 2011. V rámci jednotlivých oblastí dotazníku byly pokládány otázky vztahující se k jednotlivým výše uvedeným pěti dílčím

¹³ dotazník viz příloha č. 2

okruhům analyzovaných jevů. V rámci některých otázek byly uvedeny možnosti odpovědi nebo nabídnuty okruhy a dotazovaní byli vyzváni k jejich seřazení dle důležitosti na základě vlastního názoru. Především se jednalo o získání informací o využívání „poskytovaných“ finančních prostředků z EU (v rámci této práce jsme srovnávali z předstrukturálních fondů – Phare CBC a ze strukturálních fondů Dispoziční fond, Fond malých projektů a Interreg III A) před a po vstupu ČR do EU. Cílem výzkumu bylo identifikovat změny rozvoje na příkladu sledovaného regionu v období 20 let po pádu železné opony a zdůvodnění tohoto vývoje. Dotazníkové šetření jako metoda bylo vybráno z důvodu své flexibilitnosti a dynamické formy pro získání kvalitativních dat a jejich následné statické kvantifikaci. Dalším důvodem byla skutečnost, že někteří starostové jsou ve svých funkcích neuvolnění a jiným způsobem by byli těžko k zastížení. Úskalím takto získaných odpovědí je především subjektivita názorů respondentů. Ta je ovlivněna intelektuální vyspělostí, dosaženým vzděláním a taktéž politickou příslušností respondentů. Zároveň musíme podotknout i zkušenost, že rivalita mezi jednotlivými skupinami v daných obcích mohla způsobit jistou zkreslenost uváděných údajů. Máme na mysli především hodnocení odvedené práce jejich předchůdců současnými elitami. Za elity pokládáme starosty obcí případně jejich zástupce.

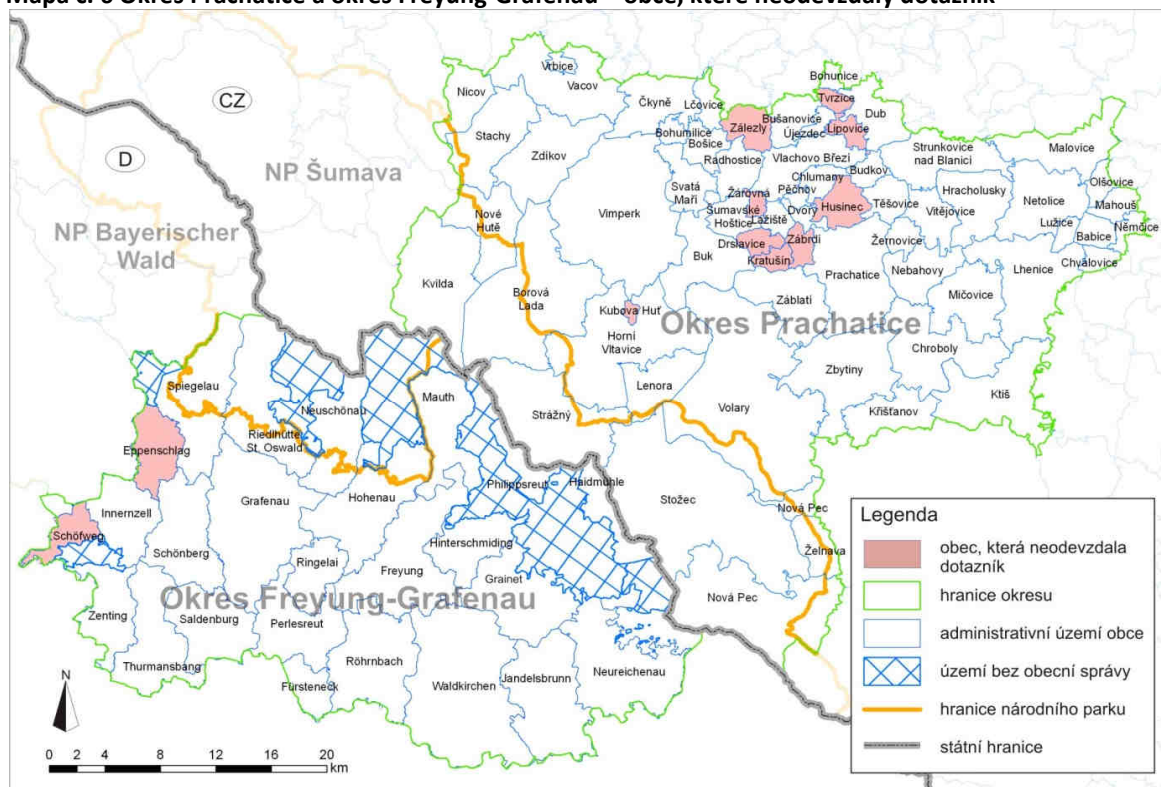
V okrese Prachatice bylo získáno z celkového počtu 64 obcí – 55 řádně vyplněných dotazníků. Reprezentanti celkem 9 obcí nebyli ochotni zaslaný dotazník vyplnit (Drslavice, Kratušín, Kubova Huť, Husinec, Lipovice, Tvrzice, Zábrdí, Zálezly a Žárovná). Jedná se především o malé obce, jejichž starostové jsou ve svých zvolených funkcích neuvolnění. Myslíme si, že tato neochota zodpovědět otázky dotazníku pramení především z nedostatku času a snad také z pocitu zbytečnosti vyplňování, která jim osobně nic nepřinese a ani nepomůže. V rámci hodnocení dotazníku jsme vycházeli a posuzovali odpovědi vždy z 55 vrácených dotazníků.

V okrese Freyung – Grafenau se z celkového počtu 25 obcí vrátilo 23 řádně vyplněných dotazníků. Dva představitelé obcí dotazník nevyplnili s omluvou na nedostatek času. Konkrétně se jednalo o obce Eppenschlag a Schöfweg.

Vytvořený dotazník byl vyzkoušen dvěma respondenty z každého okresu, následně byly zapracovávány jeho dílčí úpravy a připravena tak jeho definitivní verze. Všichni čtyři respondenti během zkušebního vyplňování poukázali však shodně na dlouhou dobu (cca 90 minut) potřebnou k vyplnění dotazníku.

V rámci metodologického-expertního zhodnocení dotazníkového šetření se starosty je počet odevzdaných odpovědí nízký, ale jedná se o získané odpovědi téměř od všech starostů obou modelových okresů.

Mapa č. 6 Okres Prachatice a okres Freyung-Grafenau – obce, které neodevzdaly dotazník



Zdroj: Autorka

Vysvětlivka:území bez obecní správy-historicky v Německu dané

6 Výsledky – Přeshraniční spolupráce pohledem starostů obcí v modelovém území

6.1 Partnerství obcí v rámci přeshraniční spolupráce

Partnerství obcí se zahraničními obcemi a jejich rámcová charakteristika

Úvodní blok celého dotazníku určeného starostům v okrese Prachatice patřil navázaným a uzavřeným partnerstvím obcí a jejich rámcové charakteristice po roce 1989. Zde jsme chtěli zjistit počet uzavřených partnerství se zahraničními obcemi a jejich stručnou charakteristiku a funkčnost. Dále jsme chtěli zjistit, zda se obce druží či vyvíjejí spolupráci i s jinými subjekty a jaké jsou jejich zkušenosti z podobné spolupráce, a v závěrečné otázce jsme si chtěli ověřit, zda některá partnerství byla písemně ukončena, tedy vypovězena.

Otázka č. 1: Smluvně uzavřená partnerství (udejte stát, obec a rok podepsání smlouvy)

Otázka č. 2: Smluvně neuzavřená partnerství (udejte stát a obec)

Z celkového počtu 55 obcí v okrese Prachatice, z nichž jsme získali vyplněné dotazníky, má dosud smluvně uzavřené partnerství jedenáct obcí v celkovém počtu 24 písemně uzavřených smluv o partnerské spolupráci. Většinou bylo partnerství uzavřeno s německými (8×) a rakouskými (6×) obcemi. Se švýcarskými obcemi bylo uzavřeno 5 smluv. Pouze u města Prachatice bylo uzavřeno partnerství ještě s dalšími městy v jiných evropských státech – v Litvě (1×), v Bělorusku (1×), na Slovensku (1×) a v Itálii (2×). Valná většina těchto uzavřených partnerství byla ratifikována v prvních sedmi letech po pádu železné opony.

Přátelství či partnerství bez smluvně uzavřeného vztahu existuje u 7 obcí v celkovém počtu 16 spřátelených měst.

V celém okrese platí, že větší obce, jako jsou Lhenice, Prachatice, Strunkovice nad Blanicí, Vlachovo Březí, Volary a Zdíkov, jsou partnery dvěma či více zahraničním obcím. Jedinou výjimkou je jedna z nejmenších obcí v regionu – obec Stožec, která spolupracuje se třemi obcemi a dvěma přeshraničními mikroregiony.

V německém příhraničí má uzavřené partnerství 17 obcí z 23 dotazovaných. Jedná se o partnerství výlučně s českými obcemi, ne vždy nutně písemně parafovaná. S obcemi jiných států obce v okrese Freyung-Grafenau uzavřené nemají. Dvě z dotazovaných obcí, konkrétně Grainet a Waldkirchen, mají partnerství uzavřené i mezi sebou navzájem. Na

tomto místě bychom ještě rádi upozornili, že německé obce, obzvláště ty, které jsou populačně menší, se velmi často sdružují do mikroregionálních uskupení, skrze která vytvářejí a realizují zajímavé projekty (např. výstavba rozhledny Haidel, údržba běžkařských tras a pořízení rolby, vydávání propagačních materiálů apod.) zaměřené na podporu a rozvoj infrastruktury cestovního ruchu. Tato forma spolupráce jistě ovlivňuje možnosti dosažení na různé finanční zdroje a také vede ke zvýšení kvality života obyvatel – k regionálnímu rozvoji.

V této oblasti můžeme konstatovat spíše neshodu, německé obce mají menší počet uzavřených partnerství, a když tak pouze s českou stranou. České obce mají větší pestrost svých zahraničních partnerů.

Otázka č. 3: Jiné subjekty, se kterými spolupracujete jako obec (uďte jejich název)

Otázka č. 4: Jiné subjekty ve vaší obci, které spolupracují s jinými subjekty v zahraničí (uďte jméno českého subjektu či instituce a zahraničního partnera)

V rámci celého okresu Prachatice je vykazována velmi aktivní výměna žáků mateřských, základních i středních škol, která funguje bez smluvně uzavřených partnerství mezi školami. Nicméně se ukazuje jako progresivní. Dále jsou ve svých kontaktech velmi čilí i nejrůznější kulturně-hudební, sportovní i společenské spolky působící ve zdejším okrese. Neopomenutelnou zajímavostí jsou výměny členů dobrovolných hasičských sborů a včelařů v nejrůznějších přeshraničních aktivitách, stejně jako některá muzea a galerie jsou zapojeny do přeshraničních projektů. Většinou se jedná o místní dobrovolníky, kteří se snaží o kulturně-společenský rozvoj obecních komunit, případně zájmových skupin.

Na základě vlastní praxe musíme uvést ještě další oblast vzájemné přeshraniční spolupráce příslušníků Policie ČR s Policií Spolkové republiky Německo. Každým rokem je neperiodicky organizována reciproční výměna, jak v otázkách zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti, tak zajištění plynulosti a bezpečnosti dopravy.

Zástupci německých obcí uvádějí hojně angažovanost nejrůznějších uskupení v obci, které navazují čile příhraniční vzájemné kontakty. Zejména se jedná o školská zařízení a sportovní spolky. Nově také zájmová uskupení jako jsou včelaři, hasiči, soumaři¹⁴ aj.

¹⁴ „Soumaři byli dopravci na starověkých a středověkých obchodních cestách vedoucích přes Alpy a z Alp do střední Evropy. Byli to většinou sedláci, kteří zboží přepravovali za odměnu ve vlastní režii nebo ve službách velkoobchodníků. Z bezpečnostních důvodů se sdružovali do karavan, případně je doprovázeli ozbrojenci. Karavany putovaly po celý rok, ale hlavní sezóna byla v době po skončení žní. Soumaři přepravovali především

Zajímavou informací byla skutečnost, že se pomalu rozbíhá vzájemná spolupráce mezi knihovnami, z důvodu zájmu hlavně o vlasteneckou literaturu, především ze strany německé, resp. bavorské.

Vlastní reflexe většiny starostů na obou stranách hranice je skutečnost, že pokud se spolupracovat chce, tak k tomu není zapotřebí jakéhokoliv písemného dokumentu, ale vždy záleží na lidech, nápadech a jejich šikovnosti. Možná nejenom proto je takové partnerství cennější, ryzejší i osobnější.

Na obou stranách hranice panuje shoda ve snaze o spolupráci nejrůznějších zájmových uskupení pro společenský rozvoj. Důležití jsou jedinci, kteří vzájemnou spolupráci a snahu podporují. Jejich vzájemná spolupráce napříč, tematickým zájmům, přes hranice vytváří sítě spolupráce jako nejcennější dlouhodobý motor aktivit.

Otázka č. 5: Vypovězená, ukončená partnerská smlouva (udejte stát, obec a rok ukončení, důvod ukončení)

Pouze dvě obce, které mají uzavřená partnerství se zahraničními obcemi, vykázaly ukončené či vypovězené smlouvy. Zajímavým trendem roku 2009 jsou dvě ukončená partnerství se švýcarskými obcemi v Prachaticích a ve Strunkovicích nad Blanicí. Udávaným důvodem byla skutečnost, že na počátku zamýšlené partnerství mělo v první linii funkci tzv. "mostu" a mělo sloužit k otevření dveří v oblasti politiky, kultury, sportu a ostatních společenských oblastí. Mělo umožnit kontakty, prohloubení vzájemného porozumění a čerpat zkušenosti z jejich demokratické tradice. V průběhu let se rozvinuly hodnotné osobní kontakty mezi rodinami a osobami ze Švýcarska a Česka, které se proměnily v přátelství. Poté co se změnila politická, ale i hospodářská vztahy v posledních letech, zdůvodňovali švýcarští partneři, že dříve zamýšlené a rozvíjené partnerství ztratilo svoji funkci, kterou dříve mělo. Mobilita lidí z Česka se v průběhu času na iniciaci partnerství výrazně zvýšila, západní země jsou lidem v Česku nejenom dobře známé a jsou také pravidelně navštěvovány jako dovolenková destinace. Dále se Česko stalo členem EU, také skutečnost, která před několika lety byla těžko myslitelná. Funkce mostu, v původně zamýšleném

sůl, drahé látky, jižní plody, koření a víno, obilí, slad, med, chmel, vlnu, kůže, pivo a další především potravinářské produkty. Zboží přepravovali na hřbetech soumarských koní, případně mezků a mul. Denně urazili 25 – 30 km, nocovali v k tomu účelu vybudovaných, osadách." (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Soumar>, 15. 6. 2010)

Soumaři přepravovali zboží například na Zlaté stezce vedoucí přes analyzované území.

záměru přičleňování ČR do EU, se v nejširších úrovních rozvíjela, až byla naplněna. Proto se v současné době jeví těmto švýcarským obcím jako realizovaná a v podstatě zbytečná.

K tomuto faktu bychom chtěli doplnit rozčarování českých starostů nad reakcí a tvrzením švýcarských protějšků, neboť partnerství či přátelství je vždy stavěno na dobrovolnosti a lidské vůli. U jejich hodnocení vyplývá, že to zřejmě druhá strana brala spíše jako povinnost (která by odpovídala i způsobu, jakým došlo k vyhledání partnera a uzavření partnerské smlouvy¹⁵).

V rámci vyhodnocení této otázky mezi německými obcemi byla odpověď u dotázaných jednotná, sice, že nikde nedošlo k rozvázání partnerství. Významným faktorem je skutečnost, že nikdy tyto obce neměly uzavírána partnerství s jinými obcemi evropských států, a dále fakt, že kontinuita vývoje běžné spolupráce nebyla narušena žádnými politickými rozhodnutími v novodobé historii, která by následně ovlivňovala abnormální zájem o uzavírání partnerství. Domníváme se, že toto byl i faktor proč nebyla uzavírána písemná partnerství tak živelně, jako tomu bylo v České republice po pádu železné opony. Spolupráce v Německu s českými obcemi probíhá na základě dlouhodobě koncipované komunity s minimem rušivých vlivů zvenčí, více neformálně, ale i přesto po pádu železné opony intenzivně a zodpovědně vůči druhému partnerovi. Pro představitele obcí v Německu vůbec nehraje roli, zda existují smluvní partnerství nebo nikoli, v případě zájmu o spolupráci mezi dvěma či více obcemi je tato realizována často jen na základě ústního jednání mezi aktivními lokálními politiky či manažery.

V odpovědích na tuto otázku s ohledem na předchozí odpovědi především ohledně uzavřených partnerství panuje logická neshoda mezi českou a německou stranou. Zatímco na české straně po pádu železné opony docházelo k tzv. boomu uzavírání partnerství mezi obcemi z jiných států. Na německé straně tato živelnost nenastala a celkově nedocházelo k velkému počtu uzavírání partnerských dohod s dalšími evropskými městy či obcemi.

¹⁵ Po pádu železné opony se domluvily vlády a vybraly kantony ve Švýcarsku a kraje v České republice, ve kterých se měla přihlásit města se zájmem o uzavření partnerství, hlavním důvodem bylo pomoci nalézt novou cestu v nově se konsolidující Evropě. Pro Jihočeský kraj byl vybrán kanton Berner Oberland.

6.2 Hodnocení vlivu politických a ekonomických změn od pádu železné opony v roce 1989.

Postupně dochází k sblížení pohraničních společenství jednotlivých zemí. I když tento proces v souvislosti s historickými příčinami a stavem rozvoje jednotlivých pohraničních regionů probíhá různě a nikoliv dost dynamicky v jednotlivých oblastech, postupně zde vznikají podmínky pro vytvoření přeshraničního občanského společenství. Nejsilněji se tyto procesy vznikání přeshraničních vztahů a vazeb projevují v ekonomické oblasti, kde v důsledku rozdílné síly národních ekonomik (výkon, síla měny) se po otevření hranic a celkové změny vnitřní i zahraniční politiky států vytvořil široký prostor pro podnikání.

Otázka č. 6: Jak byste celkově hodnotil vliv politických a ekonomických změn od otevření hranic v roce 1989 v pohraničí?

Většina starostů se přiklání spíše k pozitivnímu hodnocení v třístupňové škále, negativní názor v celém souboru vyjádřilo jen 9 % (celkem tedy 5 starostů z 55 došlých odpovědí). Jednoznačně nejlepší ocenění zjišťujeme pro vnitrozemskou část okresu Prachatice zahrnující jeho větší města. Nejméně příznivě je posuzován vývoj v česko-bavorském úseku těsně kolem průběhu státní hranice. Je velmi pravděpodobné, že toto konstatování vychází ze vzniku především mnoha vietnamských tržnic, kasín, nočních barů a černých skládek v této české části příhraniční zóny. S postupem do vnitrozemí tyto jevy jsou méně časté a naopak dochází spíše k založení a rozvoji podnikatelských aktivit, ze kterých profituje nejenom dotyčná obec, ale i celý region (pracovní příležitosti, rozšíření nabídky pro domácí, projíždějící či zahraniční obyvatelstvo). Dále jsou zahraničními návštěvníky ve vnitrozemské zóně spíše turističtí návštěvníci či strávníci, otázkou je i zřejmě odlišná kvalifikační a vzdělanostní struktura obyvatel.

Z vlastní zkušenosti víme, že tyto negativní jevy byly předmětem četných debat na nejrůznějších úrovních – místních, krajských, případně vládních a přeshraničních symposií i seminářů. Jednomyslným závěrem, jak českých, tak zahraničních představitelů bylo konstatování skutečnosti, že do té doby dokud bude poptávka, bude v této příhraniční zóně fungovat i nabídka. Starostové těchto obcí si však na druhou stranu přes negativní dojem, chválí příjmy z daní těchto firem. Díky těmto finančním prostředkům došlo k mnohým rekonstrukcím obecního majetku (např. obec Strážný).

Tato otázka byla pokládána i v rámci výzkumu reflexe regionálního rozvoje českého pohraničí v nedávné minulosti (Jeřábek, Dokoupil, Havlíček; 2004). Srovnáme-li výsledky obou výzkumů, docházíme ke shodnému závěru i pro náš region. Zároveň stejná tendence byla v tomto výzkumu odhalena i na česko-slovenském pomezí. Zde zřejmě související s rozdělením Československa. Autoři konstatovali málo příznivý vývoj se zdůvodněním, že se jedná o vyvíjející se polarizaci Česka ve směru západ-východ.

Představitelé německých obcí hodnotili vliv politických a ekonomických změn na hranici a v Česku jednomyslně pozitivně. Hlavním důvodem bylo znovuoobnovení a propojení regionu, který má společné historické kořeny a který byl násilně rozdělen. Ve zdůvodnění bylo poukazováno na rozvoj cestovního ruchu, rozvoj pracovních příležitostí a ekonomický rozvoj. Jediný podnět, který byl zmiňován vícekrát – zaostalost infrastruktury, která je k rozvoji regionu potřebná. V prvních letech se jednalo především o dopravní infrastrukturu, která byla v letech po pádu železné opony pozvolna napravována. Handicapem tohoto regionu je absence železničního propojení. Železniční dráha končí na české hranici a její obnova, nová výstavba na německé straně je za současných majetkoprávních podmínek nerealizovatelná. Navíc frekvence osobní a nákladní dopravy na lokální a mikroregionální úrovni není příliš vysoká, a proto je silniční doprava (autobusy, nákladní i osobní automobily) za současných ekonomických poměrů výhodnější.

V odpovědích panuje převážně shoda z hlediska podnikatelsko-ekonomického a z hlediska regionálního rozvoje. Pouze v těsném zázemí hranice na české straně, kde se vyskytují ve zvýšené míře noční bary, černé skládky, tržnice a kasína, jsou některé odpovědi rezervované ze strany českých a německých starostů.

Otázka č. 7: Na jaké problémy či úkoly by se měla soustředit přeshraniční spolupráce ve vašem regionu?

V další otázce ke specifikaci témat, na něž by se měla soustředit přeshraniční spolupráce, bylo nabídnuto 7 oblastí zahrnující všestranné aspekty obcí (použitá škála byla podrobnější než v předchozím hodnocení – pětistupňová škála oproti třístupňové po vzoru zmiňovaného anketního šetření – Jeřábek, Dokoupil, Havlíček a kol.). Témata v tabulce byla ponechána ve stejném pořadí, tak jak byla předložena v dotazníku.

Starostové vybrali rozmanité okruhy poměrně diferencovaně. Největší důraz starostů jsme zaznamenali u regionálního a ekonomického rozvoje, cestovního ruchu a turistiky. Hned za zmíněnými oblastmi se nacházela doprava a technická infrastruktura, která v této

části okresu směrem k bavorskému sousedovi byla silně zanedbaná a její rychlé propojení na stávající dopravní síť v sousední zemi více než žádoucí. Naproti tomu jako nejméně naléhavé se ukázalo soustředění přeshraniční spolupráce na oblast životního prostředí a ochrany přírody, která bezesporu souvisí na české straně s legislativou o Národních parcích a související politikou na české straně hranice.

Na základě výsledků prezentovaných v tabulce č. 6 můžeme odvodit několik tvrzení: starostové hodnotí bezprostřední, existující vjemy, které jsou impulsem či zdrojem rozvoje obcí a blízkého regionu v kontextu řešených problémů. Regionální a ekonomický rozvoj nutně na sebe váže rozvoj dopravní a technické infrastruktury, v podobě nutného zlepšení a zkvalitnění sítě zejména ve směru k bývalému hraničnímu přechodu silnice I/4, která je pro regionální a ekonomický rozvoj i do značné míry klíčová. Právě dopravní infrastruktura byla v dotčeném regionu značně zanedbaná a nerozvíjená z důvodu existence železné opony. Z vlastní zkušenosti musíme uvést skutečnost, že německá strana se ke zlepšení dopravního propojení obou států i v tomto regionu postavila velmi racionálně a během krátké doby došlo k velmi rychlému vybudování dopravní spojnice B12 (od státní hranice do Passau). Česká strana na vybudování této spojnice potřebovala osmnáct let. Turistika a cestovní ruch přináší místnímu regionu známost a celou dobu od otevření hranice patří k nejvyhledávanějším turistickým regionům v ČR. Velkou předností je vybudovaná nová infrastruktura různých kategorií a dále propojenost mnohých turistických atraktivit mezi německou a českou stranou. Jistý pokles přílivu turistů nastává až v roce 2008, ostatně jako v ostatních turistických destinacích ČR.

K velmi podobným výsledkům došel i výzkum reflexe českého pohraničí (Jeřábek, Havlíček, Dokoupil a kol., 2004), kde tato otázka byla pokládána jak starostům, tak expertům v jednotlivých oborech. V rámci tohoto průzkumu bylo konstatováno, že existuje velká shoda ve všech oborech výsledků vnímání přeshraničního rozvoje. Zřetelná však byla pozitivnější expertní hodnocení, která mohla být způsobena bezprostředními vjemy či podceněním existujících, ne však řešených problémů.

Velmi zajímavé je srovnání s výsledky odpovědí představitelů německých obcí, kteří kladou důraz na oblast dopravy a technické infrastruktury, neboť je starostové vnímají jako základ pro další rozvoj navazujících aktivit. Druhou výraznou oblastí pro přeshraniční spolupráci, podobně jako čeští starostové, vidí regionální a ekonomický rozvoj. Hned za zmíněnými obory se nachází oblast životního prostředí a ochrana přírody, která není tak

ostře vnímána, jako je tomu na české straně. Toto tvrzení vychází ze zkušenosti a kontinuity velmi dobré, běžné a oboustranně prospěšné spolupráce mezi německými obcemi a správou Bavorského Národního parku. Nejméně naléhavě z nabídnutých oblastí dotazníku vyhodnotili cestovní ruch a turistiku téměř na stejné úrovni s volným časem, kulturou, sportem a mládeží. Jedná se o aktivity, které jsou dle jejich komentářů výbornou nadstavbou příhraniční spolupráce a do jisté míry velmi spontánně navazovány různými spolky bez větší podpory a zaštitění správou jednotlivých obcí.

Tabulka č. 6 Jaké obory by měly být předmětem přeshraniční spolupráce ve vašem regionu? obou okresů

TÉMATA	VÁŽENÝ PRŮMĚR	
	okres Prachatice	okres Freyung-Grafenau
regionální a ekonomický rozvoj	1,33 (1-38,2-16,3-1)	1,69 (1-8,2-14,3-1)
doprava a technická infrastruktura	1,60 (1-28,2-21,3-6)	1,09 (1-21, 2-2)
životní prostředí a ochrana přírody	3,02 (1-3,2-16,3-17,4-15,5-4)	1,96 (1-7,2-11,3-4,4-1)
cestovní ruch a turistika	1,09 (1-51,2-3,3-1)	2,78 (1-3,2-4,3-11,4-5)
sociální rozvoj (zdravotní péče)	2,62 (1-11,2-9,3-26,4-8,5-1)	3,57 (1-1,2-2,3-6,4-11,5-3)
volný čas, kultura, sport, mládež	1,90 (1-22,2-19,3-11,4-3)	3,17 (1-2,2-3,3-8,4-9,5-1)
jiné, jaké	-	-

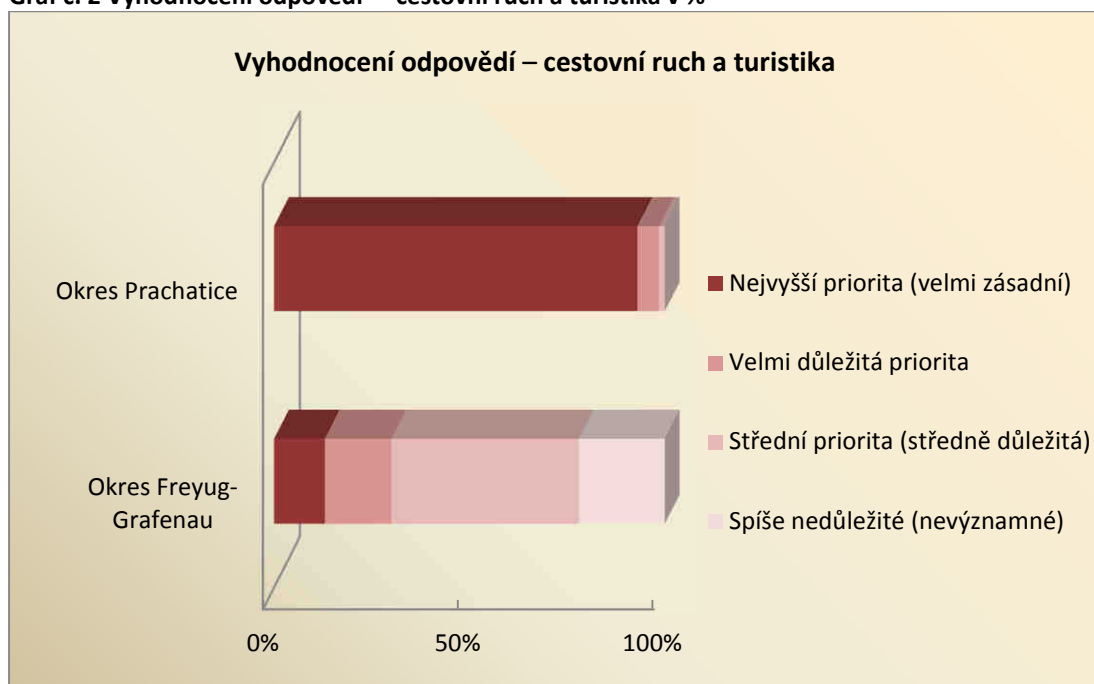
Použit vážený průměr konstruovaný na základě stupnice:1 nejvyšší až 5 nejnižší

Pramen: vlastní šetření

Pozn:v závorkách jsou uvedeny dílčí počty odpovědí na jednotlivá číselná hodnocení

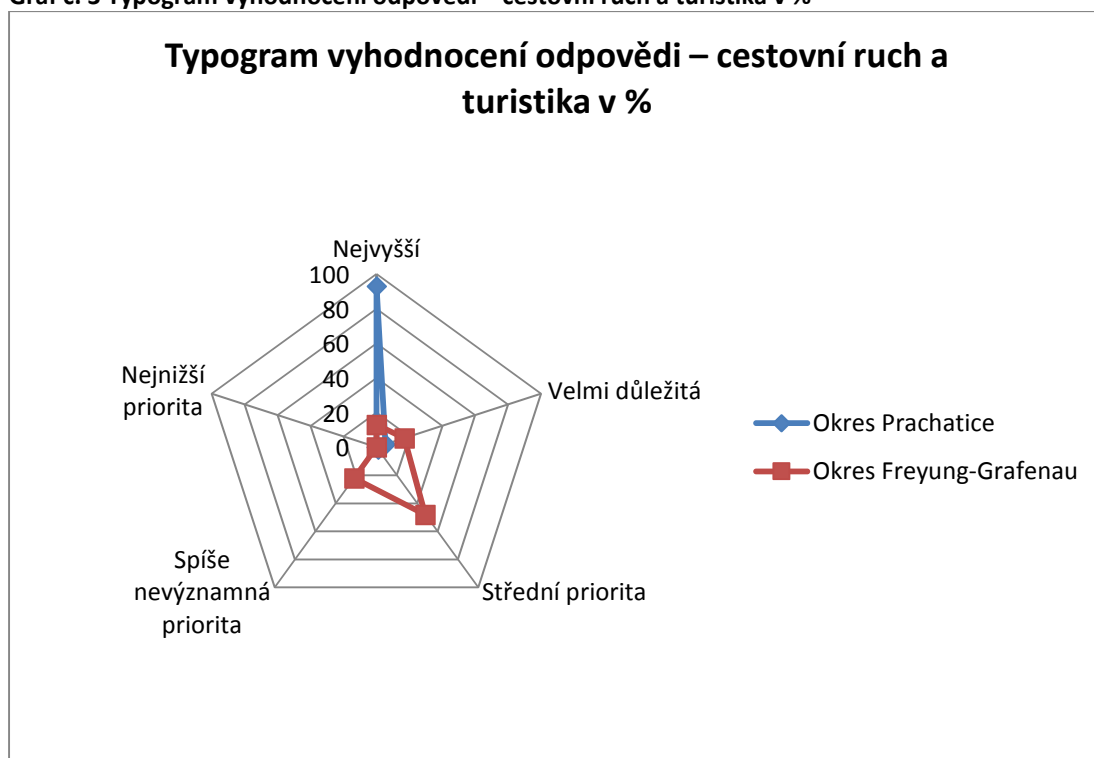
V následujících dvou grafech jsme si z tabulky vybrali dva dílčí rozdílně hodnocené ukazatele v rámci této otázky. Jednalo se o odpověď na oblast cestovního ruchu a turistiky, kde česká strana elit tomuto tématu přikládá značnou významnost a důležitost. Zatímco německá strana ji nevidí a tudíž nehodnotí tak palčivě.

Graf č. 2 Vyhodnocení odpovědi – cestovní ruch a turistika v %



Zpracovala: autorka

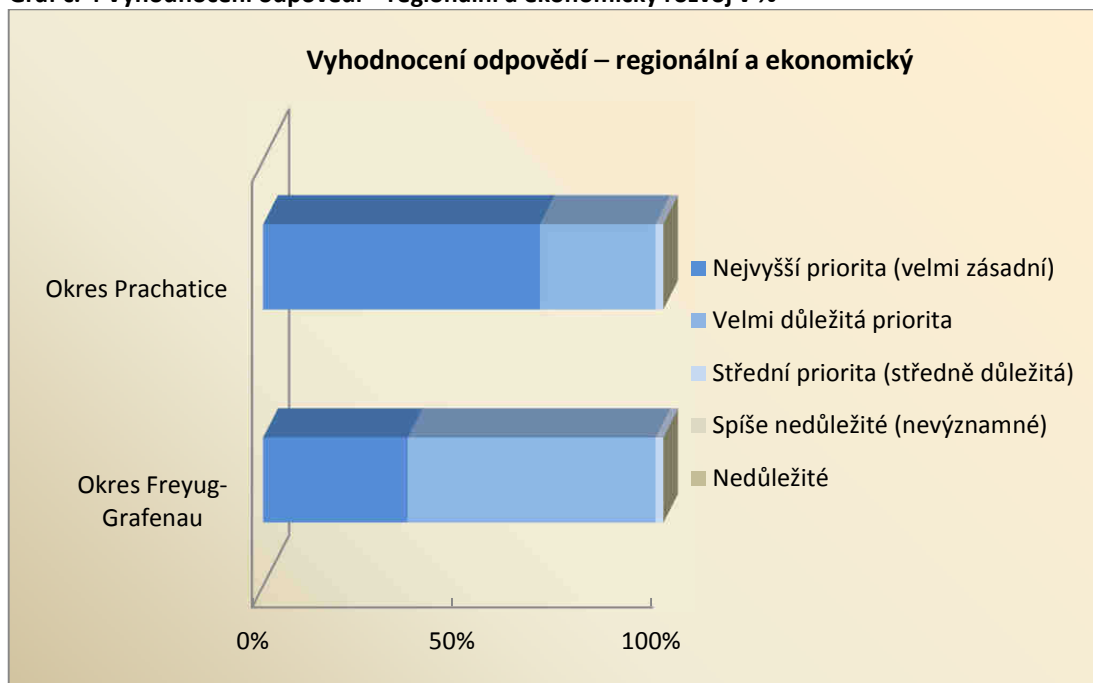
Graf č. 3 Typogram vyhodnocení odpovědi – cestovní ruch a turistika v %



Zpracovala: autorka

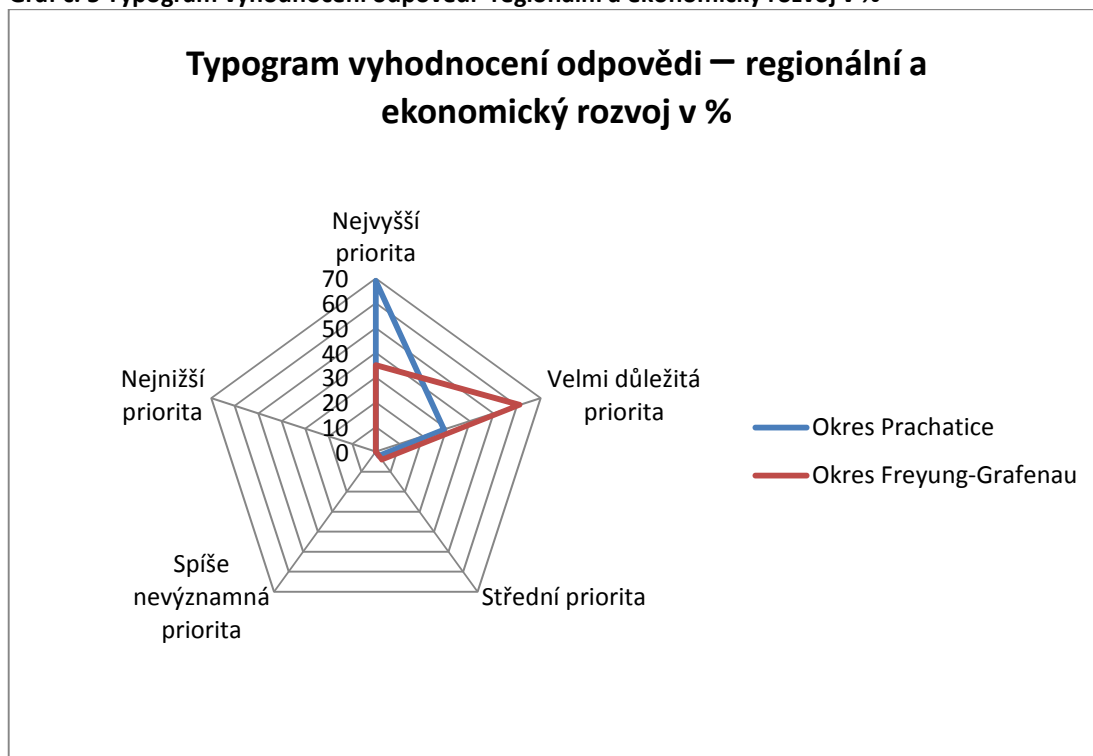
Jiná situace nastala u hodnocení dílčí oblasti regionálního a ekonomického rozvoje, kde se elity z obou stran hranice shodli na skutečnosti, že tato oblast je pro příhraniční spolupráci velmi důležitá.

Graf č. 4 Vyhodnocení odpovědi – regionální a ekonomický rozvoj v %



Zpracovala: autorka

Graf č. 5 Typogram vyhodnocení odpovědi- regionální a ekonomický rozvoj v %



Zpracovala: autorka

Elity na obou stranách hranice se shodují v předmětu spolupráce v oblasti regionálního a ekonomického rozvoje stejně jako v dopravě i technické infrastruktuře. Odlišné odpovědi se vyskytují u oblasti životního prostředí a ochrany přírody, kterou by německá strana ráda podpořila a naopak oblast cestovního ruchu a turismu vyhodnotili nejméně naléhavě.

Otázka č. 8: Lze podle vašich poznatků hovořit v současnosti o přeshraniční spolupráci mezi oblastí, v níž leží vaše obec, a přilehlou oblastí na druhé straně hranice?

Další otázka byla formulována jako otevřená, tj. respondenti sami vyjádřili názor na cíle, případně problémy současné přeshraniční spolupráce a pokusili se je charakterizovat. Ukázalo se, že čeští starostové 18 obcí tj. 38 % všech představitelů obcí v okrese vidí spolupráci s přilehlou oblastí na druhé straně hranice, která odpovídá historickému vývoji a rozdílné úrovni stávajících možností obou stran. 54 % místních elit charakterizuje spolupráci jako nedostatečnou a příčinu vidí 43 % z nich v ekonomických, finančních a technických rozdílech. Zajímavé doplňující vysvětlení v nedostatečné spolupráci, jejímž důvodem je jazyková bariéra, se ukázala pouze u 6 % zaslaných odpovědí. Jedná se především o malé obce, které těžko hledají německy mluvící obyvatele pro zprostředkování kontaktů a hlavně neformální jednání, s ohledem na čtyřicetiletý poválečný vývoj. Jako důvody k navázání spolupráce se uplatňuje především výměna informací a zkušeností. I toto vyjádření průzkumu se shoduje s výzkumem reflexe českého pohraničí (Jeřábek, Havlíček, Dokoupil a kol., 2004), kde jedním z hlavních důvodů navázání spolupráce se uplatňovala především výměna informací a zkušeností.

U odpovědí na vzájemnou spolupráci vyplývá, že jazyková bariéra již nepatří k hlavním příčinám a komplikacím při vzájemných kontaktech. Představitelé obcí se s tímto „handicapem“ již umí patřičně vypořádat, např. angažováním jazykově zdatných občanů. Hlavním motivem obzvláště po pádu železné opony, bylo získání kvalitních informací a zkušeností z příkladu podobného regionu se stejnými charakteristikami v nejrůznějších oblastech. Nedostatečnou spolupráci starostové vidí na základě ekonomických a finančních diferenciací. Toto tvrzení se částečně potvrzuje i v oddíle 3 tohoto dotazníku u získaných finančních prostředků, neboť obce mnohdy nemají na povinné kofinancování získaných grantů – toto platilo u předstrukturálních fondů. V současné době u strukturálních fondů dochází k problémům i s počtem obyvatel větších měst, které nemají na předfinancování grantů dle stanovených pravidel jednotlivých programových schémat. Tuto zkušenost

sledujeme sami při jednáních o možnostech čerpání finančních prostředků z EU. Místní starostové se často vyjadřují ve smyslu, že by rádi investovali do technické vybavenosti obcí a regionu, zúročili by tak své poznatky a zkušenosti mnohde, i připravené projekty nachystané až do fáze stavebních povolení. Potřebných finančních prostředků ze strany obcí, případně státu se však nedostává, anebo chybí vlastní podíl.

Němečtí kolegové odpovídali, že vzájemná spolupráce odpovídá historickému vývoji, zároveň však 16 obcí, (což je 70 % v okrese Freyung-Grafenau) uvedlo, že v současné době se spolupráce projevuje především v oblasti cestovního ruchu a kultury, případně ještě školství. Nicméně v jiných oblastech je rozvoj vzájemné spolupráce těžší z důvodu absence či odlišnosti ekonomických, finančních pravidel a také technických či legislativních rozdílů v SRN a ČR. Starostové ještě zmiňovali jeden významný rozdíl, a sice že sponzorská základna pro společné aktivity je výrazně lepší na české straně. Počet sponzorů, kteří finančně podpoří příhraniční aktivity obcí, je na německé straně minimální. Tento fakt byl opět zdůvodňován jednak absencí lidského potenciálu s dostatečným časovým fondem pro získávání a obcházení firem a také skutečností, že firmy raději věnují naturálie než finanční prostředky. V rámci tohoto tvrzení se uplatňuje skutečnost, že na německé straně operují především malé rodinné firmy a na české spíše větší soukromé, vzniklé restitucí či privatizací.

Vývoj vzájemné spolupráce je posuzován pozitivně. Spolupráce a angažmá ostatních zapojených subjektů má na obou stranách hranice jinou kvalitativní dimenzi. Německá strana by ráda rozvíjela spolupráci v oblasti terciéru, která může být zajímavou oblastí pro přilákání návštěvníků do společného regionu. Česká strana se snaží díky spolupráci nejprve dohnat investiční dluh z minulých let především v oblasti infrastruktury.

Otázka č. 9: Jaký vývoj přeshraniční spolupráce předpokládáte v blízké perspektivě?

Tato otázka úzce souvisí s předchozí. Starostové obcí dále hodnotili předpoklad vzájemné spolupráce v blízké perspektivě. Většina českých respondentů (79 %) se domnívá, že spolupráce se bude i nadále rozvíjet a udržovat na nynější úrovni, neboť je oboustranně prospěšná. Kolem 10 % z celkového počtu všech nashromážděných odpovědí předpokládá pokles vzájemné spolupráce v důsledku společensko-politických a ekonomických změn. Při srovnání odpovědí na tuto a předchozí otázku se objevuje určitá nekonzistentost. Elity v rámci této odpovědi vykazují predikci budoucího vývoje ve smyslu pokračování toho nynějšího, ačkoli v předchozí otázce většina uváděla nedostatečnost kvalitní spolupráce

z důvodu finančních a ekonomických. Jak vidno starostové v této oblasti nemají úplně zcela jasno, neboť vyhodnocované odpovědi jsou rozkolísané. Je možné, že perspektiva po překonání ekonomické krize je z jejich pohledu nadějnější než současnost.

V rámci nabízených možností jsem zaznamenala zdůvodnění u 52 % respondentů, že budoucí vývoj je závislý na konkrétních osobách na obou stranách hranice, nezávisle na nejvyšších představitelích jednotlivých obcí. Tyto osoby se vzájemné spolupráci věnují především z vlastního přesvědčení, případně ekonomického zájmu. Tento výsledek můžeme potvrdit i vlastní reflexí při sledování vzájemné spolupráce v regionu Prachatic.

Většina německých kolegů (87 %) se domnívá, že současná aktivita vzájemných vztahů bude velmi podobná i v blízké budoucnosti a bude spočívat především v podpoře cestovního ruchu a kultury. Jako důvod pro zachování současného stavu byla uváděna absence významnějších finančních prostředků. Spíše starostové naznačovali určitá očekávání od vzniklého regionu Donau – Vltava s ohledem na naději získávání finančních prostředků. Uvědomují si však i oni, že k možnosti jejich čerpání je potřeba mít lidský potenciál, který vše administruje a zorganizuje a toho se u nich, a většinou v malých obcích, nedostává.

Jsmo přesvědčeni, že v posledních letech se podařilo mnohým zainteresovaným sehnat potřebné finanční prostředky k rozvoji aktivit svých zájmových uskupení stejně jako k podpoře přeshraničních aktivit, díky tomu došlo k oboustrannému rozvoji popisovaného regionu od infrastruktury až po doplňkové nástavbové turistické aktivity. Z tohoto důvodu jsme přesvědčeni, že jakákoliv budoucí možnost čerpání finančních prostředků je zajímavým „doplňkem“ umožňující rozvoj regionu.

V této věci starostové na české straně odpovídají rozkolísaně, s ohledem na finanční krizi a finanční konsekvence si uvědomují obtížnost rozvoje spolupráce. Německá strana se jeví více konzistentní i optimističtější, ale zároveň je jednotná s názory české strany v nutnosti kvalitního lidského potenciálu pro získávání možných finančních zdrojů.

Otázka č. 10: Domníváte se, že následující faktory nějak omezují praktickou přeshraniční spolupráci obcí?

Otázka č. 11: Jak je možné podle vašeho názoru odstranit hlavní problémy spolupráce?

V navazujících dvou dotazníkových otázkách, opět souvisejících s předchozími oběma dotazy, byly v první z nich čtyřstupňovou škálou hodnoceny faktory omezující praktickou přeshraniční spolupráci obcí. Nabídnuto bylo celkem 12 možností k výběru.

Mezi tři nejvýznamnější udávané omezující faktory byly vykazovány: rozdílná mentalita obyvatel na „druhé“ straně hranice, odlišná kupní síla měny a jazykové problémy – zde se vykazuje částečně shodně závěr z otázky č. 8. Zřejmě tato částečná shoda vyplývá ze subjektivního hodnocení vlastních kvalit a znalostí elit, zatímco v otázce č. 8 bylo představiteli obcí spíše vykázáno hodnocení možnosti zajištění překladatelů či lidí, kteří jsou schopni se domluvit.

Určitá část respondentů nebyla vždy schopna vybrat sílu škály z dané stupnice, resp. neměla názor: nejvíce jich bylo u plánovacích systémů a rozdílných národních/státních zájmů v obou modelových okresech – 30, tj. 54,5 %/.

Návrhy na odstranění hlavních problémů spolupráce byla především výměna generací, neboť ta nastupující již alespoň v dorozumivací a komunikační úrovni zná jazyk svého souseda. Vzájemně se oba národy navzájem více poznaly, a tudíž i vzájemnou mentalitu, která je odlišná. Dalšími poznatky na odstranění problémů souvisejících se vzájemnou spoluprací byly většinou návrhy na vytvoření dopravních komunikací a zlepšení veřejné dopravy a také možnosti využití volného času (tj. kultura, sport a rekreace).

Německá strana jako nejvýznamnější faktor, který omezuje denní praktikující přeshraniční spolupráci obcí, uvádí především jazykové problémy a nestejnou úroveň vybavenosti územní infrastrukturou. Dalším významným faktorem uvádějí regionálně politické problémy, způsobené jinou možností podpory projektů na jejich straně hranice, v případě, že právě oni jsou žadatelé. Česká strana získávala vyšší procento dotace než strana německá, záleží tedy, jak jednotlivé vlády vykomunikovaly podmínky pro svůj stát. Dalším určujícím faktorem je skutečnost, že menší obce na německé straně nemají, co do počtu zaměstnanců dostatek pracovních sil k administraci projektů a shánění finančních prostředků. Z tohoto důvodu se sdružují do zájmových mikroregionů (jako je např. mikroregion Haidel), k získávání finančních prostředků pro rozvoj cestovního ruchu. V neposlední řadě hraje roli také nutnost vložení vlastního finančního podílu, tzv. kofinancování a zároveň předfinancování celého projektu, v případě získání finančních prostředků. A to je i pro malé bavorské obce problémem.

Vlastní postřeh k tomuto tématu je skutečnost, že německá strana se umí efektivněji domluvit, zacílit a získat významné finanční prostředky pro společnou věc či projekt, který přinese zajímavý efekt pro několik obcí. Tamní obce se i velmi lehce umí domluvit na složení kofinancující částky, či případně pokud je vyžadováno předfinancování celého projektu.

Vznikají tam projekty: např. udržování běžkařských stop a pořízení rolby, keltská vesnice, skanzen zemědělských usedlostí, sklářské muzeum apod. Právě z tohoto důvodu se domníváme, že mentalita českých starostů popsané sdružování obcí, a tedy i financí dostupných z EU, znemožňuje.

Tabulka č. 7 Domníváte se, že následující faktory nějak omezují praktickou přeshraniční spolupráci obcí? – obce obou okresů

FAKTORY	VÁŽENÝ PRŮMĚR	
	okres Prachatice	okres Freyung -Grafenau
Nedůvěra, vyplývající z novějších dějin	2,47	1,13
	(1-7,2-18,3-27,4-3)	(1-21,2-1,3-1)
Rozdílná národní mentalita	1,24	1,87
	(1-45,2-8,3-1,4-1)	(1-7,2-13,3-2,4-1)
Rozdílné národní/státní zájmy	1,12	1,00
	(1-49,2-5,3-1,4-0)	(1-23)
Nedostatečná oboustranná výměna informací	2,18	1,91
	(1-13,2-21,3-19,4-2)	(1-8,2-9,3-6)
Odlišné politické systémy	2,44	1,78
	(1-8,2-19,3-24,4-4)	(1-10,2-9,3-3,4-1)
Různá kupní síla měny	1,27	1,43
	(1-43,2-10,3-1,4-1)	(1-16,2-5,3-1,4-1)
Legislativní problémy (např. jiná možnost podpory společných projektů mezi zeměmi EU a nečleny)	1,93	1,56
	(1-18,2-25,3-10,4-2)	(1-14,2-6,3-2,4-1)
Administrativní problémy (např. rozdílné správní systémy)	2,04	1,83
	(1-16,2-23,3-14,4-2)	(1-12,2-5,3-4,4-2)
Regionálně politické problémy (např. jiná možnost podpory společných projektů mezi zeměmi EU a nečleny)	2,03	1,96
	(1-16,2-24,3-12,4-3)	(1-11,2-5,3-4,4-3)
Různé územní plánovací systémy	1,05	1,30
	(1-53,2-1,3-1,4-0)	(1-19,2-2,3-1,4-1)
Nestejná úroveň infrastruktury	2,13	1,95
	(1-12,2-27,3-13,4-3)	(1-6,2-13,3-3,4-1)
Jazykové problémy	1,11	3,04
	(1-49,2-6,3-0,4-0)	(1-2,2-2,3-12,4-7)
Jiné, jaké?	-	-

Použit vážený průměr konstruovaný na základě stupnice:1 velmi až 4 vůbec ne

Pramen: vlastní šetření

Pozn:v závorkách jsou uvedeny dílčí počty odpovědí na jednotlivá číselná hodnocení

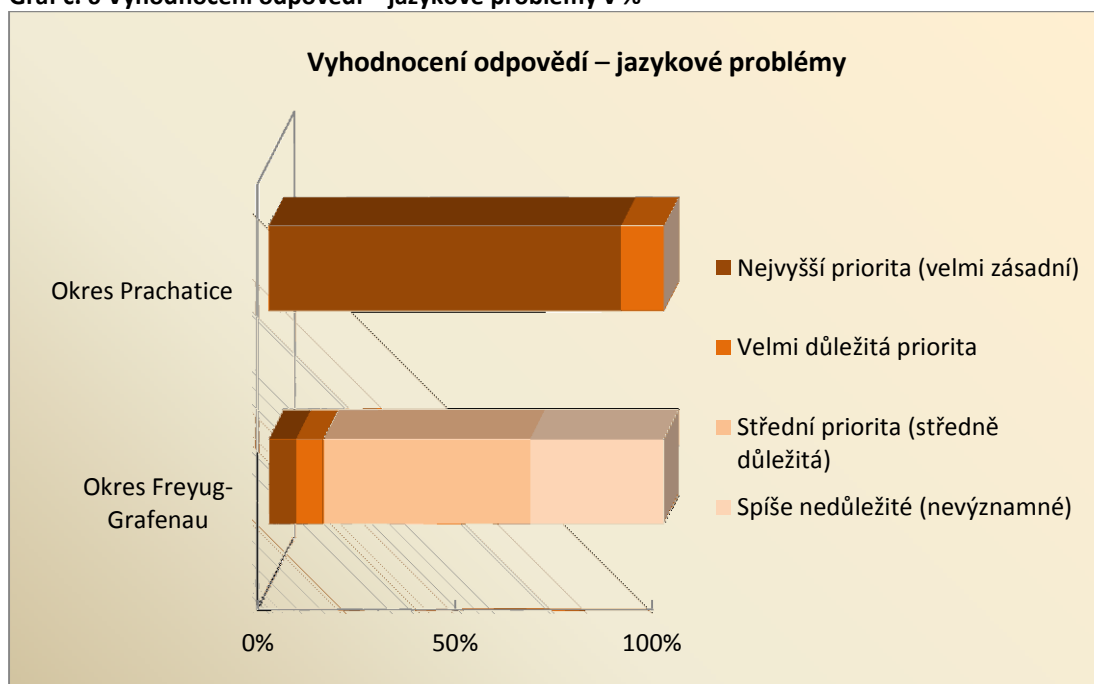
Tyto otázky byly pokládány i v rámci výzkumu reflexe regionálního rozvoje českého pohraničí (Jeřábek, Dokoupil, Havlíček; 2004). I v rámci tohoto výzkumu se potvrdilo

zjištění, že mezi hlavní faktory ovlivňující praktickou přeshraniční spolupráci obcí patří rozdílná kupní síla obyvatelstva (ve čtyřstupňové klasifikaci hodnota 1,65 oproti celému pohraničí s hodnotou 2,12). Ve srovnání s okresem Prachatice je tento faktor pocíťován ještě palčivěji (hodnota 1,27). Zatímco zmínění autoři hodnotí celé pohraničí, je logické, že Prachaticko vychází z kontaktu s ekonomicky neúspěšnější zemí (Bayern, SRN) nejhůře.

Cesty k odstranění hlavních problémů spolupráce byly vykazovány v tomto průzkumu přes zvyšování informovanosti, budování společných center, nabídky akcí, vzájemné kontakty, hledáním společných zájmů a aktivit (např. mládež, sport, kultura) až po ekonomické oživení či zjednodušení administrativy. I v rámci těchto návrhů nacházíme shodu v obou průzkumech.

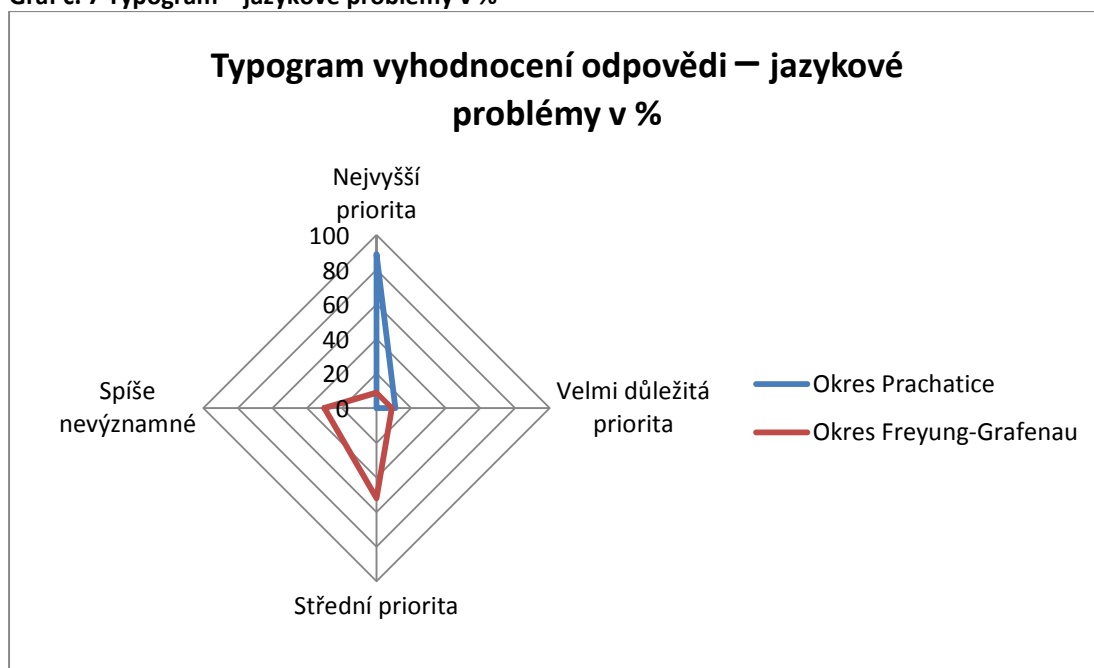
Opět jsme si vybrali z vyhodnocení této dotazníkové otázky, které faktory omezují praktickou příhraniční spolupráci, dvě dílčí odpovědi, které jsme zpracovali do grafů. Jednalo se o odpověď na oblast jazykových problémů, kde česká strana elit tomuto tématu přikládá značné omezení příhraniční spolupráce, zatímco německá strana tento faktor nevidí jako zásadní omezující. Zřejmě to souvisí s faktorem, že většina představitelů elit na německé straně umí ještě další světový jazyk, ve kterém je schopna případně běžně komunikovat. Většina představitelů elit v českých obcích okresu tuto schopnost nemá, neboť především tento problém na české straně souvisí s věkovou strukturou obyvatelstva, která se učila pouze ruský jazyk, který se dříve v Československu vyučoval jako jediný povinný na běžné základní škole.

Graf č. 6 Vyhodnocení odpovědi – jazykové problémy v %



Zpracovala: autorka

Graf č. 7 Typogram – jazykové problémy v %

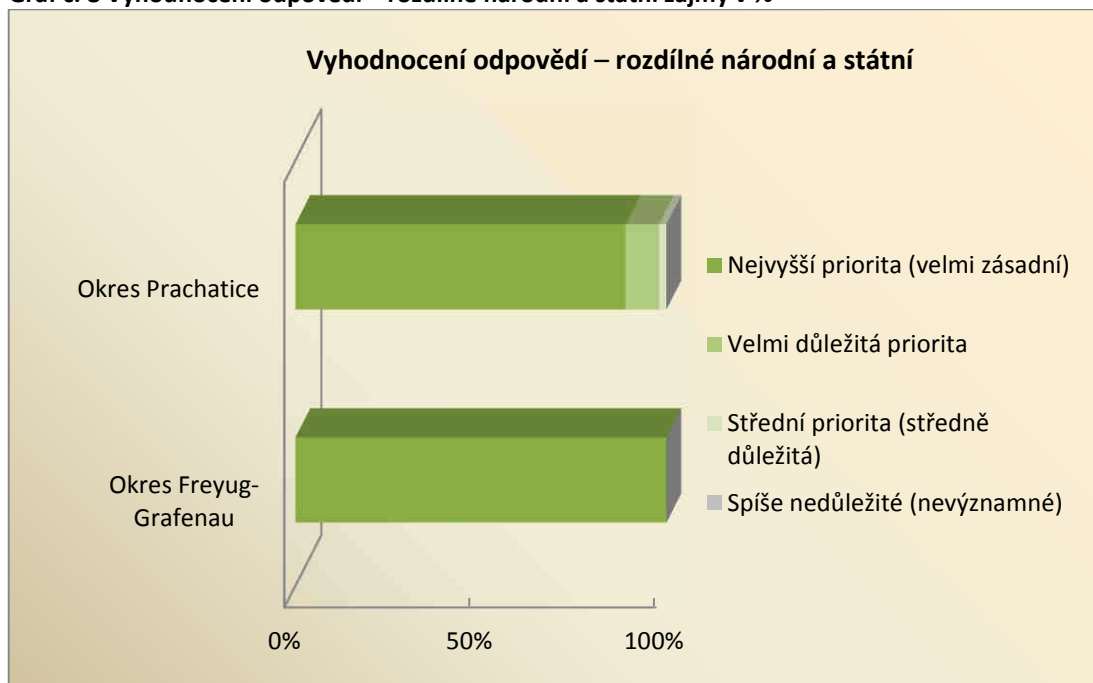


Zpracovala: autorka

Jiná situace nastala u odpovědi, zda rozdílné národní a státní zájmy omezují praktickou příhraniční spolupráci. Elity na obou stranách hranice se shodly, že odlišné státní zájmy omezují příhraniční spolupráci a obě skupiny shodně odpovídaly, že příhraničí stále stojí mimo hlavní zájem rozvoje jednotlivých státních území. Vyhodnotili, že hlavní zájem obou

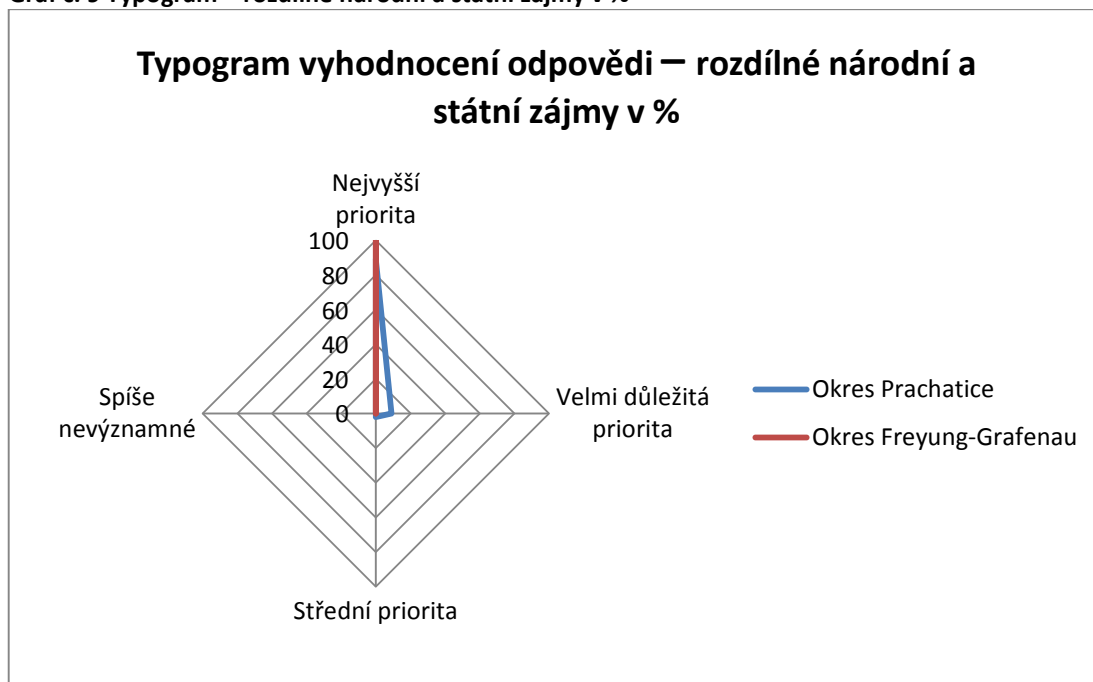
států je centralizovaný do hlavních koncentračních prostorů – především krajských a hlavních měst.

Graf č. 8 Vyhodnocení odpovědi – rozdílné národní a státní zájmy v %



Zpracovala: autorka

Graf č. 9 Typogram – rozdílné národní a státní zájmy v %



Zpracovala: autorka

Starostové obou okresů vidí shodně jako problémovější základ stále přetrvávající jazykovou bariéru. Rozdílně pro přeshraniční spolupráce vnímají české elity mentalitu obyvatel a kupní sílu měny, Němci pak rozdílnou úroveň vybavenosti území infrastrukturou a regionálně politickými problémy.

Otázka č. 12: Jak hodnotíte změnu intenzity vzájemných kontaktů a vztahů obyvatelstva v uvedených letech a jaký vývoj předpokládáte do budoucna?

V hodnocení změny intenzity vzájemných kontaktů a vztahů obyvatelstva v nabízených zlomových letech byl nejvýrazněji hodnocen rok 1989, kdy se opět umožnil přechod hranice a dále spojený se spontánním navázáním kontaktů a volné komunikace mezi oběma národy. Intenzita vzájemných kontaktů před tímto rokem byla u 43 % dotázaných vyhodnocena v rámci nabízené stupnice jako mizivá. Předpokládaný vývoj změny kontaktů v budoucnu je v 95 % dotázaných vykazován jako žádný, což svědčí o tom, že respondenti nepředpokládají změnu síly vztahů v budoucnu, stejně jako tomu bylo po přistoupení ČR do EU a následně do Schengenského prostoru.

Spolupráce obcí přes hranice dostala po změně politických a společenských podmínek v 90. letech 20. století nový impuls. V rámci srovnávaného průzkumu reflexe českého pohraničí (Jeřábek, Dokoupil, Havlíček, 2004) bylo vykazováno, že třetina obcí spolupracuje s nějakou obcí/obcemi v sousedním státu. Na komunální úrovni bylo zapojeno ve srovnání s ostatními úseky české hranice nejvíce pohraničí německé.

Němci představitelé jednomyslně vykazují dva přelomové roky, rok 1945 a rok 1989, které znamenaly zásadní změny ve vzájemných kontaktech a vztazích. Po válce se jednalo především o problematiku odsunu českých Němců, která zatížila společné vztahy. Rok 1989 pak přinesl kompletní uvolnění a následný rozvoj.

Osobní odhad budoucího vývoje bude spíše obvyklý a obdobný současnému stavu. Po velké euforii pramenící z pádu železné opony a uvolnění vzájemných vztahů došlo ve vzájemných kontaktech k zaběhnutí do určitých kolejí, které je možno charakterizovat jako – pravidelně probíhající v rytmu denní /týdenní /měsíční.

Obě strany se shodly na významnosti roku 1989, se kterým přišlo uvolnění hranice a tím i vztahů v obou regionech. Německá strana však také velmi často na tuto otázku uváděla rok 1945, který byl dle jejich názoru rokem přelomovým a znamenal zásadní změnu.

6.3 Vnímání euroregionu Šumava, předvstupních a strukturálních fondů

Další část dotazníku je věnována problematice euroregionů, předvstupním fondům (zde Phare CBC) a strukturálním fondům EU (Dispoziční fond, Fond malých projektů a Interreg III A). V rámci této kapitoly byly vytvořeny shrnující tabulky a grafy o čerpání finančních prostředků obcemi v okrese Prachatice ze zdrojů EU, které jsou uvedeny v příloze a slovně zhodnoceny v rámci následujících otázek této části dotazníku. Předpokládanou hypotézou je, že respondenti budou preferovat právě v regionu, v němž žijí a pracují, bližší instituce a orgány než vyšší celoevropskou úroveň integračního procesu zastupující problematiku Evropské unie.

Otázka č. 13: Jak se věnují podle vašeho názoru různé státní a správní instituce řešení přeshraniční problematiky?

Otázka č. 14: Jak velká finanční podpora pro přeshraniční spolupráci přichází podle Vašeho názoru z následujících úrovní?

V rámci prvních dvou otázek tohoto okruhu odpovídala shodně většina českých respondentů (89 %), že nejvíce se otázkám přeshraniční problematiky věnují státní a správní instituce na krajské úrovni, stejně jako nejvíce finančních prostředků přichází z úrovně euroregionů a regionální, čili krajské úrovně. Z odpovědí obou otázek jasně vyplývá, že nejčilejší komunikace je vždy mezi přímými aktéry v regionu, mezi nejbližšími články jednotlivých samosprávných orgánů. Jen poměrně málo českých respondentů (4 %) označilo v rámci nabízených možností v otázce 13 nejvyšší reprezentaci českého státu – vládu a parlament. V rámci následující otázky bylo respondenty vyjádřeno, že nejméně efektivní zdroj finančních prostředků pro rozvoj přeshraniční spolupráce přichází z místní a centrální úrovně, stejně jako od sousedních států, i když si jsou starostové vědomi toho, že finanční zdroje nejsou zdaleka všechno. Nicméně pro rozvoj některých projektů velmi příjemným prostředkem k jejich realizaci.

Poslední tvrzení však můžeme na základě vlastních zkušeností doplnit o vlastní poznání. Většina místních elit si je vědoma, že právě díky sousedním státům, lépe řečeno partnerům (z Německa, z Rakouska), může čerpat finanční prostředky EU jak dříve z předstrukturálních, tak v současnosti ze strukturálních fondů.

Němečtí představitelé obcí odpovídali obdobně, jednomyslně se shodli na institucích, které nejvíce podporují příhraniční spolupráci, stejně jako odkud přichází nejvíce finančních prostředků. Jednoznačně označovali instituci euroregionu a okresní či zemské orgány. Právě skrze euroregion přichází nejvíce finančních prostředků na obce pro příhraniční spolupráci na německé straně hranice.

V rámci této odpovědi můžeme konstatovat shodu mezi jednotlivými odpověďmi českých i německých představitelů, a to především s ohledem na neexistující kompatibilitu stejných orgánů veřejné správy na obou stranách hranice (v Bavorsku existující úroveň vládních obvodů a okresních úřadů). Z hlediska znalosti jejich funkcí a úkolů je toto tvrzení opodstatněné.

Otázka č. 15: Domníváte se, že Vaše obecní politika ve vztahu přeshraniční spolupráce je srovnatelná s tou na druhé straně hranice?

Naprosté souznění představitelů obcí na české straně bylo uváděno v odpovědi na tuto otázku. Obecní politika, tedy i meziobecní partnerství, stejně jako další vazby, jsou úspěšné jen tehdy, když se jim daří sblížovat ponejvíce lidí na široké občanské bázi. Protože péče a rozvoj těchto styků jsou bez aktivního přístupu jednotlivých osobností obtížné, je třeba se postarat, aby se co nejdříve po první iniciativě stala záležitostí co nejširší veřejnosti. Politiku přeshraniční spolupráce a intenzitu vzájemných kontaktů určují především lidé. Dále zhruba 68 % starostů si je vědomo, toho, že Německo je známé svou zálibou ve spolcích, kde existuje mnoho možností navazovat kontakty mimo veškeré oficiality. Právě Němci jsou také z vlastního zájmu a sil ochotni bez dotací z městské pokladny či Evropské unie realizovat vzájemné návštěvy, kontakty a akce s partnery. Tato odhodlanost je u občanské veřejnosti na české straně spíše postrádána jak na obecní, tak na personální/individuální úrovni. Dobrovolnictví i zapálení občanů na německé straně je více spontánní i opravdovější než jejich českých protějšků.

Němečtí partneři v rámci obecní politiky na příhraniční spolupráci se domnívají, že je obdobný přístup českých kolegů. Maximální snahou komunálního působení v Bavorsku je vtáhnout do spolupráce co nejvíce osob z nejrůznějších spolků a společenských uskupení k tomu, aby se partnerství a nejrůznější projekty rozvíjely především mezi lidmi a pro lidi. Zároveň se však 91 % starostů domnívá, že česká strana umí lépe a intenzivněji využít pro tzv. měkké projekty získávání finančních prostředků ve srovnání se schopnostmi německé strany. Významnou součástí tohoto tvrzení je fakt, že německá strana dostává menší podíl

dotace a pro většinu menších obcí je kofinancování problémem stejně jako předfinancování těchto projektových aktivit. Zajímavé však je skutečnost, že i když je tento dotovaný podíl nižší na německé straně, tak si představitelé německých obcí dokáží sehnat významné srovnatelné finanční prostředky jako na straně české. Více se na rozdíl od české strany orientují na investiční aktivity nikoli měkké projekty, viz příloha č. 4-13 uložena na přiloženém CD. V neposlední řadě je potřeba zmínit i administraci projektů, která je náročná na vzdělání, zkušenosti a vysokou komunikační náročnost.

Můžeme tedy konstatovat, že starostové a to na obou stranách hranice, považují význam spolupráce či přátelství se sousedními partnery za poměrně významné. Na německé straně je o příhraniční spolupráci vyvíjen, dle vlastní zkušenosti a sdělení starostů německých obcí, větší zájem v aktivním přístupu politických představitelů stejně jako dobrovolníků.

Otázka č. 16: Myslíte si, že existují odlišné postoje představitelů samosprávy s ohledem na politické zastoupení k regionálnímu rozvoji, přeshraničním kontaktům, čerpání finančních zdrojů z EU.

Po roce 1989, tedy po pádu železné opony, stáli v čele obcí okresu Prachatice představitelé zastoupení ve všech politických stranách. Z průzkumu jednoznačně vyplývá, že představitelé demokratických, liberálních a středopravicových stran více inklinují k řešení regionálního rozvoje v kontextu přeshraničních kontaktů, a tím souvisejícího využívání čerpání finančních zdrojů EU. Zde však musíme předeslat fakt, že toto tvrzení může zkreslovat skutečnost velkých samospráv v okrese Prachatice¹⁶, které logicky disponují větším potenciálem vzdělaných pracovníků pro vymýšlení a realizaci rozvojových projektů regionálního či partnerského rozvoje, a tudíž i větších možností získání vyššího objemu finančních prostředků.

I v rámci těchto odpovědí byl však zdůrazňován nutný lidský potenciál jak intelektuální, tak dělný. Lidský potenciál především z důvodu přinášení nových impulsů, námětů a myšlenek pro regionální rozvoj obcí a rozvoj i přeshraniční spolupráce regionu. Další lidské zdroje s ochotou a zapálením realizovat vytyčené cíle či projekty mnohdy na úkor vlastního volného času. Dle vlastní zkušenosti můžeme potvrdit, že takových je poskrovnu na české

¹⁶ Mezi velké samosprávy počítáme v rámci této práce Města Prachatice, Vimperk, Netolice a Volary, jejichž úřední aparát je několásobně větší než u ostatních obcí.

straně a snad i čím dál méně, ale na německé straně paradoxně dostatek a často vyznačující se neuvěřitelným entuziasmem.

Na české straně je politické zastoupení samospráv obcí více diferencovaný, nicméně politický názor nehraje žádnou významnou roli. Důležitým faktorem je však velikost obcí a jejich úřednický aparát k realizaci přeshraničních aktivit. Politické zastoupení představitelů samospráv obcí na německé straně je podobné a odlišnost politických názorů nehraje žádnou významnou roli na přeshraniční problematiku. Ta je jednohlasně vnímána jednotně s důrazem na funkci euroregionu jako nástroje pro spolupráci a rozvoj na obou stranách hranice.

Otázka č. 17: V čem vidíte úlohu euroregionů?

V dalším tématu prostředního bloku posuzovali starostové úlohu euroregionů a jejich vlivu na rozvoj jednotlivých obcí. Bylo nabízeno šest odpovědí na tuto otázku, v nichž každý třetí starosta vybral jako hlavní úlohu euroregionu, coby prostředek pro překonávání nevýhod okrajové polohy a jako zdroj finančních prostředků pro výše zmiňované aktivity. V kontextu těchto odpovědí je velmi zajímavé shrnutí následující otázky, jež souvisí i s odpověďmi na otázku 16.

Skoro 95 % německých partnerů vidí instituci euroregionu jako nezastupitelnou pro rozvoj a získávání finanční podpory pro příhraniční spolupráci¹⁷. Zároveň německý euroregion je zajímavým prostředníkem pro hledání vhodných partnerů nejrůznějších společenských projektů. Tato odpověď se vztahuje na následující otázku, neboť úloha euroregionu jako instituce je vnímána nezastupitelně především pro oblast přeshraničních kontaktů.

Na instituci euroregionu existují dva náhledy z obou stran hranice, což do jisté míry odpovídá jejich odlišně vytvořeným úřadům. Německá strana jej hodnotí ve smyslu svého nejbližšího partnera a konzultanta ve všech ohledech příhraniční spolupráce. Česká strana vnímá tuto instituci především jako zdroj možných finančních prostředků z EU.

¹⁷ Struktura a funkce euroregionu na bavorské straně hranice je kompletně jiná, než je tomu na české straně euroregionu. Německé jednatelství spravuje a administruje i „měkké“ a další EU fondy.

Otázka č. 18: Jaký vliv má působení euroregionu na rozvoj Vaší obce?

Vliv euroregionu na rozvoj obcí vidí 95 % malých obcí jako veliký v rámci nabídnuté čtyřstupňové škály intenzity a to především skrze vypracování grantů, poradenské a konzultační činnosti. Naopak středně veliký význam, přikládají instituci euroregion pro svůj rozvoj větší města okresu Prachatice, kde se logicky projevuje jejich zainteresovanost a angažovanost i v ostatních sdruženích (např. Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska, JCCR, Nadace jihočeské cyklostezky aj.), která mají uzavřená a jejichž jsou členy. Z tohoto důvodu nepřikládají instituci euroregionu tak silný význam, jako je tomu u malých obcí.

Velmi odlišný význam a náhled ze stran měst i obcí je na instituci euroregionu v německém okrese. Euroregion zde vnímají unifikovaně jako významného partnera na poli získávání zdrojů z Evropské unie a také jako politického i příhraničního stratéga. Když jakákoliv obec na německé straně chce navázat, vyvinout či rozvíjet příhraniční aktivitu, tak se dá říci, že u toho vždy participuje zástupce z euroregionu.

Zde bychom chtěli zmínit, že česká reprezentace vnímá velmi pozitivně instituci euroregionu. Na německé je vnímána jako konsolidovaná a tzv. „vše pod jednou střechou“ jak po odborné stránce, tak po praktičnost a efektivnost. Na české straně je taková sjednocená a kompaktní instituce postrádána.

Otázka č. 19: Využíváte čerpání finančních zdrojů z fondů EU?

Otázka č. 20: Jaké projekty jste realizovali na území vaší obce ze zdrojů EU?

Z hlediska čerpání finančních zdrojů z Evropské unie se potvrzuje hypotéza, že větší obce s rozsáhlejším úřednickým aparátem jsou schopné získávat více finančních prostředků jak absolutně, tak v přepočtu na obyvatele. Na základě zpracovaných údajů (viz příloha č. 3 až příloha č. 12, uložené na příloženém CD) můžeme konstatovat, že elita obcí považuje význam spolupráce či přátelství se sousedními státy za poměrně významnou. Při porovnání obcí jsou rozdíly patrné a poměrně značné. Města Prachatice, Vimperk, Netolice a Volary jsou jednoznačně nejvýznamnějšími žadateli finančních zdrojů z fondů EU v okrese Prachatice v počtu zažádaných projektů z okresu.

V rámci grantů přeshraniční spolupráce byly vyhodnocovány projekty, které žádaly jednotlivé obce a byly realizovány na jejich území. Nebyly vyhodnocovány projekty, jejichž realizace je v okrese Prachatice, ale příjemce je jiný subjekt – např. Jihočeský kraj anebo ty, jejichž příjemce je z okresu Prachatice, ale realizuje se mimo okres – např. Správa

Národního parku Šumava a Chráněné krajinné oblasti Šumava. Ze zpracovaných grafů vyplývá, že města Prachatice, Volary a Vimperk začaly čerpat a využívat evropské finanční zdroje záhy po jejich zavedení. Této skutečnosti odpovídají i navázaná partnerství. Většinou se jednalo o projekty kulturní a společenské výměny, ediční činnosti, informačních systémů (www stránky, CD nebo DVD prezentace), budování cyklostezek a jejich vybavení mobiliářem, budování naučných a dalších stezek, realizace seminářů aj. Výše zmiňované oblasti rozvoje obcí byly v kontextu vývoje obcí před rokem 1990 v příhraničí zanedbané. V okrese Prachatice patří k nejvýznamnějším příjemcům finančních prostředků města Prachatice, Vimperk a dále obce Kubova Huť, Vacov, Čkyně. U posledních třech jmenovaných je potřeba zmínit, že nežadají v projektech hojně, ale umí na významné projekty získat významné finanční prostředky. Využívání finančních zdrojů ostatními obcemi je sporadičtější, většinou se jednalo o obce s uzavřenými partnerstvími, které realizovaly významné kulturní aktivity. Důvodem uzavřeného partnerství byly náročnější požadavky a předpoklady kladené na žadatele o dotaci z EU (prohlášení partnera).

Druhým zásadním faktorem je skutečnost, že malé obce jen stěží nacházejí finanční prostředky na kofinancování projektu a v případě strukturálních fondů dokonce i na jejich předfinancování (i když existují výjimky). V neposlední řadě je potřeba zmínit i skutečnost absence lidského potenciálu jako iniciátora a realizátora žádostí i případného využití.

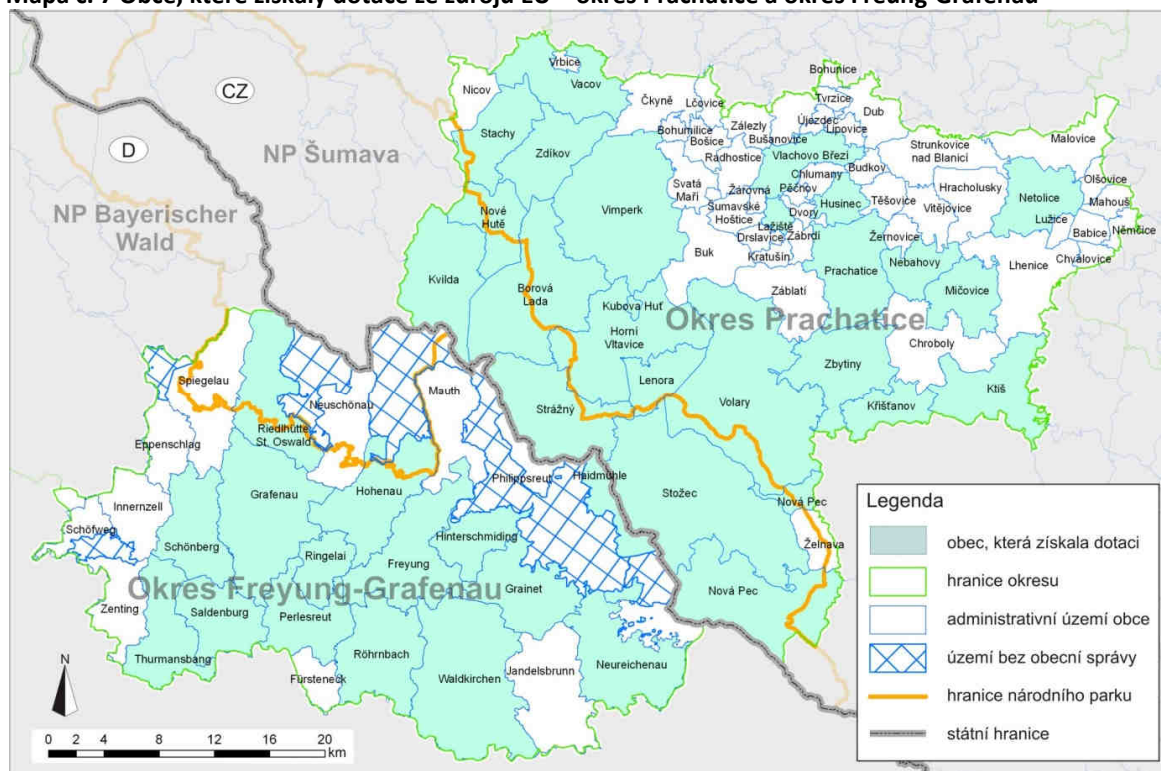
Využívání finančních prostředků na německé straně hranice je u menších obcí zanedbatelné, dá se říci i mizivé. Faktory a zdůvodnění již výše zmíněné se opakovaly i při odpovědích na tuto otázku. Zajímavé však bylo zjištění, že větší města okresu jako je Waldkirchen a Freyung dotace z EU (v porovnání k větším městům v okrese Prachatice) téměř nevyužívají (co do počtu zažádaných dotací), ač se svými partnery na české straně komunikují. Představitelé obecních elit odpovídali na tuto otázku s tím, že se jedná o absenci především kvalitního lidského potenciálu, který by byl motorem a výzvou pro shánění finančních prostředků¹⁸. V rámci studia podkladů o čerpání finančních prostředků obcemi na německé straně bylo patrné, že menší obce se snaží získávat finanční prostředky ve velkých peněžních objemech všemi způsoby, markantní však byla široká a pestrá paleta nejrůznějších zájmových uskupení, které získávají pro svoji činnost a příhraniční aktivity finanční prostředky.

¹⁸ Předvstupní fondy německá strana v daném časovém období a v modelovém území neměla.

Na obou stranách hranice panuje shoda v tom, že větší obce okresu shánějí více finančních prostředků. Na německé straně i menší obce si dokáží obstarat poměrně významné finanční zdroje na rozvoj svého zázemí, na české straně se pak jedná spíše o nahodilé případy či velmi aktivní obce, pro rozvoj infrastruktury či na organizaci společenských aktivit.

V rámci následujících mapek si dovoluujeme graficky znázornit obce, v jednotlivých okresech, které získaly finanční prostředky ze zdrojů EU. Graficky jsou zpracované, jak počty získaných projektů, tak výše sehnanych finančních prostředků.

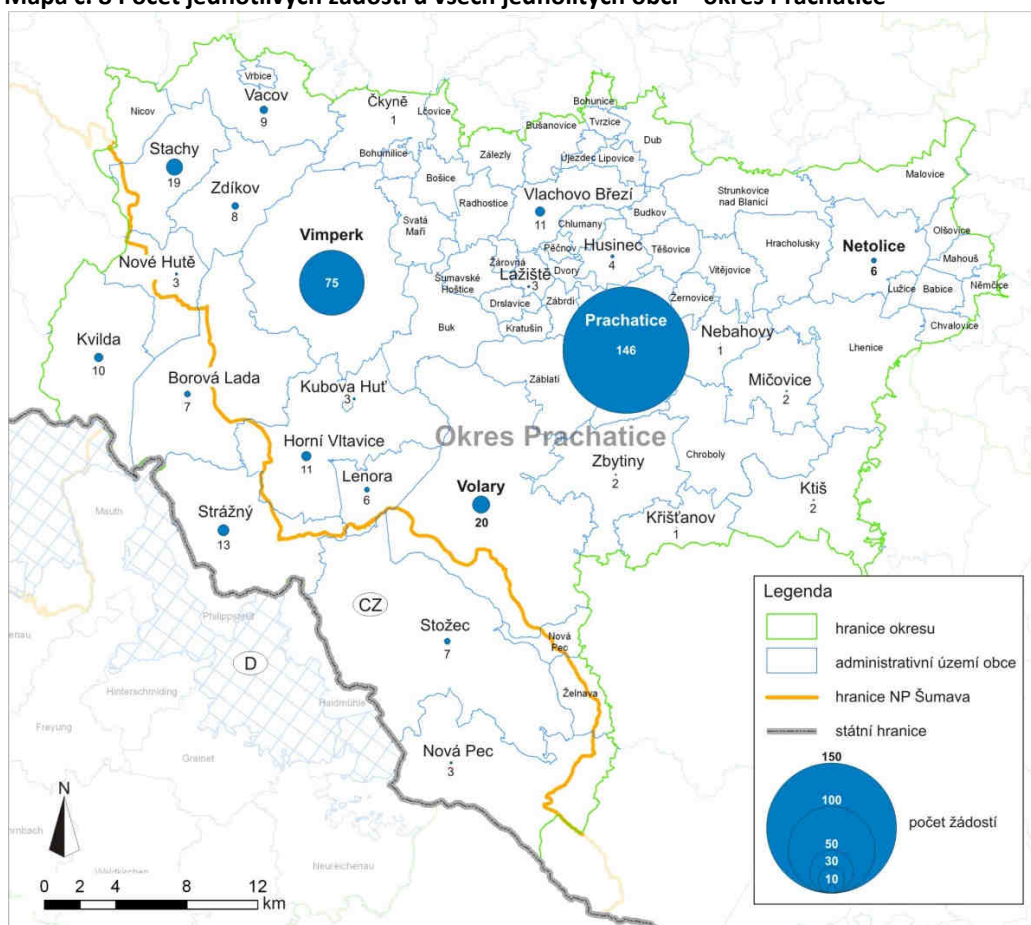
Mapa č. 7 Obce, které získaly dotace ze zdrojů EU – okres Prachatice a okres Freyung-Grafenau



Zpracovala: autorka

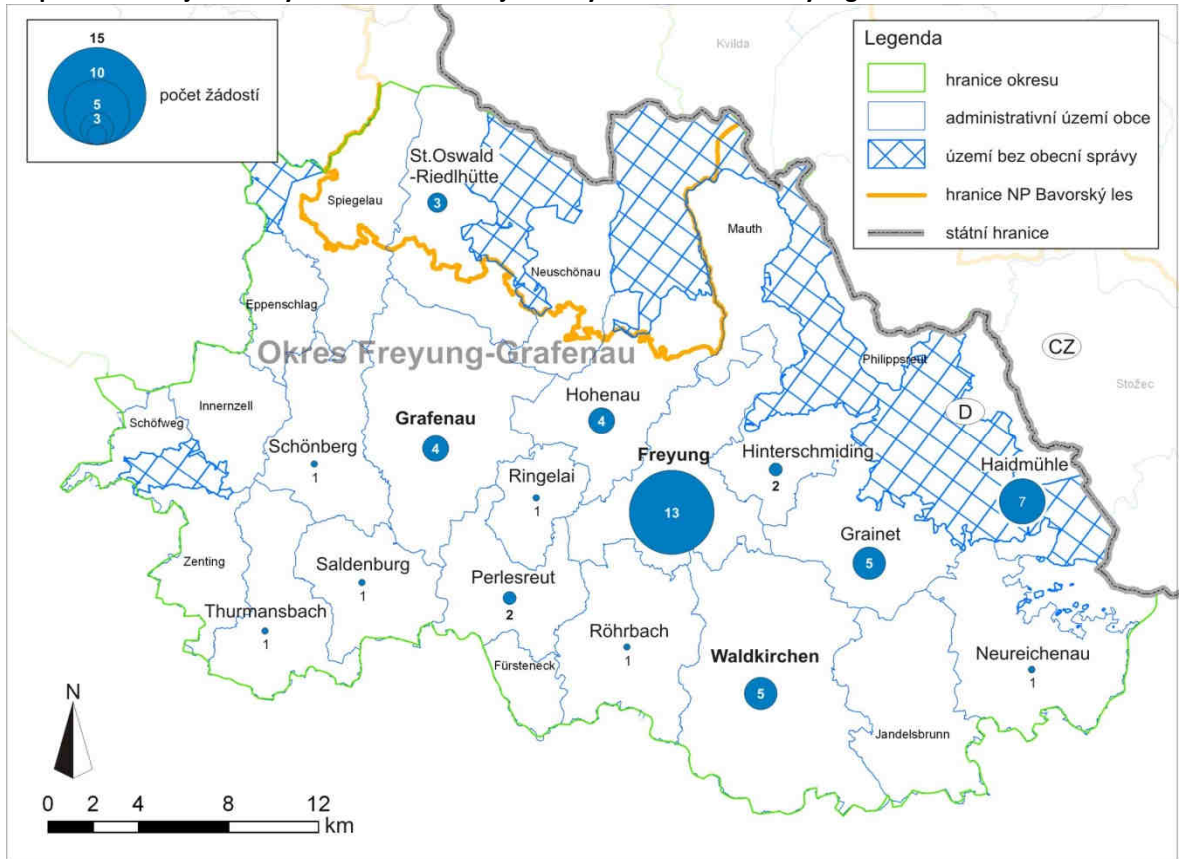
Vysvětlivka: území bez obecní správy – historicky Německu dané

Mapa č. 8 Počet jednotlivých žádostí u všech jednotlivých obcí – okres Prachatice



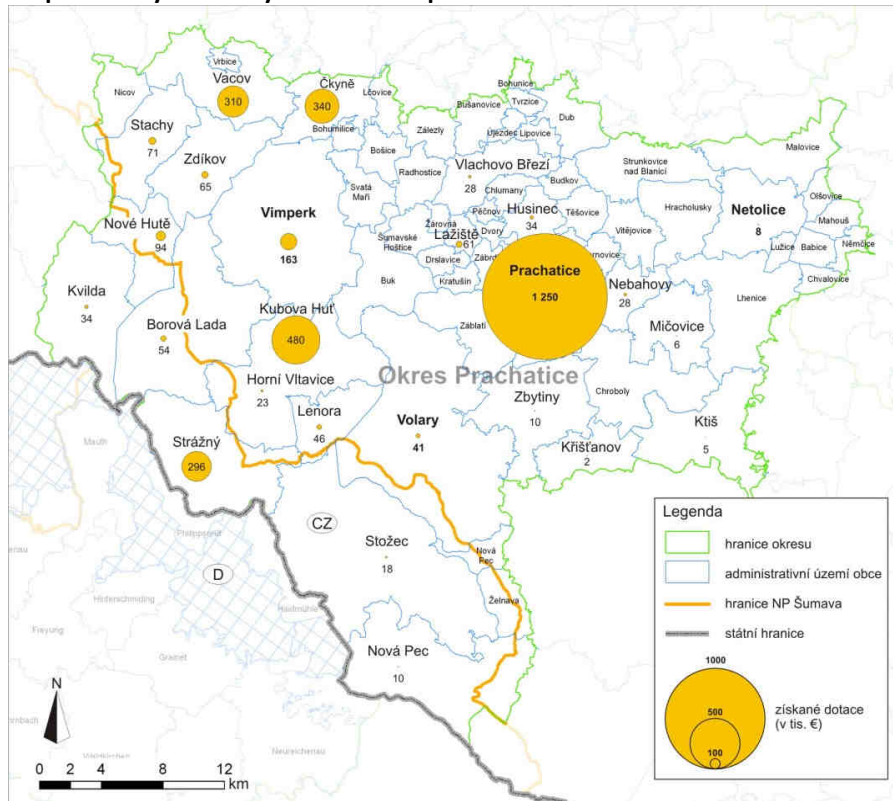
Zpracovala: autorka

Mapa č. 9 Počet jednotlivých žádostí u všech jednolitých obcí – okres Freyung-Grafenau



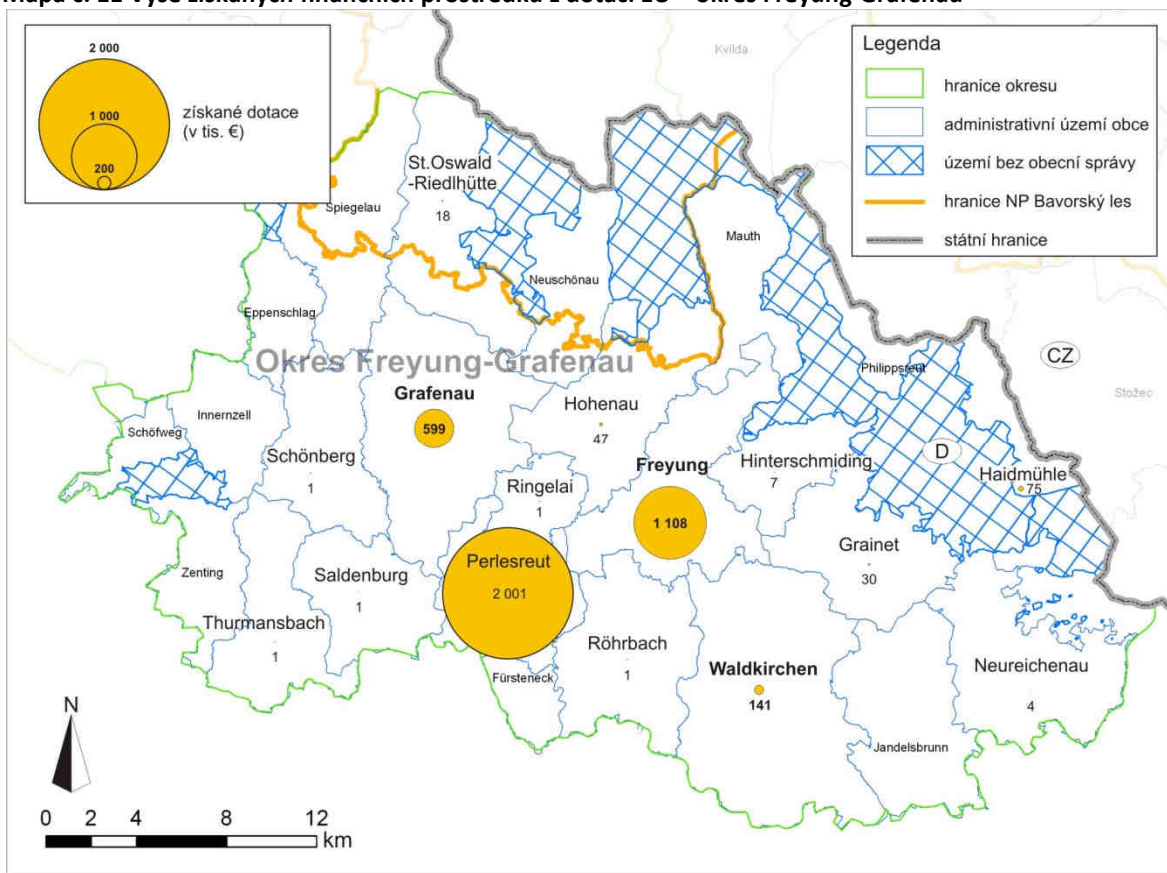
Zpracovala: autorka

Mapa č. 10 Výše získaných finančních prostředků z dotací EU – okres Prachatice



Zpracovala: autorka

Mapa č. 11 Výše získaných finančních prostředků z dotací EU – okres Freyung-Grafenau



Zpracovala: autorka

Otázka č. 22: Jak hodnotíte následnou kontrolu spojenou s vyúčtováním grantů EU?

Otázka č. 23: Žádáte o granty EU sami v rámci vlastních pracovních sil, nebo využíváte agentury při zpracování, administraci a vyúčtování?

Vysoká administrativní náročnost spojená s vyplněním žádosti o granty byla uváděna téměř všemi starosty. Ta se projevuje především v obsáhlosti a rozsáhlosti formuláře žádosti o grant a počtu požadovaných příloh. Dále bylo u 75 % obcí uvedeno jako zatěžující fakt vyžadované potvrzení o prohlášení zahraničního partnera. Následná kontrola spojená s vyúčtováním grantů EU byla u všech velkých měst a obcí, shledána jako velmi náročná.

Mnohdy byla doprovázena průběžnými kontrolami z Centra regionálního rozvoje či z Ministerstva pro místní rozvoj a v neposlední řadě i z Národního kontrolního úřadu. U ostatních obcí, které odpověděly, byla náročnost spojená s následnou kontrolou v rámci nabízené stupnice vyjádřena jako malá, případně střední. To zřejmě souvisí i s mnohem menším počtem získaných projektů a tudíž i finančních prostředků. Z tohoto důvodu pravděpodobnost kontroly nejvyššími institucemi či státními orgány je taktéž menší. Právě

u těchto obcí se jedná především o tzv. „měkké“ neboli „soft“ projekty a dále pak investiční projekty.

V regionu se vyskytují i názory, že pro pár korun se nevyplatí sepsat, realizovat a následně vyúčtovat projekty EU, náročná administrace zastiňuje profit ze získaných finančních prostředků.

Také německá strana je přesvědčena jednomyslně o náročnosti agendy spojené s vedením projektu. Stejně tak s jeho následnou kontrolou a vyúčtováním, i když někteří (38 %) tuto možnost ještě nikdy nevyužili a nezkusili. Ostatní dotazovaní zástupci využívají svých lidských zdrojů k zpracování žádosti s maximální pomocí zaměstnanců euroregionu, případně svých českých kolegů. Dle vyhodnocených odpovědí se jeví, že německý euroregion plní činnost kvalifikované agentury, která si následně neinkasuje finance ze získaných finančních prostředků z odsouhlasených projektů. Finanční prostředky, především měkké fondy, se snaží využívat i ostatní organizace a spolky na německé straně, nejen možnosti EU, ale i dalších zdrojů, jako je např. nadace, okresní úřady, zemská vláda apod.

V odpovědích na tyto otázky panuje převážná shoda na obou stranách hranice v náročnosti administrace projektů pro získávání finančních prostředků.

Otázka č. 21: Jak hodnotíte administrativní náročnost spojenou s žádostí o granty EU?

Otázka č. 24: Máte připravené tzv. „šuplíkové“ projekty pro vypsání vhodných grantových možností?

Další otázka se soustřeďuje na způsob administrace žádosti, které ve sledovaném období byly zpracovávány, administrovány a vyúčtovávány vždy žadateli samostatně. Malé obce uváděly shodně, že při samostatném zpracování využívaly konzultací se zaměstnanci agentury či s kolegy z jiných obcí. Zároveň byla vyzdvižována časová náročnost, obsáhlost celé žádosti a její kompletnost se všemi požadovanými přílohami. Ostatní čtyři mikroregionální centra disponují mnohem větším počtem zaměstnanců, vyčleněných vždy v jednotlivých odděleních. Z tohoto důvodu tento problém u nich nevyvstával.

Na související otázku ohledně připravenosti tzv. „šuplíkových“ projektů odpovídali starostové obcí souhlasně ve smyslu hojnosti rozvojových námětů pro své obce, upozorňovali však na nutnost kofinancování jako problematickou skutečnost, která neumožňuje některé finančně náročné projekty realizovat. Tato skutečnost byla uváděna od roku 2007 i v odpovědích všech čtyř větších měst okresu, bezesporu toto konstatování

nachází souvislost a vysvětlení v nadcházejícím období finanční krize. Uváděné důvody představují rozhodující část volných odpovědí.

V odpovědích na tyto otázky se i německá strana domnívá, že náročnost administrace projektů je velmi mimořádná – opět jednohlasně. Z tohoto důvodu se spíše obce domlouvají na podání společné žádosti jako mikroregionální uskupení (toto tvrzení se týká malých obcí, např. Haidelregion). „Šuplíkové“ projekty u německých obcí nejsou.

V této souvislosti musíme zmínit ještě následující významný faktor. Na německé straně na rozdíl od české existují okresní úřady, které realizují nadregionální a místní projekty, pro které také žádají finanční prostředky po bavorské vládě. Tato úroveň samosprávy je na české straně postrádána, někdy je pro určité činnosti suplována většími obcemi v regionu jako středisky: obcí s rozšířenou působností (ORP) či pověřenými obecními úřady (POÚ).

6.4 Hodnocení vlivu přeshraniční spolupráce na socioekonomický rozvoj

Předposlední blok otázek je zaměřen na hodnocení socioekonomického rozvoje na lokální úrovni. Tento blok otázek byl využit pouze pro českou část příhraničí, z důvodu nemožnosti vzájemného srovnávání. Zde předpokládáme jako pracovní hypotézu, že respondenti budou z příslušného úseku preferovat hospodářský rozvoj své obce, a tím vyšší celoevropskou úroveň vnímání integračního procesu problematiky Evropské unie v kontextu omezení vyplývající z funkcí Národního parku Šumava.

Otázka č. 25: Jak byste charakterizoval/-a pozici své obce v rámci regionu (okresu)?

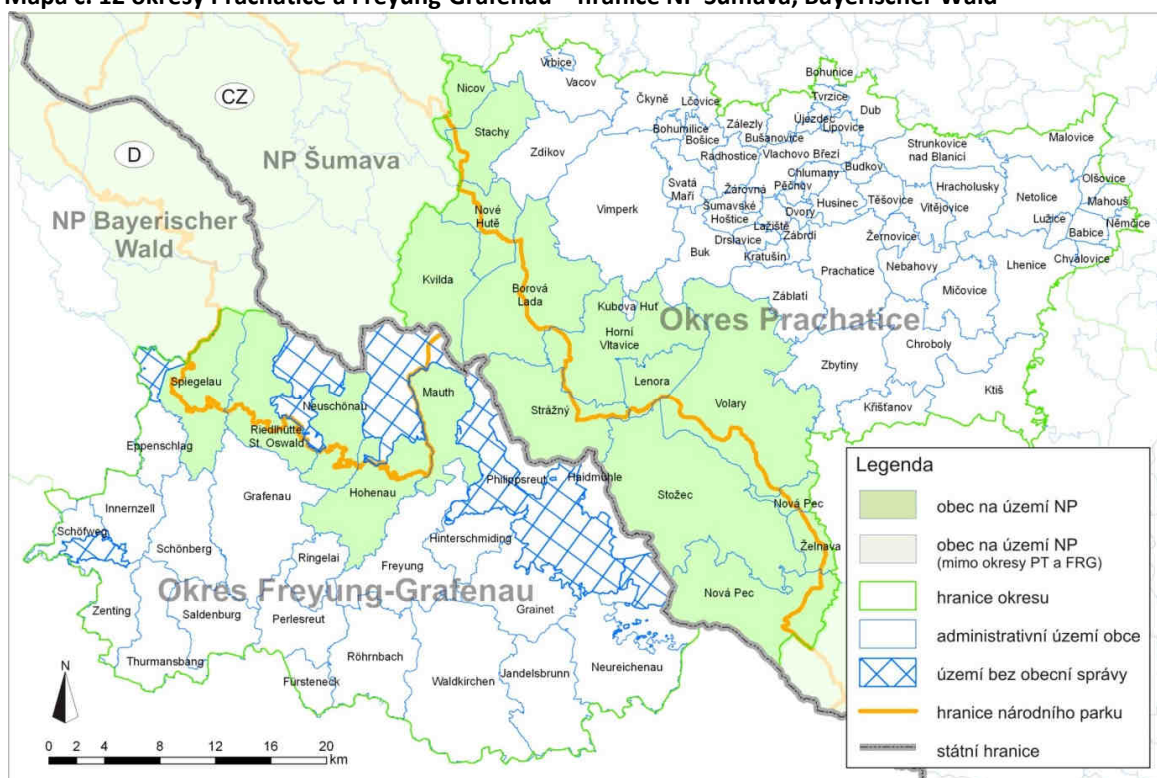
Starostové v první otázce tohoto bloku posuzovali pozici své obce v rámci okresu. Jednoznačně se projevila u čtyř velkých měst okresu jako mikroregionálních center společensko-ekonomického dění. Každý třetí starosta z došlých odpovědí představitelů obcí ve své odpovědi uvedl, že obec těží z polohy na komunikaci přeshraničního významu. Většinou se jedná o obce, které profitují z cestovního ruchu, anebo z obchodů, které se na jejich katastru projevují následně daňovou výtěžností od podnikatelů v obecních rozpočtech. Ostatní zástupci obcí (67 %) uvedli, že jsou odkázáni na vlastní rozvojový potenciál a u pětiny této skupiny byla zmíněna limitující a omezující politika Národního parku Šumava (NPŠ) pro rozvoj obcí, jejíž katastr zasahuje na chráněné území. To jsou obce, které mají plán pro rozvoj cestovního ruchu a turistiky. Nástrojem pro realizaci opatření

vedoucích k udržitelnému rozvoji regionu je projekt tzv. Masterplán Šumava – Krajinný integrovaný plán rozvoje Regionu NP Šumava (KIPR). Vzhledem k roztržitosti stávajících operačních programů vznikla potřeba projektu, který by konkrétní území reflektoval jako fyzickogeografický region. V České republice jde o první pokus integrovaného financování rozvoje regionu napříč resorty, který ověřil přínosy integrovaného přístupu pro další specifické oblasti v ČR. Jsme si vědomi skutečnosti, že se vývoj této problematiky mění dle zrovna úřadujícího ministra, což není ideální. V této souvislosti je postrádán kontinuální a koncepční rozvoj.

V roce 2007 vznikla na Šumavě pracovní skupina udržitelného rozvoje regionu (na základě principů Agendy 21). Jejími členy se stali zástupci Správy NPŠ, mikroregionů, neziskových organizací i soukromého sektoru za metodického vedení Národní sítě zdravých měst a obcí ČR. Cílem je sladit zájmy všech zainteresovaných stran a zajistit vyvážený, dlouhodobě udržitelný rozvoj regionu s využitím kvality a managementu národního parku jako subjektu, který bude chápán místními obyvateli jako reálná kvalita a výhoda pro jejich život v tomto území.

Z hlediska osobních kontaktů starostové obcí vnímají malou míru propojení a nutnost spoléhat se pouze sami na sebe. Jedná se především o možnosti regionálního rozvoje, podpory technické infrastruktury a vytváření zajímavého zázemí pro občany i návštěvníky, a tím oboustranně prospěšné symbiózy. Jediné možné řešení pro budoucnost připouštěli ve formování tzv. mikroregionů, i když nikdo z nich podrobně nezná pozitiva a negativa vytváření takovýchto mikroregionálních seskupení obcí a jejich částí. Spíše doposud slyšeli od některých svých kolegů (především německých) komentovat určité úspěchy takové strategie.

Mapa č. 12 okresy Prachatice a Freyung-Grafenau – hranice NP Šumava, Bayerischer Wald



Zpracovala: autorka

Otázka č. 26: Jak se projevila ve vaší obci nová situace po roce 1990?

V následující otázce hodnotili starostové novou situaci ve svých obcích po roce 1990. V nabídce odpovědí bylo starostům předloženo celkem 16 okruhů zahrnujících všestranné aspekty vývoje v obci a použitá škála byla čtyřstupňová, jejímž prostřednictvím hodnotili úroveň a fungování jednotlivých složek v obci. Představitelé obcí zaznamenávají rozmanité okruhy poměrně diferencovaně. Nejlepší hodnocení obdržela situace v živnosti a průmyslu, v oblasti životní úrovně, cestovního ruchu, v estetickém vzhledu obce a trhu práce. Naproti tomu nejhůře je vnímána situace v maloobchodu, ve struktuře obyvatelstva, sociálních poměrech, životním prostředí.

Tabulka č. 8 Jak se projevila nová situace po roce 1990 ve vaší obci?

OBLASTI	VÁŽENÝ PRŮMĚR	
Životní prostředí	1,93	(1-18,2-27,3-6,4-4)
Struktura obyvatelstva	2,35	(1-15,2-9,3-28,4-3)
Trh s byty	1,47	(1-37,2-12,3-4,4-2)
Sociální poměry	2,60	(1-8,2-12,3-29,4-6)
Kulturní život	1,31	(1-38,2-17,3-0,4-0)
Trh práce	1,16	(1-47,2-7,3-1,4-0)
Zemědělství	1,84	(1-19,2-28,3-6,4-2)

Živnosti, průmysl	1,04	(1-53,2-2,3-0,4-0)
Maloobchod	2,51	(1-9,2-11,3-33,4-2)
Cestovní ruch	1,16	(1-47,2-7,3-1,4-0)
Dopravní situace	1,34	(1-33,2-19,3-2,4-1)
Infrastruktura	1,51	(1-33,2-17,3-4,4-1)
Obytné prostředí, bydlení	1,78	(1-19,2-31,3-3,4-2)
Estetický vzhled obce	1,11	(1-49,2-6,3-0,4-0)
Bezpečnostní situace	1,58	(1-28,2-23,3-3,4-1)
Životní úroveň	1,16	(1-47,2-7,3-1,4-0)

Použit vážený průměr konstruovaný na základě stupnice: 1 – spíše kladně, 2 – kladně, 3 – záporně a 4 bez účinku

Pramen: vlastní šetření

Pozn: v závorkách jsou uvedeny dílčí počty odpovědí na jednotlivá číselná hodnocení

Podobné hodnocení poskytuje i empirické šetření realizované v rámci projektu pohraničí (Dokoupil, Havlíček, Jeřábek: 2004), a to u obyvatelstva modelových mikroregionů sdružených v tomto případě podle úseků českého pohraničí (Jeřábek 2004). Řada posuzovaných oblastí je shodných s předchozím hodnocením u starostů obcí či jim blízkých osob, a umožňuje tak provést vzájemné porovnání. Nejlepší hodnocení zaznamenali u životního prostředí, estetického vzhledu obce a cestovního ruchu. Při porovnání tedy zmíněného projektu velmi podobné odpovědi s tímto výzkumem.

Naproti tomu nejhůře byla vnímána situace na trhu práce, v zemědělství, v sociálních poměrech a v dopravě.

Někteří starostové především příhraničních obcí uváděli, že velká část jejich občanů si uvědomuje a pozitivně hodnotí ekonomický rozvoj i nabídku pracovních příležitostí především díky usazení dceřiných firem na české straně (M-Technika Prachatice, Rhode Schwarz Vimperk) a na druhé straně se u některé části občanské veřejnosti vyskytuje nenávisť vůči nim projevované německé nadřazenosti a pohrdání.

Otázka č. 27: Jak byste ocenili podmínky pro podnikání ve vaší obci/měště, pokud jde o vybrané indikátory:

Starostové obcí hodnotili podmínky pro podnikání ve své obci/měště pětistupňovou škálou. Většina starostů hodnotila výborně počet disponibilních pracovních sil, i když jen zhruba polovina uváděného pracovního potenciálu má potřebnou či požadovanou kvalifikaci. Dále 37 starostů obcí (67 %) kladně hodnotilo napojení na existující infrastrukturu a kvitovali pozitivně její rozvoj. Naopak nejhůře hodnocena byla úroveň informací o možnostech rozvoje a podnikání a jejich získávání (zde se především jednalo

o menší obce) a stále neuspokojivá dopravní obslužnost veřejnou dopravou v regionu stejně jako možnosti získání nerostných surovin (písek, štěrk, kámen), především pro stavební činnosti.

Tabulka č. 9 Jak byste ocenili podmínky pro podnikání ve vaší obci/městě?

	VÁŽENÝ PRŮMĚR	
Počet pracovních sil	1,15	(1-48,2-6,3-1,4-0,5-0)
Kvalita pracovní síly	1,93	(1-19,2-24,3-9,4-3,5-0)
Možnost získání objektů pro podnikání	1,64	(1-27,2-22,3-5,4-1,5-0)
Možnost získání pozemků pro podnikání	1,95	(1-18,2-27,3-6,4-3,5-1)
Napojení na infrastrukturu	1,58	(1-28,2-24,3-2,4-0,5-1)
Možnost získání surovin	3,22	(1-3,2-8,3-23,4-16,5-5)
Dopravní poměry	3,33	(1-2,2-7,3-24,4-15,5-7)
Poloha v regionu	1,56	(1-28,2-24,3-2,4-1,5-0)
Úroveň místní poptávky	2,29	(1-6,2-31,3-15,4-2,5-1)
Úroveň informací	3,60	(1-2,2-4,3-14,4-29,5-6)
Podpora územními orgány veřejné správy	1,93	(1-19,2-28,3-4,4-1,5-3)

Použit vážený průměr konstruovaný na základě stupnice: 1 – výborně až 5 – neuspokojivě

Pramen: vlastní šetření

Pozn: v závorkách jsou uvedeny dílčí počty odpovědí na jednotlivá číselná hodnocení

Otázka č. 28: Lze předpokládat vyšší hospodářský rozvoj vaší obce/města v následujících letech?

S touto otázkou souvisí i následující, a sice výše úrovně předpokládaného hospodářského rozvoje obce/města v následujících letech. Stěžejním tématem posledního půldruhého roku (2008/2009) je panující finanční krize, a s tím související obavy. To se týká nejen tohoto území, přičemž sociální rozvoj je tázanými chápán především jako otázka zaměstnanosti, resp. nezaměstnanosti. Nejpalčivěji je situace vnímána u menších obcí, nejpříznivěji u čtyř populačně větších mikroregionálních center. Palčivost tohoto problému vychází především ze skutečnosti, že podnikatelské subjekty si vybírají ke svým záměrům spíše obce střední velikosti či mikroregionální centra. Předpokládáme, že hlavním důvodem je dostatek a dostupnost pracovní síly a lepší technická vybavenost, resp. zainvestovanost těchto mikrocenter. Lokalizace investic do malých obcí mohla narážet na limity technické vybavenosti obce (vodovod, kanalizace, elektrický přívod, plyn apod.).

Otázka č. 29: Byly založeny po roce 1990 nějaké dceřinné firmy ve vaší obci/měště, jejichž mateřské jsou v zahraničí?

Stávající úroveň ekonomického rozvoje podniků se zahraničním kapitálem hodnocena jako mírně nadprůměrná ve srovnání se šetřením v rámci projektu „Reflexe českého pohraničí, 2004“ (Jeřábek, Dokoupil, Havlíček; 2004), téměř nediferencovaná ani dle úseků pohraničí.

Jako vážnou obavu vnímá elita obcí (u kterých vznikly dceřinné zahraniční firmy) jejich udržení a budoucí prosperitu, neboť tyto firmy do zdejšího regionu přinesly zaměstnanost, a s tím souvisejí stabilita či dokonce rozvoj sídel a vyšší kvalitu života jeho obyvatel i určitého území. Zde však ve srovnání se šetřením zmíněného projektu shledáváme rozdílnost v predikci budoucího vývoje, neboť v rámci tohoto šetření byla viděna budoucnost optimisticky, kdy dva ze tří představitelů podniků se zahraničním kapitálem věřili v její prohlubování. Dle našeho názoru tato rozdílnost vyplývá z rozdílných období, kdy bylo toto šetření prováděné, s obdobím, kdy bylo realizováno dotazníkové šetření této práce (podzim 2009).

Zaměření místní výroby nově „domestikovaných“ firem je především v regionu Prachatic lehkého a středního strojírenství, případně služeb. Nejsilnější zastoupení mají německé malé a střední firmy, stejně významným partnerem jsou francouzské malé a střední firmy.

Otázka č. 30: Jakou roli sehrává v ekonomickém vývoji dle Vás Národní park Šumava a Chráněná krajinná oblast (dále jen NPŠ a CHKOŠ)?

Otázka č. 31: Domníváte se, že role a funkce NPŠ je stejná i na druhé straně hranice?

V posledních dvou otázkách tohoto oddílu starostové hodnotili vliv a roli na ekonomický vývoj Národního parku a chráněné krajinné oblasti Šumava a jeho srovnání s německým Národním parkem Bavorský les. Většina starostů se přiklání spíše k negativnímu hodnocení role NPŠ a CHKOŠ v roli ekonomického vývoje. Současný stupeň rozvoje podnikatelských aktivit v obcích i samotných obcí v NPŠ je vnímán jako důsledek především individuálních iniciativ jednotlivých podnikatelů. Současný stav je vnímán jako podstatně lepší, než tomu bylo v počátku devadesátých let, v době vzniku NPŠ. Z hlediska rozvoje obcí jako celku je však zapotřebí se dostat na vyšší úroveň rozvoje cestovního ruchu spojenou s vyšší úrovní vybavenosti obcí a jejich celkového vzhledu a vyšších fází rozvoje obcí jako destinací cestovního ruchu vyžadujících spolupráci jak jednotlivých podnikatelů, tak Správy CHKOŠ a NPŠ a dalších institucí v oblasti. Právě v této sféře, v níž už nemůže jít pouze o osobní

iniciativy a investice, ale o sdružování prostředků z různých zdrojů, je mimořádně významná aktivita obcí spojená s podporou vedení NPŠ. Bez tohoto společného vstupu na cestu vyšší kvality vybavenosti obcí pro potřeby cestovního ruchu není možné počítat s udržením bydlicího obyvatelstva a jeho zaměstnaností v tradičních povoláních (zemědělství, práce v lese, ochrana hranic), ale spíše v povoláních spojených s cestovním ruchem a jeho vysokou kvalitou (jazyková a manažerská vybavenost, míra ochoty podnikatelského rizika, zaměstnanost obyvatel přes obecní úřad formou nejrůznějších drobných služeb atd.), které pro tuto oblast jsou prakticky nové. Zcela radikálně sedm představitelů obcí, jejichž katastr je součástí chráněného území NPŠ, vyjádřilo svůj názor na omezení rozvoje obcí a tudíž i konfliktu se zákonem o obcích, kde povinností představitelů obcí je jejich dlouhodobě udržitelný rozvoj. Souvisí to s dvojitou rolí NPŠ¹⁹ – (Bičík, Perlín; 2010).

Ostatní starostové obcí vnímají tuto instituci jako omezující, a to především v oblasti cestovního ruchu vycházející z reflexe potřeb turistů. Všichni starostové místních obcí vnímají pozici bavorského parku jako silně odlišnou. Ve srovnání s českým parkem německý partner napomáhá rozvoji německých obcí, a to především v oblasti cestovního ruchu.

Stejně zjištění potvrzuje Bičík ve svém realizovaném místním šetření v obci Srní ze dne 07. 03. 2007. Uvádí, že u mnoha diskutovaných problémů dokumentovali přítomní občané skutečnost bezproblémové existence řady aktivit v sousedním navazujícím národním parku na německé straně hranice. Jednak tím dokazovali schopnost přebírat cenné zkušenosti od sousedů a zároveň poukazovali na velmi nízkou ochotu Správy NPŠ akceptovat postupy běžné na druhé straně Šumavy. Přitom schopnost přebrat od sousedů funkční postupy by měly představovat jednu z hlavních cest k zajištění skutečné funkčnosti NPŠ. Podle vyjádření přítomných jsou však na německé straně jasně stanovená pravidla platná pro všechny a všemi akceptovaná. Postihy za jejich narušení jsou jasně dané, akceptované a

¹⁹ Společným cílem vyspělých zemí je zavést tzv. udržitelný způsob rozvoje, tj. takový rozvoj, který by uspokojil potřeby současnosti, aniž by oslaboval možnosti budoucích generací naplňovat jejich vlastní potřeby. V roce 1992 byl na konferenci o životním prostředí v Rio de Janeiro přijat dokument OSN Agenda 21 (A21) jako nástroj pro uplatnění principů udržitelného rozvoje na místní a regionální úrovni v praxi. Podle A21 patří mezi základní principy udržitelného rozvoje dlouhodobé propojení oblastí ekonomické, sociální a environmentální a hlavním cílem je vyvážený rozvoj těchto tří pilířů. Jinými slovy jde o nastolení souladu mezi hospodářským vývojem a ochranou přírody, přírodních zdrojů a životního prostředí. Ochrana životního prostředí v rámci zásad udržitelného rozvoje je sledována na základě Nařízení Rady (ES) č. 1083/2006. <http://www.casopis.ochranaprirody.cz/zvladni-cislo/chrana-uzemi-prinos-nebo-ztrata.html?action=print>, 22. 3. 2010

různá omezení podstatně méně ovlivňují život bydlících obyvatel. Právě toto postrádají občané při rozhodovacích procesech v NPŠ. Ke zlepšení spolupráce mezi obcemi a NPŠ se domnívají, že jednou z cest, jak zajistit větší efektivnost spolupráce, je snížení státních dotací o určitý podíl, který by NPŠ měl získávat právě jako výsledek podpory cestovnímu ruchu v území (Bičík, Perlín; 2010).

6.5 Reflexe role starosty v přeshraniční spolupráci

Poslední blok otázek se týkal představitelů obcí.

Zde bylo cílem zjistit politické zastoupení představitelů obcí a změny jejich zastoupení v porevolučním období. Naší snahou bylo poukázat na větší nekontinuitu politických elit na české straně oproti větší kontinuitě na straně německé. Otázky byly dále cíleny na důležité osobnostní rysy starostů a jejich vlastnosti a dále na obvyklé profesní složení volených zastupitelů.

Otázka č. 32: Kdo jsou starostové obcí jako představitelé lokální elity – změnil se jejich profil v průběhu let ve srovnání s první kohortou polistopadových starostů působících v letech 1990 – 1994 a v jakém směru?

Rozborem našeho dotazníkového šetření v rámci modelového území musíme potvrdit výsledky zjištění Illnera. „Typickými představiteli byli muži středního případně vyššího věku (obzvláště v malých obcích) se středním, případně vysokoškolským vzděláním. Typický starosta byl členem politické strany a hlásil se k pravicové, případně středopravicové orientaci. Takovýto profil se rekrutoval v zastupitelstvech obcí i v dalších letech (tzn. druhé demokratické volby v roce 1994). K jistým změnám přece jenom došlo, zvýšil se podíl žen v zastupitelstvech obcí i na místech žen – starostek (ženy jsou spíše starostkami menších obcí).“ (Illner 2001, 258 str.) Další zajímavostí je, že klesl podíl vysokoškolsky vzdělaných na malých obcích. V této volební periodě dochází i k pomalé změně politického obsazení radnic a tzv. „zestárnutí“ starostů.

Vysokoškolská inteligence, která se po roce 1990 dostala do obecních zastupitelstev a byla zvolena na post starosty, postupně odcházela do jiných občanských povolání bez politické kariéry.

„Strukturace politických stran, které se v tomto období držely na radnicích, vykazovala pravicově orientovanou stabilitu. S velikostí měst zůstala přímá úměra stranické orientace

lokální politiky. Minimální politizace pak byla v obcích venkovských. Zjištění vykazují skutečnost, že představitelé elit se rekrutují ze vzdělanějších vrstev obyvatelstva. Starostové jsou v místním měřítku politickou, ale i sociální elitou.“ (Illner 2001, 260 str.)

Tento profil doznal po roce 1994 a v dalších letech určitých změn, a může tedy charakterizovat i tzv. druhou vlnu českých starostů, která po tomto roce u nás na radnicích zasedá. Pomalu se začíná zvyšovat podíl starostek, klesá podíl vysokoškolsky vzdělaných – obojí spíše na malých obcích. Ve většině obcí (středně velkých a velkých) je větší procento osob s vysokoškolským vzděláním.

Výraznou změnou je zhoršení věkové struktury starostů. Jedna z hlavních příčin tzv. stárnutí starostů vyplývá z faktu, že většina z nich pokračovala ve funkci i v dalším funkčním volebním období. K horšímu věkovému průměru přistupuje fakt, že v malých obcích funkci elity vykonávají většinou starší a vážené osoby. Tito lidé spíše pozice obecních elit opouštěli a vraceli se ke svým původním tedy nepolitickým profesím.

I v následujících volebních obdobích můžeme sledovat obdobný trend předchozího období větších a středně velkých měst, kde se mezi elitu dostávají spíše vysokoškolsky vzdělaní v produktivním věku dle aktuální vedoucí politické strany modrého či oranžového zabarvení. V menších obcích jsou voleni mezi elitu lidé s osobním kreditem bez ohledu na příslušnost k politické straně, lidé spíše starší, na pomezí produktivního a poproduktivního věku. Z hlediska místní politiky se jedná o výraznou kontinuitu nejen personální, ale i současně skupinovou. Takto se v obcích okresu vytváří skupina profesionálních a lokálních politiků, kteří vytvářejí potřebný sociální a kulturní potenciál a hodlají jej investovat i do budoucna.

V posledních komunálních volbách v ČR na podzim 2010 však i tento postoj doznal změn, a sice lidé se začali obracet spíše na nová či nezávislá uskupení, především s ohledem na dlouhodobou známost předchozích politických garnitur. Krátce po uskutečněných posledních volbách již dochází ke změně tohoto občanského názoru a rozčarování z chování a jednání lidí apolitických uskupení, jak bylo konstatováno ze strany dotazovaných starostů.

Na německé straně hranice byl kontinuální historický vývoj, který se promítá i v politické obecní úrovni. Jejich profil se v posledních letech výrazně neměnil. Po celé sledované období je kontinuální. Bavorská politická scéna je silně zastoupená stranou CSU téměř po celé sledované období. I zde můžeme konstatovat fakt, že větší města mají starosty, kteří jsou příslušníci parlamentních politických stran. V menších obcích se spíše prosazují

nezávislá uskupení. Starosty se obecně stávají uznávané osobnosti většinou se středoškolským vzděláním. Vysokoškolsky vzdělaní občané odcházejí do krajských center za prací. Ženy jsou mezi starosty zastoupeny spíše vyjíměčně. Věková struktura německých starostů se pohybuje po celé sledované období v rozmezí 40 – 50 let.

Otázka č. 33: Jaké vlastnosti a jakou osobní kvalifikaci považují starostové za důležité pro místní politiky?

Tabulka č. 10 Jaké vlastnosti považují starostové obcí za důležité pro výkon své funkce?

	okres Prachatice		okres Freyung-Grafenau	
Odborná kvalifikace	1,38	(1-41,2-10,3-2,4-1,5-1)	1,17	(1-20,2-2,3-1,4-0,5-0)
Politické kontakty	1,80	(1-27,2-18,3-6,4-2,5-2)	1,91	(1-5,2-16,3-1,4-1,5-0)
Praxe	2,11	(1-12,2-29,3-11,4-2,5-1)	3,87	(1-0,2-2,3-3,4-14,5-4)
Politický talent	3,62	(1-4,2-3,3-11,4-29,5-8)	1,22	(1-18,2-5,3-0,4-0,5-0)
Morální vlastnosti	1,15	(1-48,2-6,3-1,4-0,5-0)	1,65	(1-9,2-13,3-1,4-0,5-0)
Politická strana	3,29	(1-6,2-4,3-15,4-28,5-2)	1,26	(1-18,2-4,3-1,4-0,5-0)

Použit vážený průměr konstruovaný na základě stupnice: 1 – nejvyšší až 5 – nejnižší.

Pramen: vlastní šetření

Pozn: v závorkách jsou uvedeny dílčí počty odpovědí na jednotlivá číselná hodnocení

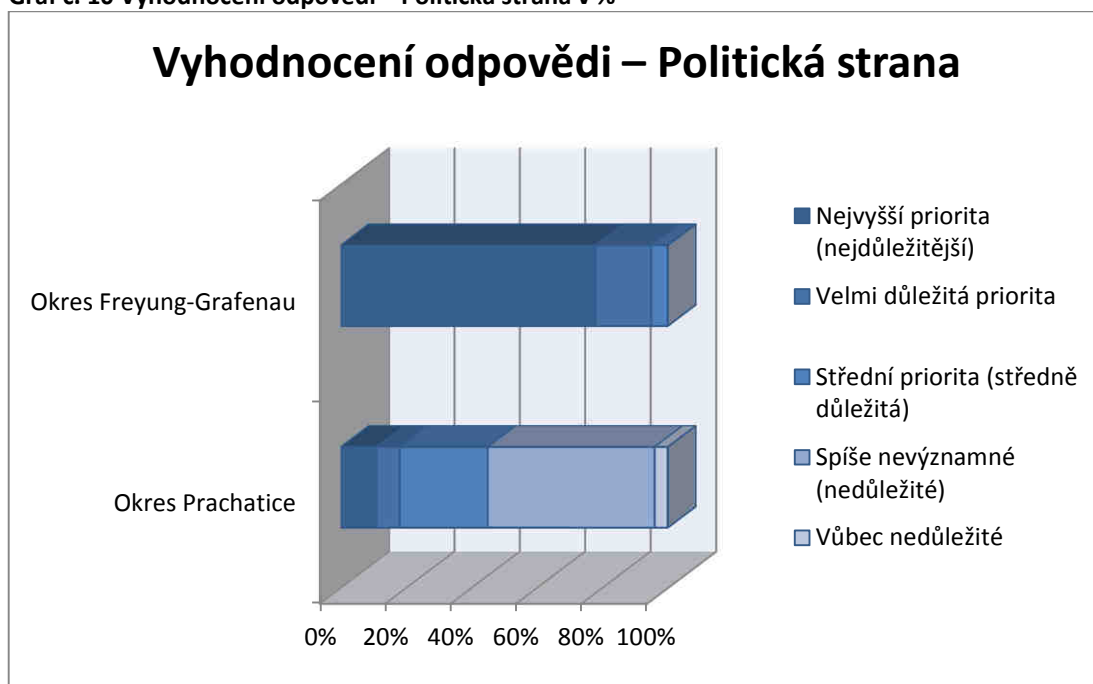
Pro úspěšné řízení svěřené funkce jsou potřebné určité volní vlastnosti a osobní kvalifikace. Starostové obcí považují za důležité pro místní politiku především morální vlastnosti a odbornou kvalifikaci ve znalosti místních poměrů a orientaci v nich. Za nejméně důležité pak příslušnost k politické straně a politický talent, to vykazují starostové obcí jako podpůrné pro místní, obecní či městský rozvoj. Illner (2001) uvádí, že podpora a kontakty s představiteli státní správy, s politiky na centrální i regionální úrovni, s představiteli hospodářských a profesních komor, tedy podnikateli a sdělovacími prostředky byly vykazovány v horní polovině důležitosti. Stejně výsledky můžeme konstatovat i my v rámci našeho dotazníkového šetření.

Tato závislost kontaktů je obdobně vykazovaná v Německu s tím, že jednotliví zemští poslanci a činitelé okresních institucí upínají koncentrovanější a pravidelnější pomoc, i finanční, k jednotlivým obcím i starostům. Zároveň je německá lokální politika charakteristická sdružováním finančních prostředků různých zájmových „skupin“ nejen v oblasti cestovního ruchu a dalšími sdruženími obcí pro hospodářský rozvoj zaštitěných obecními úřady. Starostové za důležité považují odborné znalosti a podnikatelský talent. Zkušenosti s veřejnou správou a praxe jsou zařazeny na středních a spodních místech

žebříčku. Příslušnost k politické straně je velmi dominantní v německých obcích. Zcela výjimečně se vyskytují ojedinělí zástupci nezávislí. Tradice politických stran v obou dvou státech je letitá. Od jednotlivých starostů je v průběhu sledovaného období vykazována. Jedná se o pokračující kontinuitu, která ve srovnání s českými obcemi byla násilně přerušena vládou jedné strany po dobu 42 let.

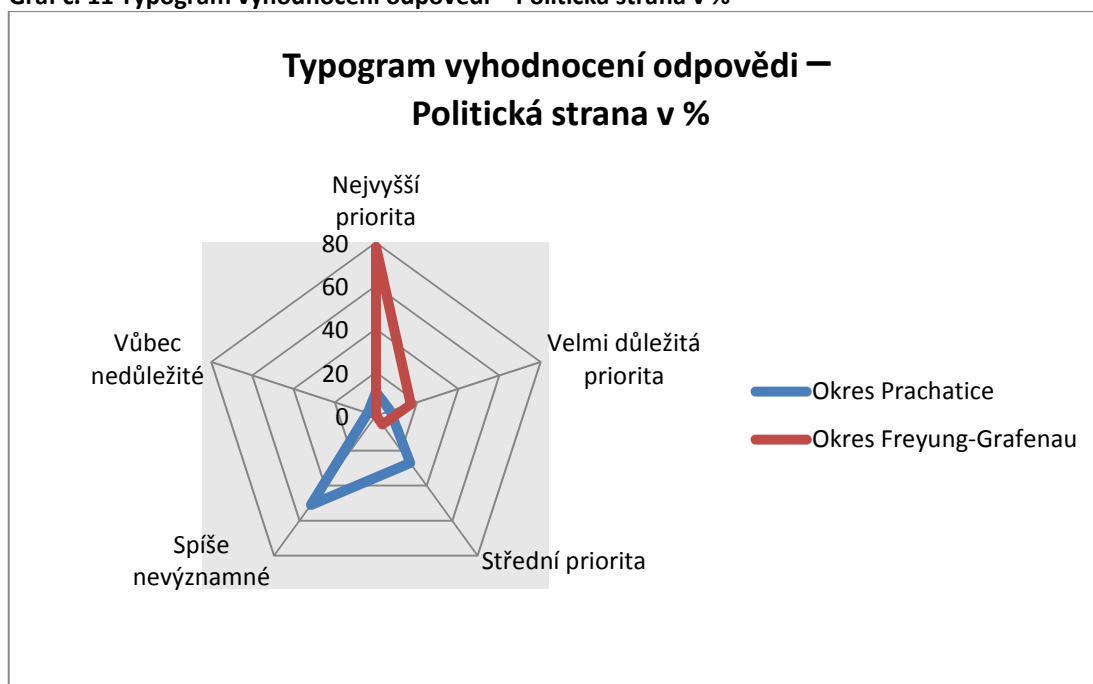
Podobně jako u některých předchozích otázek jsme si vybrali i zde dvě dílčí odpovědi, které byly odlišně zodpovězeny elitami obcí. V rámci první odpovědi starostové na obou stranách hranice velmi odlišně vnímají, a tím i považují za důležitou svoji stranickou, čili politickou příslušnost. Na české straně ji elity obcí nevnímají jako důležitou „vlastnost“ pro výkon své funkce. Zatímco němečtí kolegové většinou ano. Domníváme se, že je tento fakt spojen s nepřerušenou tradicí svobodných i demokratických voleb na druhé straně hranice a s převážně obdobnou strukturou politických stran působících po desetiletí.

Graf č. 10 Vyhodnocení odpovědi – Politická strana v %



Zpracovala: autorka

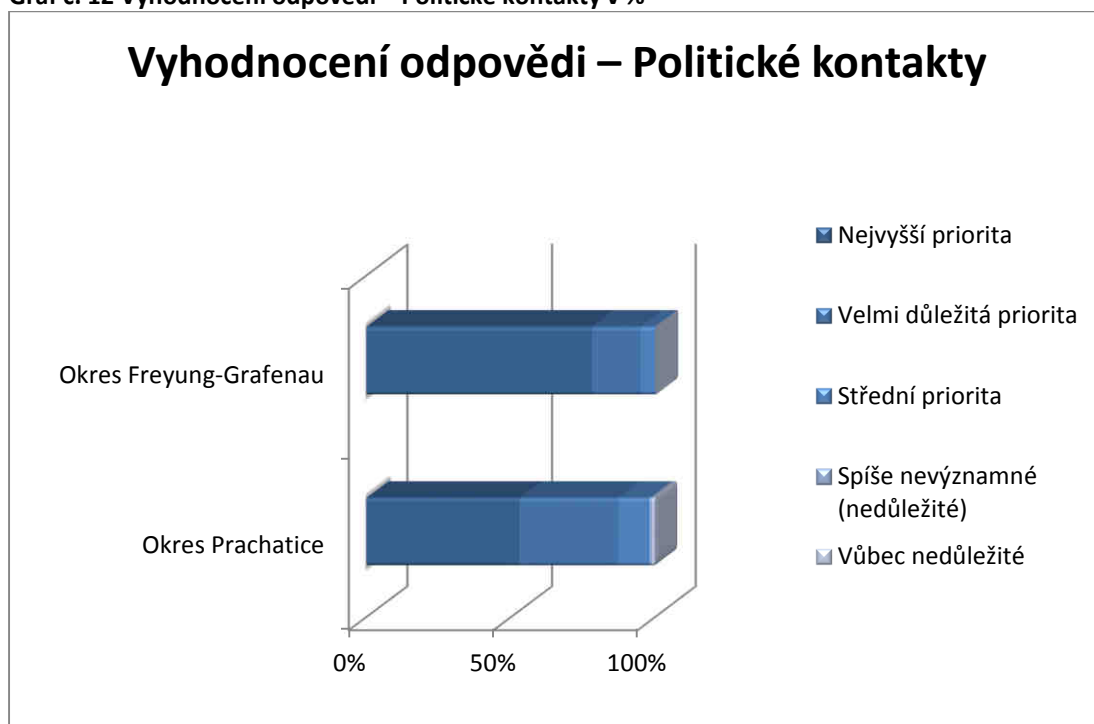
Graf č. 11 Typogram vyhodnocení odpovědi – Politická strana v %



Zpracovala: autorka

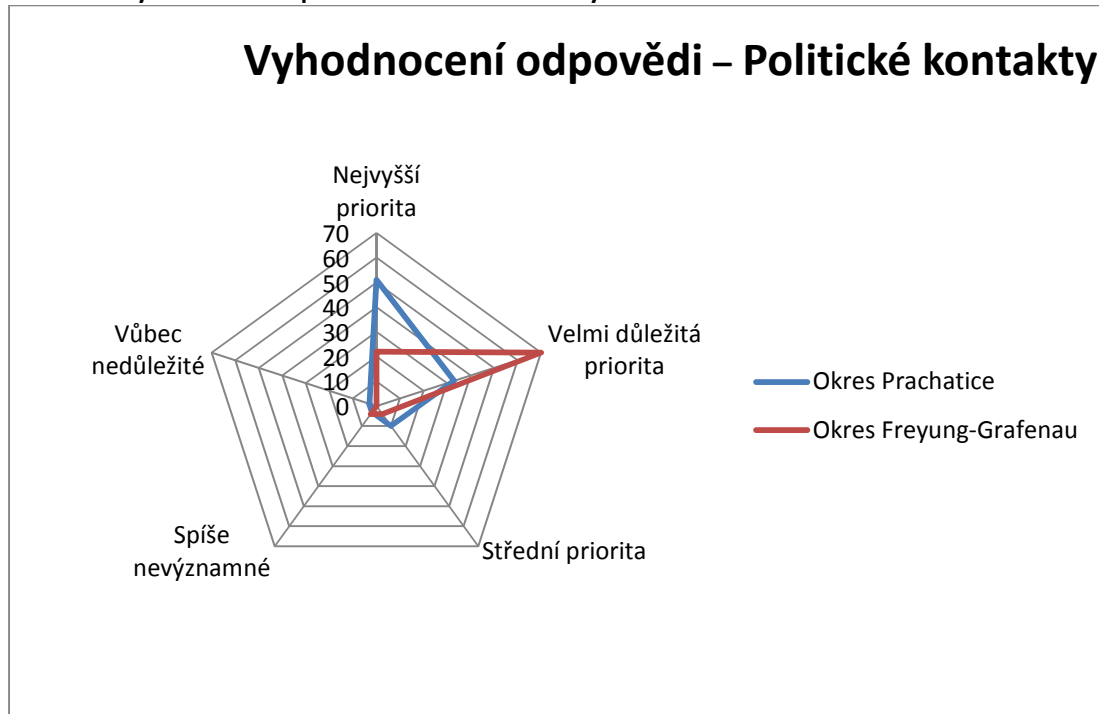
V rámci druhé odpovědi starostové na obou stranách hranice shodně odpověděli, že důležitou „vlastností“ je mít politické kontakty. Tato skutečnost je předurčuje být úspěšnými i oblíbenými.

Graf č. 12 Vyhodnocení odpovědi – Politické kontakty v %



Zpracovala: autorka

Graf č. 13 Vyhodnocení odpovědi – Politické kontakty v %



Zpracovala: autorka

Otázka č. 34: Jak starostové hodnotí úlohu občanů v lokální politice, možnosti jejich uplatnění a faktické využití těchto možností ze strany občanů? Jsou občané dle jejich zkušeností spíše aktivním subjektem místní politiky?

„Občané v demokratické společnosti jsou rozhodujícím zdrojem politické moci. Tuto moc vykonávají jednak jako voliči, když jednou až čtyři roky zvolí své zastupitele, a tím jim delegují rozhodování o obecních záležitostech, jednak v době mezi volbami svým průběžným vlivem na toto rozhodování. Ukustečňovat je mohou buď jako jendoltivci svým veřejným vystupováním, působením na zastupitele připomínkami a stížnostmi apod., výjimečných případech také hlasováním v referendu.“ (Illner 2001, 268 str.)

Faktem je, že starostové v okrese Prachatice shodně uvádějí jako hlavní formu občasně participace při rozhodování pouze volby. I v rámci našeho dotazníkového šetření se potvrdilo zjištění Illnera. Mezi názory starostů vyniká zejména široce zstoupené přesvědčení, že občané se nezajímají o práci městského zastupitelstva.“ (Illner 2001, 269 str.) „Názory starostů vystihují mínění občanů vcelku realisticky. Častá jsou i stanoviska starostů, že většina občanů nesleduje dění v obci, a dokonce převládá názor, že je lepší se starat o své věci, s tím, že obecní záležitosti nemohou příliš ovlivnit.

V chování a postojích občanů k místní politice se projevuje zhruba od pol. 90. let paradoxní rozpor, na jedné straně se o místní politiku nezajímají, neangažují se v ní a na straně druhé jsou s touto politikou a s místními orgány poměrně spokojeni a projevují jim důvěru. Tento postoj však úplně ideální v demokratické společnosti není.“ (Illner 2001, 269 str.) Tento postoj můžeme potvrdit i my v rámci našeho šetření.

V německých příhraničních obcích občané využívají svého demokratického práva a volí své zastupitele. Obecná charakteristika je totožná jako v Česku jen s tím rozdílem, že účast na dění v obci je více aktivní a občané jsou více spjati s místní elitou. Tento vzájemný vztah občan a elita se dle tvrzení starostů utužuje především aktivní účastí a zájmem veřejnosti na společenských akcích, festivalech a kulturních či sportovních happeninzích, kde dochází k vzájemné komunikaci, a tím i vlastní sebereflexi.

Otázka č. 35: Zaznamenali jste změnu ve zvolených zastupitelích dle jejich profesí od 1989 – 2009?

Změny v profesích u zastupitelů od roku 1989 byly zaznamenány. V prvním období v okrese Prachatice byli elitou zvoleni lidé, kteří většinou měli vysokoškolské vzdělání. Vysokoškolská inteligence, která se dostala na radnice již v prvních demokratických

volbách, začala postupně radnice opouštět a vracela se k nepolitickým kariérám ve svých povoláních. Starostové, kteří přichází po nich, jsou věkově starší a v malých obcích středoškolsky vzděláni, ve větších a středních městech vysokoškolsky. Zastupitele jsou, ve větších a středních městech, voleni napříč spektrem občanských povolání, v malých obcích pak platí, že do obecního zastupitelstva jsou voleni lidé s morálním kreditem. Zároveň však pozorujeme změnu, neboť po roce 1989 se do zastupitelstev obcí dostávají občané známí z veřejné správy, méně podnikatelé či dělnická povolání. Nejvíce jsou mezi elitami lidí s profesí učitelů a lékařů. Tento trend trvá až doposud.

Nejmarkantnější změnou ve větších městech okresu Prachatice byly komunální volby v roce 2010, především proto, že v nově zvolených zastupitelstvech chybí podnikatelská elita, která byla vždy předtím částečně zastoupena. Po posledních komunálních volbách v Česku nikoli. Velmi často se mezi zastupiteli opakují profese, jako je lékař či pedagog, anebo jinak veřejně známá osoba veřejného života. Zřejmě se jedná o odraz vrcholné politické scény, která je nasycena lobbismem, úplatkářstvím a tzv. kmotrovstvím, někdy neobjektivně přenášenými na úroveň komunální. Z výsledků voleb do obecních zastupitelstev jednoznačně vyplývá, že občané volí ty, kteří se pohybují ve veřejných funkcích, a jsou tak více mezi lidmi.

Podobné charakteristiky výše uvedené jsou typické pro skladbu obecních zastupitelstev v německých městech. Převládají společensky známé osoby veřejného života, zároveň je potřeba zdůraznit, že neabsentuje podnikatelská skupina. V této souvislosti se domníváme, že jejich vrcholová politická scéna není tak prostoupená negativními podnikatelskými aférami.

7 Závěr

Cílem našeho výzkumu bylo zhodnotit a porovnat vývoj dosavadní přeshraniční spolupráce mezi sousedními státy Českem a Německem na příkladu modelového regionu, tedy v okresech Prachatice a Freyung-Grafenau. Šlo především o zhodnocení významu změn spolupráce po roce 1989.

Studium hranice, příhraničního regionu a přeshraniční spolupráce vychází především z teoretických koncepcí a definic hranice a hraničních efektů. Studium pohraničí vychází z existence hraniční linie (vymežující územní svrchovanost jednotlivých států). Hranice může být výraznou dělicí linií a také v určitých úhlech pohledu i kontaktní zónou. Tato dvojakost a polarizace může nabývat nejrůznějších podob a je především závislá na propustnosti, resp. otevřenosti politické hranice.

Hlavním specifikem v námi studované oblasti je patrná rozdílnost socioekonomického prostředí obou okresů vybraného příhraničního regionu. Je nesporné, že specifický význam v regionálním rozvoji příhraničního regionu mají hraniční efekty. „Hraniční efekt svým působením odlišuje pohraničí od vnitrozemí, a tudíž přispívá k polarizaci prostoru“ (Dokoupil 2004, str. 53). Dokoupil (2004) zmiňuje, že pro zvýšení nárůstu perifernosti pohraničí jsou zásadní dva hraniční efekty: bariérový resp. filtrační hraniční efekt. Filtrační hraniční efekt je závislý na předchozím charakteru hranice tedy na její dřívější otevřenosti či uzavřenosti a slouží k usměrnování procesů. Čím je hranice otevřenější, tím vykazuje výhodnější výchozí podmínky pro integraci příhraničních území po obou stranách hranice. Z tohoto důvodu jsou vnímány příhraniční oblasti v Evropské unii jako modelová území pro evropskou integraci.

Dosavadní vývoj příhraniční spolupráce v česko-bavorském pohraničí v letech (1989 – 2011) se ve svém historickém vývoji vyznačoval značnou dynamikou změn. Období před rokem 1990 znamenalo pro příhraniční regiony Česka i Bavorska vlastní, od sousedního regionu odlišný, regionální rozvoj. Byla posilována rozdílná funkčnost sousedních regionů. Byl omezován i likvidován byť jenom náznak potenciálně-diferenciačního či difúzního hraničního efektu. Zvýrazňoval se tak hraniční efekt areálový mezi dvěma zcela rozdílnými sousedními regiony. Přesto mělo pohraničí určité rysy společné – perifernost, přítomnost armády, kampaně proti druhé straně atd. Po pádu železné opony dochází k pozvolnému propojování obou území, opětovanému navazování vzájemných kontaktů, infrastrukturním

investicím a vzájemnému poznávání kultur. V průběhu devadesátých let dochází na české straně možnosti využití tzv. předstrukturálních fondů, které začínají obce či zájmové skupiny lidi využívat pro rozvoj společných přeshraničních aktivit. Tím dochází k umocňování navázaných kontaktů. Významně se situace změnila vstupem České republiky do Evropské unie, kdy tento region může čerpat finanční prostředky ze strukturálních fondů, a tyto výhody přeshraničních aktivit jsou zřejmé na obou stranách hranice. Zajímavé je, že vstupem České republiky do Schengenského prostoru, k výrazným změnám v rozvoji přeshraničních aktivit a spolupráce nedochází. Můžeme konstatovat, že nejvýznamnější změnou z námi sledovaného úhlu, byl vstup Česka do EU. Domníváme se, že vývoj v budoucích letech bude podobný a obce regionu se budou snažit čerpat finanční prostředky pro přeshraniční aktivity i z nově vytvořeného evropského regionu Dunaj-Vltava.

Hypotéza 1: Nejvýznamnějšími aktéry příhraniční spolupráce jsou spíše instituce euroregionu a obce než aktivity spolků a zájmových skupin. Otázkou přitom je, zda toto tvrzení platí pro obě strany hranice jako stejně významné.

Na základě prostudovaných teorií pojetí hranice a přeshraničního regionálního rozvoje je patrné, že funkce hranice se v čase a za různých politickoekonomických systémů mění. Rozvojem společnosti a po roce 1989 i její integrací v evropském prostoru, hranice nabývá na významu, stát se snaží z hlediska vnitřních potřeb odo určitého momentu operovat na celém území. Od určité fáze přestává být hranice bariérou a linie hranice i přilehlé území po jejích obou stranách dostává nové funkce. V příhraničních regionech se můžeme setkat, vzhledem k jejich specifičnosti, nejen s tradičními a funkčními správními institucemi, majícími vztah k regionálnímu rozvoji, známých z vnitrozemských regionů, ale i přeshraničními strukturami. Euroregiony plní pro mnohé obce často úlohu právě zprostředkující instituce při rozvoji exogenní cestou. V progresivnějších teoriích i v praxi splňují euroregiony úlohu tvůrce sítí, které jak se ukázalo, v modelovém území jsou pro další rozvoj příhraničního prostoru klíčové. Tyto sítě jsou ovlivňovány především funkčními hraničními efekty – difúzní a potenciálně diferenciací efekt.

V rámci zjišťování, kdo v regionu je nejvýznamnějším aktérem příhraniční spolupráce, jsme hodnotili dosavadní vývoj příhraniční spolupráce a intenzitu vzájemných kontaktů po roce 1990. Předpokládali jsme snahu navázání kontaktů na situaci před rokem 1918. Existují různí aktéři a realizátoři příhraniční spolupráce. Předpokládali jsme, že k těm

nejvýznamnějším patří instituce euroregionu a obce. Je tedy patrné, že místní aktéři hrají pro vzájemnou spolupráci významnou roli. Rozdílná míra přeshraničních iniciativ diferencuje pohraničí na lokální úrovni.

Euroregion Šumava sehrál a sehrává od svého vzniku důležitou úlohu, nejprve v pomoci zkontaktování vhodných partnerů pro samosprávy, spolky či jiné instituce a následně implementaci předvstupních a strukturálních fondů. Své zastoupení při hájení zájmů integrujícího se regionu nachází i NUTS 2 Jihozápad a řídicí a monitorovací výbory ministerstva pro místní rozvoj.

Na základě realizovaného výzkumu můžeme konstatovat, že instituce euroregionu a jeho poslání jsou na české a německé straně v určitých segmentech odlišné. Jeho poslání je stejné, ale vytvořený úřad ve smyslu instituce se značně odlišuje. Na německé straně působí jako ucelený orgán, který je zastřešen jednatelem a obsahuje poradenské i konzultační centrum, stejně jako administrátora mnohých projektů. Tamní starostové velmi shodně uváděli, že je euroregion neocenitelným asistenčním článkem od zajištění přeshraničního partnera až po administrování žádostí. Na české straně takovéto kompaktní centrum euroregionu není. Euroregion je řízen svým předsedou a administrátorem projektů jsou regionální agentury. Na české straně je patrné, že instituce zabývající se příhraniční spoluprací a regionálním rozvojem nespolupracují dohromady tak intenzivně, jako je tomu na druhé straně hranice. Tento fakt vychází mimo jiné i z určité rozkolísanosti a neurčitosti poslání jednotlivých institucionálních hráčů.

Zastupitelstva obcí a představitelé euroregionu i přesto patří mezi významné aktéry příhraniční spolupráce a regionálního rozvoje. Toto tvrzení však platí i v jiných euroregionech Evropy. Ověřilo se, že obce mimo jiné i skrze písemně uzavřená partnerství zaručují kontinuitu a dlouhodobost v rozvoji příhraniční spolupráce na rozdíl od zájmových skupin. Obce jako nositelé spolupráce umí dlouhodobě využívat zkušeností našich sousedů, při správě obcí, při začleňování se do evropských struktur, při čerpání prostředků ze strukturálních fondů, ale i v dalších oblastech. Rozdílná intenzita příhraničních aktivit obcí je však také do jisté míry podmíněná lidským potenciálem ve smyslu invenčního motoru vzájemných kontaktů.

Na závěr tedy můžeme konstatovat, že tato hypotéza se plně potvrdila. Obce a instituce euroregionu patří k nejvýznamnějším aktérům příhraniční spolupráce více než ostatní aktivity spolků či zájmových skupin. Na obou stranách hranice jsou určitým garantem

kontinuity. Euroregion je na obou stranách hranice vnímán jako významný aktér ovšem na každé straně hranice v částečně odlišném pojetí služeb, které poskytuje. Toto odlišné pojetí generuje především jinak vytvořená struktura této organizace na obou stranách hranice. Česká reprezentace vnímá velmi pozitivně instituci euroregionu na německé straně jako konsolidovanou a tzv. „vše pod jednou střešou“. Na české straně je takto sjednocená a kompaktní instituce postrádána.

Hypotéza 2: Intenzita přeshraniční spolupráce je ovlivněna kvalitou, množstvím a přípravou aktérů. Větší obce hrají v regionálním i příhraničním rozvoji klíčovou roli.

Positivním efektem dosavadní regionální politiky v příhraničních regionech je zlepšení technické infrastruktury, navázání přeshraničních kontaktů, uzavření partnerských dohod a spolupráce při získávání dotací. Obecní samosprávy na české straně se zapojovaly do využívání finančních prostředků ze zdrojů EU již v rámci předstrukturálních fondů a následně municipality na obou stranách hranice získávaly finanční prostředky ze strukturálních fondů pro rozvoj své obce a spravovaného území. Náročnost spojená s administrací žádostí generovala na příkladu okresu Prachatice čtyři mikroregionální centra a v modelovém území Freyung-Grafenau dvě, která výrazně vyčnívají mezi všemi obcemi okresu úspěšností při získávání finančních prostředků. Po vstupu ČR do EU se otevřela celá řada možností získání větších objemů finančních prostředků, ovšem i v tomto případě je problematická náročnost vykazovaná se zúřadováním, a k tomu se přidal další limitující faktor, a sice finanční zajištění tzv. předfinancování celého projektu z vlastního rozpočtu. Tento fakt je u většiny obcí omezující z hlediska financování projektů vždy ve fiskálním roce. Neoddiskutovatelnou a neopominutelnou skutečností v rozvoji příhraničí je entuziasmus a zapálení osob v regionu pro rozvoj přeshraničních vztahů. Tito lidé jsou motorem rozvoje regionu mnohdy nezávisle na institucionálních aktérech. Z toho vyplývá i fakt, že na jedné straně některé obce jsou zapojeny do přeshraniční spolupráce více než jiné a na straně druhé, některá partnerství z důvodů absence těchto klíčových lidí jen „živoří“.

Intenzita příhraniční spolupráce je územně diferencovaná. Větší města okresů zpravidla sehrávají v regionálním rozvoji větší roli než okolní malé obce i díky vyšší angažovanosti a zainteresovanosti lidského kapitálu aktérů, představitelů samosprávy v ostatních krajských, příhraničních i národních institucích i díky získaným finančním zdrojům EU. Nejvýznamnějšími příjemci jsou však jen některá z větších měst obou okresů a dále i vyjímečně menší obce, které nežádají tak často, ale umí připravit významné většinou

infrastrukturní projekty. U malých obcí je příhraniční a euroregionální spolupráce i v regionálním rozvoji diskutována proklamativně na mnoha společných jednáních, prakticky však potenciál nebo jeho výraznější využití, mimo jiné i s ohledem na výše zmíněné skutečnosti, není.

Příhraniční regiony hrají v procesu integrace specifickou úlohu, která je podtržena bezprostředním dopadem tohoto procesu na jejich fungování. Proto jako specifická podpora pro příhraniční regiony vznikla v EU iniciativa INTERREG, jejímž cílem je zmírnění zmíněných dopadů. Jelikož je tato iniciativa pro pomoc regionům EU, vznikl pro regiony EU Fond Phare CBC, který byl určen pro pomoc příhraničním regionům zemí usilujících o vstup do EU (v ČR do r. 2004).

Je potřeba uvést skutečnost, že německá společnost je více autochtonní, její základ tvoří starousedlíci. Ti mají paměť chování se k majetku a krajině jinou než na opačné straně hranice. Na české straně hranice bylo obyvatelstvo díky politickým rozhodnutím komunistických vlád sehnáno ze všech koutů Československa a dokonce dalších zemí Evropy. Tato skutečnost se odráží i ve vztahu lidí ke krajině i k jejímu budoucímu vývoji a ve snahách jedinců o rozvoj a zatraktivnění; myslíme si, že tento problémový a odlišný přístup není možné odstranit v průběhu dvaceti či třiceti let, ale snad až v mnohem delší době. Navíc jde o výchovu příštích generací v tomto směru, s čímž se zatím nezačalo. Především proto, aby se vytvořilo pevné pouto mezi člověkem a regionem, v němž žije a pracuje.

Při hodnocení druhé hypotézy můžeme konstatovat, že tato hypotéza byla potvrzena částečně, však shodně na obou stranách hranice. Větší města s početnějším aparátem samosprávy příp. státní správy mají lepší podmínky pro spolupráci. Tyto větší obce hrají v regionálním i příhraničním rozvoji klíčovou roli, jak je patrné v tabelárním i mapovém srovnání. Na obou stranách hranice však existují obce, které nežádají tak často o dotaci, umějí však sehnat významné finanční prostředky na zajímavé projekty většinou infrastrukturní povahy. Je tedy jasné, že příhraniční spolupráce z hlediska objemu a intenzity je územně diferencovaná.

Hypotéza 3: Obce a instituce euroregionu na německé straně dokáží daleko efektivněji usilovat o prostředky na příhraniční spolupráci a vlastní rozvoj než obce a další instituce na české straně. (V rámci této práce se jedná o výše zajištěných finančních prostředků z předstrukturálních fondů Phare CBC a dále strukturálních fondů Interreg IIIA a Dispoziční fond.)

Disparita čerpání finančních prostředků na české i německé straně na základě provedené analýzy mezi malými obcemi a městy vyplývá především z nedostatku lidského potenciálu v neprospěch menších komun, a tím souvisejících myšlenek a nápadů potřebných k realizaci projektových řízení. U větších obcí je větší potenciál lidských sil k administraci náročné agendy s projekty spojenými. Dalším podpurným faktorem je skutečnost, že větší obce mají většinou větší míru disponibilních finančních prostředků k předfinancování projektů. Zároveň i kofinancující podíl je menším problémem pro větší města než pro menší obce regionu, které si logicky většinově nemohou dovolit větší počet podaných žádostí o dotaci, byť by to byly i měkké projekty (jedná se o projekty do 10 000 eur). Větší obce s početnějším aparátem samosprávy i státní správy mají lepší podmínky pro spolupráci a navíc díky obslužné funkci těchto mikroregionálních center ovlivňují i své zázemí. Navíc se zde uplatňuje i fakt vazeb na vyšší administrativní řídicí struktury tedy efekt efektivnějšího zasíťování. Proto hrají větší obce na obou dvou stranách hranice v regionálním příhraničním rozvoji klíčovou roli. Tato role se projevuje kromě jiného také v úspěšném získávání prostředků z EU. Zajímavou skutečností je větší sdružování menších obcí na německé straně za účelem získání finančních prostředků na společné zájmové aktivity. Tento trend se na české straně nevyskytuje v tak široké, a snad i běžné míře. Domníváme se, že souvisí opět s rozdílnou mentalitou, která je v Čechách zatížena závistí z úspěchů jiných či schopných. Otázka tedy prozatím zůstává i do budoucna, zda je možné tento charakteristický rys české mentality překlenout generační výměnou, anebo zda bude i nadále přetrvávat. Přes osobní optimismus po ohlédnutí na dobu od pádu železné opony přes postupné sjednocování Evropy se domníváme, že se v rámci vlastností národů nic výrazně nezměnilo. Větší úspěšnost větších středisek potvrzuje i polarizační teorie v regionálním rozvoji. Užitek získaných finančních prostředků je poskytován většímu počtu obyvatel. Tento trend je velmi podobný na obou stranách hranice.

Velmi zajímavým zjištěním v rámci podrobné analýzy zajištěných finančních prostředků na obou stranách hranice, je skutečnost, že na německé straně dokáží obce regionu za podpory euroregionu daleko efektivněji usilovat o prostředky na příhraniční spolupráci a vlastní rozvoj, než obce a další instituce na české straně (v tomto případě i v kratším časovém období – viz přílohy na přiloženém CD). Zároveň se domníváme, že bavorské příhraniční obce se umí lépe mezi sebou domluvit na případném spolufinancování zajímavých projektů, ze kterých následně profitují opět dohromady. Politický systém

funguje v bavorském příhraničí na jiných principech a tradicích. Společná propojenost komunálních, regionálních a národních politiků s podnikatelským zázemím funguje konzistentně a spjatě. Tedy jiným způsobem, než je tomu dodnes na české straně. S tím souvisí i fakt, že politické zastoupení v obcích německého příhraničí je spíše dlouhodobě kontinuální a nevyskytují se v něm větší výkyvy obměny představitelů z různých politických stran, jako je tomu na straně české. Na základě analýzy názorů starostů můžeme říci, že příhraniční vlivy jsou nejsilněji vnímány v oblasti ekonomiky, dopravy a kulturně-společenského života.

Z výše zmíněného vyplývá, že i tato hypotéza se z velké části potvrdila. Musíme však konstatovat fakt, že i když jsme předpokládali, že česká strana nebyla zatím schopna získat větší finanční prostředky na příhraniční spolupráci, jednalo se o mylné tvrzení. Při srovnání výše získaných finančních prostředků v modelovém území okresu Prachatice a Freyung-Grafenau na počet obyvatel v těchto okresech je patrné, že do konce roku 2011 oba okresy získaly srovnatelné množství financí. V okrese Prachatice 50,48 eura na obyvatele okresu (vč. předstrukturálních fondů) a v okrese Freyung-Grafenau 50,51 eura na obyvatele okresu (pouze strukturální fondy). Na základě vyhodnocení grantových žádostí však vyplývá, že německá strana umí v kratším období (neměly předstrukturální fondy) zajistit významné dotace na především infrastrukturní rozvoj. Česká strana v mnohem delším časovém období sehnala na velké množství především „měkkých“ projektů významné finanční prostředky. Zde však více absentují infrastrukturní projekty.

Během zpracovávání výsledků této práce jsme si položili otázku, jaký asi bude vývoj tohoto regionu na české i německé straně hranice za dalších dvacet, padesát či sto let? Bude se vytvářet či prohlubovat větší sounáležitost mezi lidmi a místním regionem na české části hranice, jako je tomu v té německé? Nebo začne silněji převažovat faktor centralizace do krajských a okresních spádových center a bude docházet k vylidňování menších obcí a samot, které by byly využívány jen přechodně? Jakou roli bude hrát Národní park Šumava v budoucnu v tomto regionu? Bude tato část atraktivní pro podnikatelské prostředí, anebo podnikatelské aktivity budou přesouvány stále směrem na východ za levnou pracovní silou, jako tomu bylo v tomto regionu na začátku devadesátých let? Dalším tématem, kterému jsme se nemohli v rámci práce věnovat, jsou otázky spojené s faktem, jak bude vypadat struktura starostů po stránce jejich vzdělanosti, kvalifikace. Jaké jsou představy lidí, kteří zde žijí, o vlastním regionu a jaká je to vlastně sociální struktura lidí?

Ze získaných poznatků této práce vyplývá, že vzájemné příhraniční vztahy mezi obcemi jsou intenzivní, nicméně v posledních letech došlo ve sledovaném území ke změně, kde po poznávací euforii počátku 90. let, případně hledáním výhodné práce z české strany a převahou nákupní turistiky ze strany sousedů, dochází ke stabilizaci kontaktů. Současně se běžné kontakty mění na trvalejší sociální vztahy. Můžeme konstatovat, že intenzita, rozsah a frekvence příhraničních kontaktů se zde ustálily. Jejich kvantitativní nárůst nestagnuje, postupně se nadále pozvolna rozšiřuje. Zkušenosti dvaceti let přispěly k tomu, že prostředí, životní způsob a chování obyvatel jsou chápány jako běžné. Lepší vzájemná informovanost a možnost průběžného srovnávání také přispívá k věcnému vzájemnému postoji dvou sebevědomých národů.

Přílohy

Příloha 1 Hraniční a přeshraniční regiony v Evropě



Pramen: Euroregion, Bayerischer Wald²⁰

²⁰ Popisek mapy: **Severní Evropa a Pobaltí**. 1. Oresund-Region (DK/S), 2. Granskomittén-Bohuslän/Dalsland, 3. ARKO, 4. Skårgården, 5. Mittnorden (N/S), 6. Mittskandia (N/S), 7. Kvarken (SF/S), 8. Nordkalotten (SF/N/S), 9. Tornedalsradet (SF/N/S), 10. Finnmark-Lapland-Murmansk (SF/N/RUS), 11. Euregion Karjala-Karelia

(SF/RUS), 12. Etelä-Karjala-Kymenlaasko-Etelä-Savo/Leningrad oblast-St. Petersburg (SF/RUS), 13. Estonia-Finnish 3+3 Regional Cooperation (EST/SF/RUS), 14. Euregio Helsinki-Tallinn (EST/SF), 15. Narva-Ivangorod-Cudskoje Ozero (EST/SF), 16. Council for Cooperation of Border Regions Võru-Aluksne-Pskov (EST/LV/RUS), 17. Cross border Cooperation between Latvia-Estonia (EST/LV), 18. Euroregion Country of Lakes-Ezeru Zemē (BY/LT/LV), 19. Euroregion Saule (LT/LV/RUS), 20. Euroregion „Baltica-Baltyk-Baltija (DK/LT/LV/PL/RUS), 21. Euroregion Nemunas-Nieman-Hemah (BY/LT/PL/RUS), 22. Euroregion Pomerania (D/PL/S), 23. Storstroms Amt-Kreis Ostholstein-Lübeck (D/DK), 24. Kooperation Fyns Amt-K.E.R.N. (D/DK), 25. Region Sonderjylland/Schleswig (D/DK). **Střední a východní Evropa.** 31. Euroregion Bug (BY/PL/UA), 32. Euroregion Pro Europa Viadrina (D/PL), 33. Euroregion Spree-Neisse-Bober (D/PL), 34. Euroregion Neisse-Nisa-Nysa (CZ/D/PL), 35. Euroregion Glacensis, 36. Euroregion Praděd-Pradziad (CZ/PL), 37. Euroregion Silesia-Slezsko (CZ/PL), 38. Euroregion Euroregion Těšínské Slezsko-Slask Cieszynski (CZ/PL), 39. Euroregion Elbe/Labe, 40. Euroregion Euroregion Erzgebirge-Krušnohoří, 41. Euroregion Egrensis, 42. Euroregion Bayerischer Wald-Šumava-Mühlviertel, 43. Euroregion Euroregion Waldviertel-Jižní Čechy (A/CZ), 44. Euroregion Weinviertel-Jižní Morava-Záhorie (A/CZ/SK), 45. Euroregion Bílé-Biele Karpaty, 46. Euroregion Beskidy-Beskydy (PL/SK), 47. Euroregion Tatry (PL/SK). **Severní a západní Evropa.** 61. North West Region Cross Border Group (GB/IRL), 62. Irish Central Border Area Network-ICBAN (GB/IRL), 63. East Border region Ltd. (GB/IRL), 64. Wales-South-East Ireland (GB/IRL), 65. East Sussex-Haute Normandie-Picardie (F/GB), 66. Kent-Nord-Pas de Calais (F/B), 67. Nord-Pas de Calais Westflandern (F/B), 68. Scheldemond (B/NL), 69. Euregio Watteninseln (D/DK/NL), 70. Ems-Dollart-Region (D/NL), 71. Euroregio (D/NL), 72. Euregio Rhein-WAal (D/NL), 73. Euregio rhein-maas-nord (D/NL), 74. Euregio Maas-Rhein (B/D/NL), 75. BENELUX-Middengebied (BENEGO) (B/N/L), 76. Hainaut-Nord-Pas de Calais-Picardie (B/F), 77. Region Champagne-Ardenne (F), 78. Région Lorraine (F), 79. Zukunft SaarMoselle Avenir (D/F), 80. EuRegio SaarLorLuxRhin(D/F/L), 81. Region Alsace (F), 82. Region PAMINA (D/F), 83. CENTRE (D/F), 84. Region TriRhena (CH/D/F), 85. Cummunauté de Travail du Jura (CH/F), 86. Conseil du Lemman (CH/F). **Alpy a Podunají.** 91. Alpes Maritimes-Cunéo Impéria (F/I), 92. Cooperation Province Turin-Département des Hautes Alpes (F/I), 93. Espace Mont-Blanc (CH/F/I), 94. Region insubrica (CH/I), 95. Raetia Nova-Rätisches Dreiseck (A/CH/I), 96. Regionalverband Hochrhein-Bodensee (D), 97. Region via salina (A/D), 98. Ruregio Zugspitze/Wetterstein-KArwendel (A/D), 99. Euregio Inntal (A/D), 100. EuRegion Salzburg-Berchtesgadener LAnd-Traunstein (A/D), 101. Inn-Salzach-Euregio (A/D), 102. Euregio Tirol-Südtirol/Alto Adige-Trentino (A/I), 103. Provinz Bozen-Südtirol (I), 104. Provincia Trento (I), 105. Regione Trentino-Südtirol (I), 106. Euregio Steiermark-Nordost-Slovenia (A/I), 107. Kärnten (A). **Alpy a Podunají.** 108. Friuli-Venezia-Giulia-West-Slovenia (I/SLO), 109. Venezia (I/SLO), 110. Istria (HR/SLO), 111. South Slovenia-Croatia West (SLO/HR), 112. South Slovenia-Croatia East (SLO/HR), 113. Eurégión West/Nyugat Pannénia (A/H), 115. Euroregion Vagus-Danubius-Ipolia (H/SK), 116. Euroregion Ipelsky-Ipoly (SK/H), 117. Euroregion Neogradiensis (H/SK), 118. Euroregion Sajó-Rima/Slaná-Rimava (H/SK), 119. Euroregion Košice-Miskolc (SK/H), 120. Euroregion Hajdu-Bihar/Bihar (H/RO), 121. Euroregion Danube-Koros-Maros-Tisza (H RO/YU), 122. Euroregion Danube-Drava-Sawa(BIH/HR/H), 123. Euroregion Danube 21. Century (BG/RO/YU), 124. Euroregion Danube-South (BG/RO), 125. Euroregion Danube-East (BG/RO), 126. Lower Danube Euroregion (MD/RO/UA), 127. Middle Prut Euroregion (MD/RO), 128. Upper Prut Euroregion (MD/RO/UA). **Jihozápadní Evropa a západní Středomoří.** 141. Corse-Sardegna (Sassari)(F/I), 142. Corse-Toscana (Livorno)(F/I), 143. Cytalunya (E), 144. Andorra (AND), 145. Languedoc-Roussillon (F), 146. Midi-Pyrénées (F), 147. Aragón €, 148. Comunidad Foral de Navarra (E), 149. Aquitaine (F), 150. Pais-Vasco/Euskadi (E), 151. Galicia-Rediáo Norte (E/P), 152. Castilla y León-Regiáo Norte (E/P), 153. Castilla y León-Regiáo Centro (E/P), 154. Extremadura-Regiáo Centro.Região Alentejo (E/P), 155. Andalucía-Região Alentejo-Região Algarve (E/P), 156. Andalucía-Gibraltar-Marocco (E/GB/MA), 157. Sicilia (I). **Jihovýchodní Evropa a východní Středomoří.** 171. Puglia-Ionian Ilands (Epyros)-Albania (I/GR/AL), 172. Epyros-South Albania (GR/AL), 173. West Macedonia-Albania-Fyrom (MK/AL/GR), 174. Central Macedonia-Fyrom (MK/GR), **Jihovýchodní Evropa a východní Středomoří.** 175. Central Macedonia-Blagoevgrad (GR/BG), 176. Euroregion Nestos-Města (GR/BG), 177. Euroregion Delta-Rhodopi(GR/BG), 178. Region East Macedonia-Thrace (GR), 179. Euroregion Network Polis-Kent (GR/TR),

Příloha 2

DOTAZNÍK

Role získaných finančních prostředků z Evropské unie a význam hospodářské a politické spolupráce se sousedními zeměmi v rámci integrace Česka do EU

(Prosím Vás o pravdivé a přesné odpovědi na všechny otázky položené v dotazníku. Za Vaše vyplnění Vám děkuji předem. R. Štemberková)

A/ Partnerství obcí v rámci přeshraniční spolupráce

Partnerství obcí se zahraničními obcemi a jejich rámcová charakteristika.

1. *Smluvně uzavřená partnerství (udejte stát, obec a rok podepsání smlouvy)*

.....
.....
.....

2. *Smluvně neuzavřená partnerství (udejte stát a obec)*

.....
.....
.....

3. *Jiné subjekty, se kterými spolupracujete (udejte jejich název)*

.....
.....
.....

4. *Jiné subjekty ve vaší obci, které spolupracují s jinými subjekty v zahraničí (udejte jméno českého subjektu či instituce a zahraničního partnera)*

.....
.....
.....

5. *Vypovězená, ukončená partnerská smlouva (udejte stát, obec a rok ukončení, důvod ukončení)*

.....

.....
.....

B/ Hodnocení vlivu politických a ekonomických změn od pádu železné opony v roce 1989

6. *Jak byste celkově hodnotil vliv politických a ekonomických změn od otevření hranic v roce 1989 v pohraničí?*

- | | |
|-----------------|-------------------------------------|
| 1 spíše kladně | 2 částečně kladně, částečně záporně |
| 3 spíše záporně | 4 žádné |

Zdůvodněte:

.....

7. *Na jaké problémy či úkoly by se měla soustředit přeshraniční spolupráce ve vašem regionu?*

Napište dle míry naléhavosti číslici, kde 1 je nejvyšší až 5 je nejnižší, vůbec ne 6.

- regionální a ekonomický rozvoj
- doprava a technická infrastruktura
- životní prostředí a ochrana přírody
- cestovní ruch a turistika
- sociální rozvoj (zdravotní péče...)
- volný čas, kultura, sport, mládež
- jiné, jaké:

8. *Lze podle vašich poznatků hovořit v současnosti o přeshraniční spolupráci mezi oblastí, v níž leží vaše obec, s přílehlou oblastí na druhé straně hranice?*

- | | |
|-------|------|
| 1 ano | 2 ne |
|-------|------|

Pokud ano, jak lze tuto spolupráci charakterizovat?

- odpovídá historickému vývoji a rozdílné úrovni stávajících možností
- je nedostatečná, příčina spočívá v ekonomických, finančních a technických rozdílech
- je nedostatečná, příčina pochází ze společensko-politických rozdílů
- přesahuje možnosti, vyplývající z nerovnováhy ČR vůči nejvyspělejším státům
- jinak, jak

9. *Jaký vývoj přeshraniční spolupráce předpokládáte v blízké perspektivě?*

- nedojde k navázání spolupráce
- bude se rozvíjet, protože je oboustranně prospěšná

3. bude se dynamicky rozvíjet s podporou podílejících se států
4. bude klesat, byla důsledkem společensko – politických a ekonomických změn
5. dosáhla již maxima, udrží se na nynější úrovni
6. jinak, jak.....

10. Domníváte se, že následující faktory nějak omezují praktickou přeshraniční spolupráci obcí?

Pokud ano, jak silně? Napište odpovídající číslici svého hodnocení v každém řádku (1 – velmi, 2 – středně, 3 – málo, 4 – vůbec ne).

- A. Nedůvěra, vyplývající z novějších dějin
- B. Rozličná národní mentalita
- C. Rozdílné národní/státní zájmy
- D. Nedostatečná oboustranná výměna informací.....
- E. Odlišné politické systémy.....
- F. Různá kupní síla měny.....
- G. Legislativní problémy (např. jiná možnost podpory společných projektů mezi zeměmi EU a nečleny)
- H. Administrativní problémy (např. rozdílné správní systémy).....
- I. Regionálně politické problémy) např. jiná možnost podpory společných projektů mezi zeměmi EU a nečleny).....
- J. Různé plánovací systémy
- K. Nestejná úroveň infrastruktury.....
- L. Jazykové problémy
- M. Jiné, jaké?

11. Jak je možné podle vašeho názoru odstranit hlavní problémy spolupráce?

Stačí jmenovat heslovitě.

.....

.....

.....

12. *Jak hodnotíte změnu intenzity vzájemných kontaktů a vztahů obyvatelstva v uvedených letech a jaký vývoj předpokládáte do budoucna?*

K určení síly vlivu použijte stupnici:

1 výborné	2 střední	3 malé	4 neuspokojivé	5 žádné
1945.....				
1948.....				
1968.....				
1989.....				
2004.....				
2013.....				

C. Vnímání euroregionu Šumava, předvstupní a strukturální fondy

13. *Jak se věnují podle vašeho názoru různé státní a správní instituce řešení přeshraniční problematiky?*

Prosím hodnocení v každém řádku označit.

1 hodně	2 středně	3 málo	4 vůbec ne
Parlament ČR			
Vláda.....			
Ministerstva			
Krajské úřady.....			

14. *Jak velká finanční podpora pro přeshraniční spolupráci přichází podle Vašeho názoru z následujících úrovní?*

Prosím odpovídající hodnocení ve všech řádcích označit.

1 značné	2 střední	3 malé	4 žádné
Mezinárodní úroveň, především programy EU			
Sousední státy			
Euroregiony			
Česká republika (centrální úroveň)			
Regionální (krajská) úroveň			
Místní (obecní) úroveň			

15. Domníváte se, že Vaše obecní politika ve vztahu přeshraniční spolupráce je srovnatelná s tou na druhé straně hranice?

Zdůvodněte a uveďte příklady.

.....
.....
.....

16. Myslíte si, že existují odlišné postoje představitel samosprávy s ohledem na politické zastoupení k:

1 spíše ano 2 spíše ne

A/ regionálnímu rozvoji

B/ přeshraničním kontaktům

C/ čerpání finančním zdrojů z EU

Zdůvodněte.

.....
.....
.....

17. V čem vidíte úlohu euroregionů?

Vyberte nejvýše dvě možnosti.

1. prostředek pro překonání výhod z okrajové polohy
2. prostředek k odstranění překážek v kontaktech mezi občany
3. náhrada chybějící samosprávy na regionální úrovni (z české strany)
4. přirozená iniciativa lokálních a regionálních orgánů
5. prostředek pro politickou a ekonomickou expanzi do Česka
6. jinak, popište
7. v ničem

18. Jaký vliv má působení euroregionu na rozvoj Vaší obce?

K určení síly vlivu použijte stupnici:

1 velký 2 střední 3 malý 4 žádný

V čem se to především projevuje?

.....
.....

19. *Využíváte čerpání finančních zdrojů z fondů EU?*

1 ano 2 ne

Pokud ano, jaké zdroje jste využili v uplynulých letech? Uveďte.

Předvstupní fondy

.....
.....
.....

Strukturální fondy

.....
.....
.....

20. *Jaké projekty jste realizovali na území vaší obce ze zdrojů EU?*

Uveďte název projektu, rok realizace o jaký fond se jednalo a výši dotace.

.....
.....
.....
.....

21. *Jak hodnotíte administrativní náročnost spojenou s žádostí o granty EU?*

K určení síly vlivu použijte stupnici:

1 velká 2 střední 3 malá 4 žádná

V čem se to především projevuje?

.....
.....
.....
.....

22. *Jak hodnotíte následnou kontrolu spojenou s vyúčtováním grantů EU?*

K určení síly vlivu použijte stupnici:

1 velká 2 střední 3 malá 4 žádná

V čem se to především projevuje?

.....
.....
.....
.....

23. *Žádáte o granty EU sami v rámci vlastních pracovních sil nebo využíváte agentury při zpracování, administraci a vyúčtování?*

Stačí uvést způsob a zdůvodnění.

.....
.....
.....

24. *Máte připravené tzv. „šuplíkové projekty“ pro vypsání vhodných grantových možností?*

1 ano 2 ne

Pokud ano, uveďte jaké.

.....
.....
.....

D. Hodnocení vlivu přeshraniční spolupráce na socioekonomický rozvoj.

25. *Jak byste charakterizoval/-a pozici své obce v rámci regionu (okresu)?*

Můžete označit více možností.

1. těžší z polohy na komunikaci přeshraničního významu,
2. je centrem (motorem) společensko-ekonomického dění,
3. je odkázána na vlastní rozvojový potenciál,
4. je zapojena do společensko-ekonomických aktivit mimo okres
5. jinak definovaný prostor, jak:

26. *Jak se projevila ve vaší obci nová situace po roce 1990?*

Prosím odpovězte u všech oborů podle stupnice:

- 1 spíše kladně 2 částečně kladně, částečně záporně
3 spíše záporně 4 bez účinku

Životní prostředí
Struktura obyvatelstva
Trh s byty
Sociální poměry
Kulturní život
Trh práce
Zemědělství
Živnosti, průmysl
Maloobchod
Cestovní ruch
Dopravní situace
Infrastruktura
Obytné prostředí, bydlení
Estetický vzhled obce
Bezpečnostní situace.....
Životní úroveň

27. *Jak byste ocenili podmínky pro podnikání ve vaší obci / městě, pokud jde o:*

Úroveň hodnotíte ve všech úsecích prostřednictvím stupnice:

- 1 – výborně až 5 – neuspokojivě

Počet pracovních sil
Kvalita pracovní síly.....
Možnost získání objektů pro podnikání.....
Možnost získání pozemků pro podnikání
Napojení na infrastrukturu.....
Možnost získání surovin
Dopravní poměry

Poloha v regionu.....

Úroveň místní poptávky

Úroveň informací.....

Podpora územními orgány veřejné správy

28. Lze předpokládat vyšší hospodářský rozvoj vaší obce / města v následujících letech?

Uvedte jaký a zdůvodněte.

.....
.....
.....
.....

29. Byly založeny nějaké dceřiné firmy po roce 1990 ve vaší obci / městě, jejichž mateřské jsou v zahraničí?

Uvedte název firmy, zaměřené výroby a rok založení.

.....
.....
.....
.....

30. Jakou roli sehrává v ekonomickém vývoji dle Vás Národní park Šumava a Chráněná krajinná oblast Šumava (NPŠ a CHKOŠ)?

Zdůvodněte

.....
.....
.....
.....

31. Domníváte se, že role a funkce NPŠ je stejná i na druhé straně hranice?

Zdůvodněte a uveďte příklady.

.....
.....
.....
.....

E. Reflexe role starosty v přeshraniční spolupráci

32. *Kdo jsou starostové obcí jako představitelé lokální elity – změnil se jejich profil v průběhu let ve srovnání s první kohortou polistopadových starostů působících v letech 1990 -1994 a v jakém směru?*

.....
.....

33. *Jaké vlastnosti a jakou osobní kvalifikaci považují starostové za důležité pro místní politiky?*

Odborná kvalifikace	
Zkušenosti	
Praxe	
Politický talent	
Morální vlastnosti	
Politická strana	

34. *Jak starostové hodnotí úlohu občanů v lokální politice, možnosti jejich uplatnění a faktické využití těchto možností ze strany občanů? Jsou občané dle jejich zkušeností spíše aktivním subjektem místní politiky?*

.....
.....

35. *Zaznamenali jste změnu ve zvolených zastupitelích dle jejich profesí od 1989 – 2009?*

.....
.....

36. *Změnil se profil představitelů lokálních elit v průběhu období po otevření železné opony v Německu a Rakousku?*

.....
.....

Díky za Vaši spolupráci a vyplnění dotazníku.

Pokud máte další podněty k tématu socioekonomického rozvoje a přeshraniční spolupráce nebo osobní zážitky, které se Vám zdají důležité a nebyly obsaženy v otázkách, můžete je uvést zde na závěr dotazníku:

Použitá literatura

- ANTIKOMPLEX A SPOL. (2006): Zmizelé Sudety. Das verschwundene Sudetenland. Praha, 658 s.
- ARNOLD-PALLUSSIÉRE, M. (1983): Die grenzüberschreitende regionale Zusammenarbeit auf dem Gebiet der Raumordnung. ARL, Hannover, 393 s.
- BARLOW, M.; DOSTÁL, P.; HAMPL, M. (1994): Territory, Society and Administration the Czech Republic and the Industrial Region of Liberec. Instituut voor Sociale Geografie, Amsterdam, 230 s.
- BIČÍK, I., JELEČEK, L. (2001): Regionální rozdíly ve využití české krajiny v 19. a 20. století (ve světle údajů evidence katastru). In: Krajina v ohrožení. Sborník z konference Tvář naší země – Krajina domova, sv. 6. Jaroslav Bárta, Studio JB, Praha, s. 30 – 40.
- BIČÍK, I., PERLÍN, R. (2010): Lokální rozvoj na Šumavě. Sborníky na Šumavě, sešit 4, Správa NP a CHKO Šumava. Kašperské Hory, 186 s.
- BLAŽEK, J.; CSANK, P. (2007): Socio-geographical systems, Institutional mechanisms and risk precesses. In: Acta Universitatis Carolinae Geographica, XL, 1 – 2. s. 69 – 89.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2002): Teorie regionálního rozvoje. Nástin, kritika, klasifikace. Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, Praha, 211 s.
- BORECKÝ, D. (2001): Úloha, vývoj a prostorový rozsah regionální politiky v ČR. In Geografie XII, Sborník Pedagogické fakulty MU, sv. 161, č. 21. Brno, s. 22 – 25.
- BURCIN, B.; DRBOHLAV, D.; KUČERA, T. (2007): Socio-geographical systems, Institutional mechanisms and risk precesses. In: Acta Universitatis Carolinae Geographica, XL, 1 – 2. s. 25 – 47.
- BUZICKÁ, R. (2001): Příspěvek k vývoji vztahů Švýcarska a EU. In: Miscelanea Geographica 8. ZČU, Plzeň, s. 6 – 21.
- BRÜCHER, W.; QUASTEN, H.; REITEL, F. (1983): Inhalte und Ziele eiens grenzüberschreitenden Kartenwerks in der Region Saar-Lor-Lux. In Verhand. d. Dt. Geographentages Bd. 43, Wiesbaden, s. 324 – 327.
- BYSTRICKÝ, R. (2011): Přístupy ke studiu lokální a regionální politiky. Masarykova univerzita. Přírodovědecká fakulta, Brno, 43 s.
- CARRUTHERS, W. I. (1962): Service centres in Greater London. Town Planning ... Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie 60, s. 111 – 121.

- COSER, L. A.; ROSENBERG. B. (1957): *Sociological Theory. A Book of Readings*. The Macmillan Company, New York, 578 s.
- ČERNÝ, B.; BAKALA, J.; CÉSAR, J. (1990): *Politika německých buržoazních stran v Československu – Dějiny Československa do roku 1918, II*, Praha, 158 s.
- DISMAN, M. (2000): *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Karolinum, Praha, 374 s.
- DOČKAL, V. (2004): *Euroregionalismus a třetí rovina EU*. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií, Brno, 102 s.
- DOČKAL, V. (2005): *Přeshraniční spolupráce na východních hranicích české republiky: Růžový obláček a hrana reality*. 1. vyd., Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, Brno, 140 s.
- DOČKAL, V. (2006): *Přeshraniční spolupráce v EU a její právní ukotvení*. Právnická fakulta Masarykova univerzita. 64 s.
- DOKOUPIL, J. (2001): *Specifika jednotlivých úseků pohraničí ČR. Česko-bavorský úsek*. In.: *Reflexe regionálního rozvoje pohraničí České republiky* (ed. M. Jeřábek). SoÚ AV ČR, Ústí n. L., s. 12 – 14.
- DOKOUPIL, J. (2004): *Hranice a hraniční efekt*. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček T.: *České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?* Praha: Academia, s. 47 – 58.
- DOSTÁL, P. (2007): *Socio-geographical systems, Institutional mechanisms and risk precesses*. In: *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, XL, 1-2. s. 5-25.
- DOSTÁL, P.; HAMPL, M. (2000): *Globalisation: processes of integration or multi-polarisation*. In: *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, No 1. s. 5-20.
- DUCHOŇOVÁ, H. (2009): *Zaměstnávání osob s mentálním postižením*. Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita. Brno. 93 s.
- DRBOHLAV, D., ČERMÁK, Z. (1998) *Prague on the move as well as marching on the spot – an analysis of internal and international migration movements*. In: Burdack, J., Grimm, F. D., Paul, L., eds, *The political geography of current East-West relations*, pp. 33-49. *Beiträge zur Regionalen Geographie* 47. Leipzig, Institute für Länderkunde.
- DRGOŇA, V. (2001): *Euroregióny – nový prvok regionálnej štruktúry Slovenskej republiky*. *Sborník Prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, GEOGRAFIE XII*, s. 26–30.
- FIESINGER, K. (2008): *Setkání na Zlaté stezce. Begegnungen am Goldenen Steig*. Hanns Seidel Stiftung. Interes Havlíčkův Brod, 150 s.

- FIESINGER, K. (2009): Setkání na Zlaté stezce. Begegnungen am Goldenen Steig. Hanns Seidel Stiftung. Interes Havlíčkův Brod, 150 s.
- FELBER, W., BROCKOFF, A. (2007): Bayern-Böhmen – 1500 Jahre Nachbarschaft. Augsburg, 463 s.
- FRIEDMANN, J. (1972): A General Theory of Polarized Development, in: Hansen, N.M.: Growth Centres in Regional Economic Development, Free Press, New York, s. 82-107 (reprint práce z roku 1966).
- FRIEDMANN, J. (1992): Empowerment: the Politics of Alternative Development, Blackwell, Oxford, 196 s.
- FRITSCH, M. (2006): Regionale Entwicklung. WS 2006/07. (interní materiál). FSU Jena/UIW, Jena, 43 s.
- GABBE, J.; MALCHUS, V.; MARTINOS, H. (2002): Praktický průvodce pro přeshraniční spolupráci. LACE, 86 s.
- GALVASOVÁ, I. A KOL. (2007): Spolupráce obcí jako faktor rozvoje. Georgetown, Brno, 45 s.
- Giddens, A. (1984): The Constitution of Society: Outline of the Theory of Strukturation. Polity Press, Cambridge, 417 s.
- GIDDENS, A. (1990): The Consequences of Modernity. Polity Press, Cambridge, 186 s.
- GLASER, B.G., STRAUSS, A.L. (1967) The discovery of grounded theory. New York: Aldine, 259 s.
- GREGORY, R. J.; SMITH, D. M. (1994): The dictionary of human geography. 3rd ed., Blackwell, Oxford, 724 s.
- GRÜTTNER, A.; HESSE, M.; JEŘÁBEK, M.; KUNZE C.; LEHR, T., LENK, T., SCHICKEL, P. (2009): Grenzüberschreitende Dienstleistungen in der Euroregion Erzgebirge. Universitätsverlag, Leipzig, 260 s.
- HAGGET, P. (1975): Geography: a modern synthesis. Second edition. Harper & Row publisher, New York, Evanston, San Fransisco, London, 582 s.
- HAGGET, P. (1991): Geographie – eine moderne Synthese. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart, 768 s.
- HAHNE, U., (2002): Lokale Agenda 21 als Basis nachhaltiger Regionalentwicklung – Dilemmata eines neuen Politiktypus. In: geographische revue, 2, s. 21 – 33.
- HALÁS, M. (2005): Dopravný potenciál regiónov Slovenska. Geografie – Sborník ČGS 110 (4), s. 257 – 270.

- HALÁS, M., SLAVÍK, V. (2001): Cezhraničná spolupráca a euroregióny v SR (ciele, realita, perspektívy). *Miscellanea Geographica*, 9, Plzeň, s. 171 – 180.
- HAMPL, M. (1971): Teorie a komplexity a diferenciacie sveta: se zvláštním zretelem na diferenciaci geografickou. 1. vyd., Univerzita Karlova, Praha, 183 s.
- HAMPL, M.; JEŽEK, J.; KÜHNL, K. (1978). Sociálněgeografická rajonizace ČSR. Československá demografická společnost při ČSAV, Praha, 304 s.
- HAMPL, M.; GARDAVSKÝ, V.; KÜHNL, K. (1987): Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR. Univerzita Karlova, Praha, 256 s.
- HAMPL, M. (1996): Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Univerzita Karlova, Praha, 395 s.
- HAMPL, M. (1996): Hierarchie systému osídlení a administrativní členění České republiky. In: Sborník České geografické společnosti 3. Univerzita Karlova, Praha, s. 201 – 210.
- HAMPL, M. A KOL. (1996): Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. 1. vyd., DemoArt, Praha, 395 s.
- HAMPL, M. (1998): Realita, společnost a geografická organizace: Hledání integrálního řádu. Univerzita Karlova, Praha, 110.
- HAMPL, M. (2000): Pohraniční regiony České republiky: současné tendence rozvojové diferenciacie. *Geografie – Sborník České geografické společnosti*, 105, č. 3, 241 – 253.
- HAMPL, M. a kol. (2001): Regionální vývoj: Specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. Univerzita Karlova, Praha, 328 s.
- HAMPL, M. (2003): Diferenciacie a zvraty regionálního vývoje Karlovarska: unikátní případ nebo obecný vzor? Praha. In: Sborník české geografické společnosti, č. 3, s. 173 – 190.
- HAMPL, M. (2005): Geografická organizace společnosti v české republice: transformační procesy a jejich obecný kontext. Univerzita Karlova, Praha, 147 s.
- HAMPL, M. (2007): Regionální diferenciacie současného socioekonomického vývoje v České republice. In: Sociologický ústav AV ČR, Praha. 889 – 910 s.
- HAMPL, M. (2008): Nomotetická nebo idiografická geografie: Alternativnost nebo komplementarita? Praha, In: *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, XL, s. 19 – 31.
- HAMPL, M. (2010): Regionální diferenciacie společnosti: obecné typy vývojových procesů. *Geografie*, 115, 1, s. 1 – 20.
- HÄUFLER, V.; KORČÁK, J, KRÁL, V., (1960): Zeměpis Československa. Československá akademie věd, Praha, 667 s.

- HAVLÍČEK, T. (2003): Religiózní struktury a procesy v makroregionech světa. In: Jančák, V., Chromý, P., Marada, M., eds., Geografie na cestách poznání (Sborník příspěvků k šedesátinám Ivana Bičíka), Praha, edice KSGRR, s. 151 – 162.
- HAVLÍČEK, T.; MARADA, M. (2004): Územní diferenciace v Česku. In JEŘÁBEK, M.; DOKOUPIL, J.; HAVLÍČEK, T. a kol.: České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?. Academia, Praha, s. 103 – 114.
- HAVLÍČEK, T. (2005): Czechia: Secularisation of the religious landscape. In: Knippenberg, H. (ed.): The changing religious landscape of Europe. Het Spinhuis, Amsterdam, s. 189 – 200.
- HAVLÍČEK, T.; CHROMÝ, P.; JANČÁK, V.; MARADA, M. (2005). Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 6 – 24.
- HAVLÍČEK, T.; CHROMÝ, P.; JANČÁK, V.; MARADA, M. (2008): Innere und äussere Peripherie am Beispiel Tschechiens. In. Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft, 150. Jg. Wien, s. 299 – 316.
- HEFFNER, K. (1998): Kluczowe problemy demograficzno-osadnicze obszarów przygranicznych Polska-Czechy. Opole (Instytut Śląski), 110 s.
- HEIGL, F. (1978): Ansätze einer Theorie der Grenze. In Schriftenreihe der Österreichischen Gesellschaft für Raumforschung und Raumplanung. Wien, 162 s.
- HEINTEL, M. (1998): Einmal Peripherie – immer Peripherie? Institut für Geographie der Universität Wien, Wien, 266 S.
- HENDL, J. (1997): Poznávání pomocí kvalitativního výzkumu. Čs. kinantropologie, 1, 1997 a, č.1, Praha, s. 19 – 28.
- HENDL, J. (1997): Metodologická triangulace v empirickém výzkumu. Čs. kinantropologie, 1, 1997b, č. 2, Praha, s. 75 – 88.
- HENDL, J. (2000): Kvalitativní výzkum o zkušenostech žáků v edukačním procesu Studia Kinantropologica, 1, č. 2, Praha, s. 138 – 152.
- HENDL, J. (2005): Kvalitativní výzkum – základní metody a aplikace. Portál, Praha, 407 s.
- HOUŽVIČKA, V.; NOVOTNÝ, M. (2007): Otisky historií v regionálních identitách obyvatel pohraničí – sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství. Sociologický ústav AVČR, Praha, Socioweb 5, 1 – 3.

CHROMÝ, P. (2000): Historickogeografické aspekty vymezení pohraničí jako součást geografické analýzy. Geografie – Sborník ČGS, 105, č. 1, ČGS, 2000 s. 63 – 76.

CHROMÝ, P. (2003): Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů. In Jančák, V., Chromý, P., Marada, M. (eds.) Geografie na cestách poznání. Praha: Univerzita Karlova, PŘF, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje s., s. 163 – 178.

CHROMÝ, P. (2004): Historickogeografický pohled na české pohraničí. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček T.: České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování? Praha: Academia, s. 33 – 44.

CHROMÝ, P. (2004a): Historická a kulturní geografie a nové přístupy v regionálním studiu. Dizertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 60 s.

CHROMÝ, P. (2009): Regionální identita; Region a místo. In Chromý, P., Hermanová, E., a kolektiv: Kulturní regiony a geografie kultury, vyd. 1., ASPI, Praha, 348 s.

ILLNER, M. (1992): Continuity and Discontinuity. Political Change in Czech Village after 1989. Czechoslovak Sociological Review, Special Issue, Praha, s. 79 – 91.

ILLNER, M. (1988): K vyrovnání podmínek života ve městě a na venkově. Územní plánování a urbanismus, 2/88, Praha, s. 90 – 95.

ILLNER, M. (2001): Formování lokálních mocenských elit se zvláštním zřetelem na úlohu starostů měst. In HAMPL, M. a kol.: Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. UK, PŘF, Katedra sociální geografie a regionální geografie, Praha, s. 251 – 274.

IŠTOK, I. (2004): Politická geografie a geopolitika, Prešov: Prešovská univerzita v Prešově, 392 s.

JÁNSKÝ, J. (2005): Kronika česko-bavorské hranice. Nakladatelství Českého lesa. 363 s.

JANŮRA, J. (2008): Sociálně geografické regionalizace území ČR-rozbor metodik i výsledků. Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita, Brno. 68 s.

JEHLIČKA, P.; SÝKORA, L. (1991): Stabilita regionální podpory tradičních politických stran v českých zemích (1920-1990). Sborník ČGS, č. 2, s. 81 – 95.

JELEČEK, L., BOHÁČ, Z. (1989): Mountains, Forests, Rivers: Medieval Bohemia in the Context of central Europe. In: Bergier, J. F., ed. Montagnes, flueves, forests dans l'histoire: barrieres ou limes de convergence? Scropta Mercaturae Verlag, St. Katharinen, s. 147 – 166.

- JENNE, D. (2008): Sjednocení Německa a potenciální sjednocení. Postoje a role USA a Sovětského svazu. Katedra mezinárodních vztahů a Evropských studií, Masarykova univerzita, Brno, 49 s.
- JEŘÁBEK, M. (2004): Pohraničí a přeshraniční spolupráce v regionálním rozvoji. In JEŘÁBEK, M.; DOKOUPIL, J.; HAVLÍČEK, T. a kol.: České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?. Academia, Praha, s. 75 – 86.
- JEŘÁBEK, M. (1998): „Geogrant pohraničí“ – společný výzkum geografických pracovišť. In Geografie-Sborník ČGS, 103, č. 4, s. 458 – 460.
- JEŘÁBEK, M. (2000): Pohraničí v regionálním rozvoji a jeho výzkum. In Geografie Sborník ČGS, 105, č. 1, s. 1 – 9.
- JEŘÁBEK, M. (2001): Reflexe regionálního rozvoje pohraničí České republiky. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 107 s.
- JEŽEK, J. (1998): Regionální rozvojový plán jako předpoklad Implementace manažerských principů do oblasti Regionálního rozvoje a regionální politiky. Regionální management. Plzeň. Nепublikovaná výzkumná zpráva. Dostupné online – <http://www.svrr.zcu.cz/Regionalnimanagement.doc>. s. 50.
- JOHNSTON, R. J. (1989): The state, political geography, and geography, in R. Peet, N. Thrift (eds.) New models in geography. Vol. I, London: Unwin Hyman, s. 292 – 309.
- JOHNSTON, R. J.; Gregory, D.; Smith, D. M. (1994): The dictionary of human geography. 3rd ed., Blackwell, Oxford, 724 s.
- KASTNER, Q. (1996). Osídlování českého pohraničí od května 1945. Working papers, 96:12, Sociologický ústav AV ČR, Praha, 96 s.
- KORČÁK, J. (1941). Přírodní dualita statistického rozložení. Praha. Statistický obzor, 22. s. 171-222.
- KORČÁK, J. (1960): Extreme values in the world population map. Sborník Československé společnosti zeměpisné. Roč. 65, č. 3, s. 234 – 240.
- KORČÁK, J. (1967): Variation series in geography. [Praha: Acta Universitatis Carolinae], s. 3 – 26.
- KLAPKA, B. (2008): Regiony a regionalizace. Rukopis. Univerzita Palackého, Olomouc. 17 s. Kapitola v připravované učebnici Ekonomická a sociální geografie.
- KOLEKTIV AUTORŮ. (2004): Úvod do regionálních věd a veřejné správy. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Praha, 447 s.

- KUBŮ, F. a kol. (2001): Prachatice. Prachatice, Passau. 82 s.
- LABOUNKOVÁ, V.; MARKVART, J.; NAVRÁTILOVÁ, A. (1998): Práce s mikroregiony na úrovni krajů. Veřejná správa č. 11, s. 3 – 24.
- LACHKÝ, M. (2007): Fianncování euroregionů. Masarykova univerzita. Brno, 77 s.
- LEIMGRUBER, W., (1994): Marginality and marginal regions: problems of definition. In: Chang-Yi, C., Sue-Ching, S., Yin-Yuh, L. (eds.) Marginality and Development Issues in Marginal Regions. Proceedings of Study Group on Development Issues in Marginal Regions. IGU, Taipei, s. 1 – 18.
- LEZZI, M. (1994): Raumordnungspolitik in europäischen Grenzregionen zwischen Konkurrenz und Zusammenarbeit. Untersuchungen an der EG Aussengrenze Deutschland-Schweiz. Geographisches Institut. Universität Zürich-Irchel, Zürich, 268 s.
- LUNDEVALL, B. A. (ed) (1992): National systems of innovation: Towards a theory of innovation and interactive learning, London, Pinter, str. 322.
- MAIER, J. ed (2000): Urbanistická čítanka. Česká komora architektů, Praha, s. 1 – 69.
- MAIER, J. (1990): Staatsgrenzen und ihre Einfluss auf Raumstrukturen und Verhaltenmuster, Bayreuth, cit. Dle Dokoupil, J.: Diferencující aspekty zkoumání hraničního efektu, s. 69 – 77.
- MALCHUS, V., F., von (1996): Strukturen und Arbeitsweisen grenzübergreifender regionaler Kooperationen in Mitteleuropa. In Jurzek, P.: Regionale Entwicklung über Staatsgrenzen. Das Beispiel der Euroregio Egrensis. Kommunal- und Regionalstudien 23, Carl Link Verlag, Kronach, München, Bonn, s. 19 – 36.
- MALCHUS, V. F. v. (1986): Bilanz und Perspektiven der institutionellen Entwicklung grenzüberschreitender Zusammenarbeit in Europa. In: Institut für Landes- und Stadtentwicklungsforschung des Landes Nordrhein-Westfalen (ed) 3. Europäische Konferenz der Grenzregionen. Dortmund, s. 23 – 68.
- MALOTA, J. (2004): Setkání na Zlaté stezce. Begegnungen am Goldenen Steig. Hanns Seidel Stiftung. Interes, Havlíčkův Brod, 150 s.
- MALOTA, J. (2009): Setkání na Zlaté stezce. Begegnungen am Goldenen Steig. Hanns Seidel Stiftung. Interes, Havlíčkův Brod, 150 s.
- MARTINEZ, O. (1994): The dynamics of border interaction. New approaches to border analysis. In Schofield CH (ed.) Global boundaries. World boundaries. Routledge, London, s. 1 – 15.

- MASKELL, P.; MALMBERG, A. (1999b): Localised leasing and industrial competitiveness. Cambridge Journal of Economics, roč. 23, s. 167 – 186.
- MALTOVIČ, R. (2006): Geografia – Hľadanie tmelu. Prešov. In: Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešovensis. XLIV., Folia Geographica 9, s. 6 – 43.
- MATOUŠEK, V. (1995): Přeshraniční spolupráce evropských států a její začlenění do prostorového plánování. In. Územní rozvoj 1/1995, s. 11 – 15.
- MATUŠKOVÁ, A. (2001): Život v pohraničí očima obyvatel. In Miscelanea Geographica 9., Západočeská univerzita, Plzeň, s. 227 – 232.
- MEHNERT, E. (ed.). (2000): Gute Nachbarn – schlechte Nachbarn. Deutsch-tschechisches Begegnungseminar III. Kooperationsseminar der F-N Stiftung mit der TU Chemnitz und der WBU in Pilsen. 89 s.
- MENSBURGER, P. (1975): Auswirkungen der österr.- schweizerischen Staatsgrenze auf die Wirtschafts- und Bevölkerungsstruktur der beiden Rheintalhaften. In: Mitteilungen der österr. Geogr. Gesellschaft, Wien, 304s.
- MICHL, P. (2008): Evropeizace příhraniční spolupráce v ČR. Příklad vybraných euroregionálních struktur. Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Brno, 112 s.
- MIKEŠ, J. (2008): Závislosti na druhu pozemku a atraktivitě lokality. Jihočeská univerzita. Zemědělská fakulta. České Budějovice, 116 s.
- MIKŠÁTKOVÁ, A. (2004): Vývoj přeshraničních kontaktů a spolupráce v periferní oblasti Jesenicka a Bruntálska v 2. polovině 20. století. Ročníková práce. Univerzita Karlova v Praze, PŘF, KSGRR, Praha, 57 s. + 5 příl.
- Ministerstvo pro místní rozvoj. 2006. Strategie regionálního rozvoje České republiky. Praha.
- MIRVALD, S. (1999): Doprava. Dopravní vazby české části Euregia Egrensis. In: Geografická analýza pohraničí České republiky (ed. M. Jeřábek). SoÚ AV ČR, Ústí n. L., s. 134 – 136.
- MIŠTERA, L. (1993): Euroregion – prostorové uspořádání – prostorové plánování. In: Miscelanea geographica 1., Západočeská univerzita, Plzeň, s. 58 – 65.
- MITCHELL, D. (ed.). (1968): A Dictionary of Sociology. Routledge and Kegan Paul, London, 342 s.
- MITCHELL, G. D. (1968): A Hundred Years of Sociology. Duckworth, London, 129 s.
- MOŽNÝ, I. (2002): Česká společnost. Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života. Portál, Praha, 208 s.

MUSIL, J. (1988): Nové pohledy na regeneraci našich měst a osídlení. Územní plánování a urbanismus, roč. 15, č. 2, Praha, s. 67 – 72.

MUSIL, J.; MÜLLER, J. 2006: Vnitřní periferie České republiky, sociální soudržnost a sociální vyloučení. CESES, FSV, Univerzita Karlova, Praha, 52 s.

MUSIL, J.; MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. Sociologický časopis, roč. 44, č. 2, s. 321-348.

MÜLLER, B. (1999): Sächsisch – Tschechisches Entwicklungskonzept für Interreg III/Phare CBC. Dresden, Prag. 132 s.

MÜLLER, T. (1993): Immigrants and the American city. New York University Press, New York, 600 s.

NEWMAN, D.; PAASI, A. (1998): Fence and neighbours in the postmodern World: boundary narratives in political geography. IN: progress in Human Geography, roč. 22, č. 2, s. 186 – 207.

NOVÁK, J.; NETRDOVÁ, P. (2011): Prostorové vzorce sociálně ekonomické diferenciacie obcí v České republice. 4/717. Sociologický ústav AV ČR., Praha.

NOVÁČEK, A. (2010): Dualita Evropy: historicko-geografická analýza vývoje a její vymezení. Disertační práce. PŘF UK, KSGRR, Praha, 223 s.

NOVÁKOVÁ, E. (2004): Vnímání dopadů cestovního ruchu rezidenty Českého ráje. Magisterská práce. KSGRR PŘF UK, Praha, 108 s.

NOVOTNÁ, M. (1993): Euroregion Šumava – Böhmerwald-Mühlviertel in *Miscellanea geografica universitatis Bohemialis occidentalis* 1, ZČU, Plzeň, s. 51 – 57.

NOVOTNÁ, M. (2000): Hodnocení zemědělského využívání krajiny v pohraničním regionu Pošumaví. *Geografie – Sborník ČGS*, 105, č. 1. Praha: ČGS, s. 34 – 40.

NOVOTNÁ, M. (2005): Geographic analysis of the border region of Vimperk. *Acta Universitatis Carolinae, Geographica XXXVII*, 1. Karolinum, Praha, s. 79 – 101

NOVOTNÁ, M. (2005): Problémy periferních oblastí. Přírodovědecká fakulta, univerzita Karlova, Praha, 184 s.

PAASI, A. (1986): The institutionalization of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity. *Fennia*, 164, č. 1, Helsinki, s. 105 – 146.

PAASI, A. (2001): Bounded spaces in the mobile World: Deconstructing regional identity. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie – 2002*, Vol. 93, No. 2, s. 137 – 148.

- PAASI, A. (2002): Place and region: regional worlds and words. *Progress in Human Geography*, 26, č. 6, s. 802 – 811.
- PAASI, A. (2003): Region and Place: regional identity in question. *Progress in Human Geography*, 27, č. 4, s. 475 – 85.
- PAULOV, J. (1995): Somenotes of border as geographical factor. In: *Hranice a ich vplyv na teritoriálnu strukturu regiónu a štátu*. Ed. V. Baran. *Acta Universitatis Matthiae Belii, Geografické štúdie*, 1. Universita Mateja Béla, Banská Bystrica, s. 5 – 9.
- PAULOV, J. (2008): Je geografia idiografická, nomotetická alebo idiograficko – nomotetická veda? Praha. In: *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, XL, s. 5 – 17.
- PAVLÍNEK P. (1997): Vybrané teoretické interpretace současné transformace kapitalismu. *Sociologický časopis XXXIII.1/1997*.
- PERKMANN, M. and SUM, N.-L. (eds) (2002): *Globalization, regionalization and cross-borderregions*. Houndsmills, Palgrave, New York, 358 s.
- PLOS, J. [ed.] (1993): *Tvář naší země – krajina domova 2: Trendy urbanizace evropského prostoru*. – Sbor. 3 roč. konf., Praha a Průhonice, s. 12 – 16.
- POSTRÁNECKÝ, J. (2010): Regionální politika a Regionální rozvoj v České republice. In: *Urbanismus a územní rozvoj, ročník XIII. číslo 5*. s. 10 - 16.
- PUTNAM, R. (1993): *Making democracy Work*. Princeton University Press, Princeton, 280 s.
- PRESCOTT, J. R. V. (1975): *Einführung in die Politische Geographie*. München, 70 s.
- PRESCOTT, J. R. V. (1987): *Political Frontiers and Boundaries*. Unwin Hyman, London, 207 s.
- RAJČÁKOVÁ, E. (2001). Cezhraničná spolupráca jako jedna z foriem rozvoja regiónov. In: *Geografie*, XII. Ed. S. Novák. Brno: PedF MU, s. 159 – 163.
- ROCH, I. (1996): Die Grenzregionen des Freistaates Sachsen-analytische Ausgangssituation, Leitbilder und Ziele der Entwicklungskonzepte, aktueller Stand der Grenzübergreifenden Zusammenarbeit. In: *Geographie und Schule*, sv. 18, seš. 103, Köln, s. 29 – 34.
- RYCHTAŘÍKOVÁ, J. (2007): Socio-geographical systems, Institutional mechanisms and risk precesses. In: *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, XL, 1-2. s. 109 – 123.
- ŘEHÁK, S. (2000): Teoretický přístup k řešení problematiky státní hranice a hraničních přechodů. Nepublikovaný referát. Praha.
- ŘEHÁK, S. (2004): Geografický potenciál pohraničí. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček T.: *České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?* Praha: Academia, s. 67 – 74; s. 87 – 101.

- SAMMER, K. (2004): Setkání na Zlaté stezce. Begegnungen am Goldenen Steig. Hanns Seidel Stiftung. Interes, Havlíčkův Brod, 150 s.
- SAMMER, K.; KOBLER, K. (2005): Setkání na Zlaté stezce. Begegnungen am Goldenen Steig. Hanns Seidel Stiftung. Interes, Havlíčkův Brod, 150 s.
- SAMMER, K.; KOBLER, K. (2006): Setkání na Zlaté stezce. Begegnungen am Goldenen Steig. Hanns Seidel Stiftung. Interes, Havlíčkův Brod, 150 s.
- SARAUER, L. (2010): Vliv příhraniční spolupráce na regionální identitu obyvatel. Modelová studie na euroregionu Šumava. Přírodovědecká, Univerzita Karlova, Praha, 83 s.
- SEGER, M.; BELUZSKY, P. (1993): Bruchlinie Eiserner Vorhang. Regionalentwicklung im österreichisch – ungarischen Grenzraum. Bohlau Verlag, Wien, 303 s.
- SCHEFFEL, D.; KANDERT J. (1994): Politics and Culture in Czech ethnography anthropological Quartely 67, č. 1, s. 15 – 23.
- SCHÖNE, R. (2004): Grenzen legend überwinden. Technische Univerzität Chemnitz. 75 s.
- SILVAN, J. (2000): Cezhraničná spolupráca – dynamický vývoj. Scientific skript, Vol. 3, UMB, Banská Bystrica, s. 271 – 275.
- SIWEK, T. (1999): Příspěvek ze zkoumání etnické hranice. Geografie – Sborník ČGS, 104, č. 1., ČGS, Praha, s. 1 – 12.
- SLAVÍK, V.; HALÁS, M. (1999): Cezhraničná spolupráca SR a ČR a plánovacie dokumenty a projekty. In: Geografie, IX. Ed. D. Borecký. KG PF MU, Brno, s. 209 – 217.
- SLAVÍK, V. (2001): Euroregions in Slovakia with specific features to Euroregions Pomoravie-Weinviertel-Jižní Morava. In Region and regionalism, No, 5, Lodž – Opole.
- SLEZÁK, L. (1978): Zemědělské osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce. Brno, 189 s.
- SPIŠIAK, P. (1999): Cezhraničná spolupráca medzi SR a ČR na príklade pohraničných vidieckých obcí mikroregiónu Javorina. In? Obnova venkova v Bielych – Bílých Karpatech. Spoločnosť pre TUR, Uherské Hradiště, s. 51 – 53.
- SPIŠIAK, P. (2001): Geografické aspekty euroregiónov Slovenska. In: Miscelanea Geographica, 9. Eds. J. Dokoupil, P. Mentlík, M. Novotná. Plzeň, Západočeská univerzita v Plzni, s. 243 – 254.
- STOCKMANN, J. (2005): Moravske Kopanice: identita na periferii in Problémy periferních olbastí. Sprint, Praha, s. 161 – 167.

- STRASSOLDO – GRAFFENBERG, R. (1974): Friaul-Julisch Venetien als Europäische Aussenregion. In: Schriftenreihe des Instituts für Städtebau und Raumordnung, Innsbruck, s. 28.
- STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. (1999): Základy kvalitativního výzkumu. Brno, 200s.
- STANĚK, K.; KUBÍČEK, P. (1997): Intranet Application in Tourism. In Cestovní ruch, regionální rozvoj a školství. Tábor, s. 113 – 121.
- STANĚK, K. (2000): Zjednodušování a zhlazování liniových prvků v automatizované kartografické generalizaci. Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita. Brno, 123 s.
- STAŇKOVÁ, M. (2006): Přeshraniční spolupráce v EU. Ekonomicko-správní fakulta, Masarykova univerzita, Brno, 87 s.
- Strategie regionálního rozvoje České republiky pro léta 2007 – 2013. MMR, Praha, 2006, 109 s.
- SYNKOVÁ, L. (2009): Analýzy zázemí města Brna s ohledem na suburbanizační procesy. Ekonomicko-správní fakulta. Masarykova univerzita, Brno, 98 s.
- SYNKOVÁ, L. (2009): Dokumenty regionálního rozvoje krajů. Urbanismus a územní rozvoj. Ročník XII, číslo 1-2, str. 14 – 15.
- SÝKORA, Z. (2008): Idiografická nebo nomotetická koncepce v geografii: kontraproduktivní spor o povahu a podstatu poznání. Praha. In: Geografický časopis 60, s. 299 – 315.
- ŠEVČÍKOVÁ, A. (2010): Vliv regionální politiky v Česku a Německu na rozvoj venkovských obcí, případová srovnávací studie. Česká zemědělská univerzita, Praha, 110 s.
- ŠINDLER, P. (1984): Základy politické geografie. PF, Ostrava, 184 s.
- ŠINDLER J. a kol. (1996): Politická geografie. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 91 s.
- TEREM, P. (2000): Dynamické procesy v transhraničných regionoch. Scietific skript, Vol 3, UMB, Banská Bystrica, s. 179-185.
- TOEPEL, K. (2000): Evaluation in der Regionalpolitik. Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung. 69, s. 395-405.
- TÖRNQVIST, G. (1970): Contact Systems and Regional Development. Lund studies in geography, ser. B. Human Geography, No. 35, department of geography, The Royal University of Lund, Lund, 148 s.
- TOMS, J. (2002): Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12 století do roku 1947 (skripta). ZČU, Plzeň, 139 s.

- TOUŠEK, V.; DOKOUPIL, J. (2001): Zahraniční pracovníci na trhu práce. In: reflexe regionálního rozvoje pohraničí České republiky (ed. M. Jeřábek). SoÚ AV ČR, Ústí n. L., s. 41 – 46.
- TUAN, Y. F. (1996): Space and Place: Humanistic Perspective, (reprint). In Agnew, J., Livingstone, D., Rogers, A., Human Geography: An Essential Anthology, Blackwell, Oxford, 1996, s. 445 – 457.
- TRÖEGER-WEI3, G. (1999): Euroregion Egrensis. In: The Situation and Perspectives of Transborder Development and Co-operation of Border-regions in Germany, Poland, Slovakia and the Czech republic. Gliwice: House for Polisch-German Co-operation, FES, s. 110-117.
- VANDHOVE N.; KLAASSEN L. H. (1983): Regional policy: A European Approach. Aldershot, Gower. 488 s.
- VAISHAR, A. (2000): Vnímání česko-rakouského a česko-slovenského pohraničí lokální populací. Geografie – Sborník ČGS, 105, č. 1., ČGS, Praha, s. 94-97.
- VAVREČKOVÁ, J; MICHALIČKA, L; SEVEROVÁ, S; MALÁ, V. (2004): Monitoring zahraniční pracovní migrace a jejich podmiňujících faktorů se zaměřením na česko-německé a česko-rakouské příhraničí. VÚPSV, Praha, 97 s.
- VENCÁLEK, J. (1996): Změny vy struktuře ekonomicky aktivních obyvatel česko-polského pohraničí v letech 1950 – 1991., Instytut Slaski, Opole 20 s.
- VENCÁLEK, J. (1998): Protisměry územní identity., Vydavatelství OLZA s.r.o., Český Těšín, 207 s.
- VITURKA, M.; TOUŠEK, V. (1979): Metoda faktorové analýzy a její aplikace ve výzkumu prostorových struktur. In: Zprávy GGÚ ČSAV, Geografický ústav ČSAV, Brno, 16, 5-6, od s. 132-148, 17 s.
- VITURKA, M. (1985): Aplikace metody hlavních komponent ve výzkumu diferenciacie prostorové socioekonomické struktury ČSR. Geografický ústav ČSAV, Studia Geographica, Brno, 96 s.
- VOGT, M. T. (2009): Bedingugen europäischer Solidarität. Technische Universtität, Chemnitz. 295 s.
- VYSTOUPIL, J. a kol. (2006): Atlas cestovního ruchu České republiky. Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, 157s.
- WAHLA, A.; ŠINDLER, P.; LEDNICKÝ, V. (2001): Euroregiony a sdružení obcí a měst na česko-polském příhraničí. 1.vyd., OU, Ostrava, 60 s.

- WOKOUN, R.; MATES, P. (2006): Management regionální politiky a reforma veřejné správy. Linde, Praha, 351 s.
- WOKOUN, R. (1984): Základy regionální geografie. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Brno. 31 s.
- WOKOUN, R. (1988): Socioekonomická geografie. I. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 116 s.
- WOKOUN, R. (1995): Teorie regionálního rozvoje (hlavní školy a přístupy). Učební text postdiplomního studia „Regionální rozvoj a správa“. VŠE, Praha, 42 s.
- WOKOUN, R., MATES P. (2006): Management regionální politiky a reforma veřejné správy. Linde Praha a.s., 352 s.
- WOKOUN, R. (2007): Management regionální politiky v ČR. Regionální studia, VŠE, Praha, str. 2 – 7
- WOKOUN, R. (2008): Regionální politika v České republice. In. Kolektiv autorů (2008): Úvod do regionálních věd a veřejné správy. Plzeň, Aleš Čeněk, s. 455.
- WILIAM, P. (2001): Zahraniční investice v česku a pohraničí. I: Reflexe regionálního rozvoje pohraničí České republiky (ed. M. Jeřábek). Ústí n. L. SoÚ AV ČR, s. 54 – 64.
- WILIAM, P.; DOKOUPIL, J. (1999): Průmysl. In: geografická analýza pohraničí české republiky (ed. M. Jeřábek). SoÚ AV ČR, Ústí n. Labem, s. 102 – 109.
- WILK, W. (2009): Global Changes: Their Regional and Local Aspects. University of Warsaw Faculty of Geography and regional Studies, Warsaw, s. 355.
- ZEMAN, K. (2001): Vliv hranic na příhraniční území na příkladu Jindřichohradecka. Magisterská práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha, 150 s.
- ZEMKO, I.; BUČEK, J. (2000): Problémy cezhraničnej spolupráce a jej inštitucionálneho rámca na príklade Bratislavy. Geografické spektrum, č. 2, PrF UK, Bratislava, s. 43 – 54.
- ZEMMRICH, J. (1902): Sprachgrenze und Deutschtum in Böhmen. Vieweg u. Sohn Braunschweig, 116 s.
- ZENK, M. (2000): Grenzüberschreitende lokale Zusammenarbeit im bayerischen Grenzraum zur Tschechischen Republik. Arbeitsmaterialien zur Raumordnung und Raumplanung, Heft 196, Bayreuth, 100 s.
- ZICH, F; HOUŽVIČKA, V., JEŘÁBEK, M., KASTNER, Q. (1996): Kdo žije v pohraničí. SoÚ AV ČR, Ústí n. L., 129 s.
- ZICH, F. (1999): Nositelé příhraniční spolupráce. SoÚ AV ČR, Ústí n. Labem, 104 s.

ZICH, F. a kol. (2000): Vytváření příhraničního společenství na česko – německé hranici. SoÚ AV ČR, Ústí n. Labem, 271 s.

ZICH, F. (2005): Regional identity of inhabitants in the Czech part of Euroregion Nisa. Acta Universitatis Carolinae, Geographica XXXVII, 1. Karolinum, Praha, s. 103 – 122.

ZICH, F. (2005): Přeshraniční vlivy působící na místní společenství pohraničí České republiky. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně. Ústí nad Labem. 143 s.

ZICH, F. (2006). Člověk v pohraničí. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně. Ústí n. Labem, 262 s.

ZICH, F. (2007): Přeshraniční vlivy v českém pohraničí. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem, 282 s.

ŽÍTEK, V. (2002): Regionální ekonomie a politika. Masarykova univerzita, Brno, 75 s.

MMR ČR Strategie regionálního rozvoje ČR (2006)

Přehled dotací²¹

Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung, München 2011

Plánované minimální osídlení našich okresů podle vládního programu a dvouletého plánu k 31. 12. 1948. In: Zlatá stezka, r. 16 č. 5/6. s. 133.

Strategie regionálního rozvoje ČR (znění dle usnesení vlády č. 560/2006 ze 17. 5. 2006)

Analýza a předpokládaný vývoj hraničních oblastí ČR-SRN

Výzkumný projekt Ministerstva zahraničních věcí ČR RB 6/5/3

Předkládaná studie byla vytvořena na základě vědeckého projektu Ministerstva zahraničních věcí ČR “Analýza a předpokládaný vývoj hraničních oblastí“

ČR – SRN“ č. RB 6/5/3.

²¹ Jedná se pouze o dotace získané v rámci cíle: **Přeshraniční spolupráce**

Přehled www stránek

www.garep.cz/publikace/clanek-6.pdf – 28. 9. 2011

http://www.uur.cz/images/publikace/uur/2009/2009-01-02/04_dokumenty.pdf –
28. 9. 2011

<http://www.bayern.de/Vnitřn-bezpe-nost-a-soci-ln-jistoty-.3187/index.htm> – 7. 1. 2012

[www.euroskop.cz/gallery/2/757-smlouva o euratom.pdf](http://www.euroskop.cz/gallery/2/757-smlouva_o_euratom.pdf) – 25. 3. 2009

www.euroskop.cz/gallery/6/2009-charta-základních-prav-1.pdf – 25. 3. 2009

[www.bayern.de/Vnitřni bezpecnost a socialni jistoty.3187/index.htm](http://www.bayern.de/Vnitřni_bezpecnost_a_socialni_jistoty.3187/index.htm) – 29. 1. 2012

www.risy.cz/krajske-ris/stredocesky-kraj/regionalni-informace/euroregiony/ – 25. 3. 2009

www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004-2009/.../571582cs.pdf – 21. 1. 2012

www.businessinfo.cz – 25. 8. 2009

www.euroskop.cz – 25. 8. 2009

www.businessinfo.cz – 25. 7. 2007

www.coe.int – 15. 5. 2009

www.businessinfo.cz – 15. 5. 2009

www.coe.int – 26. 7. 2008

www.businessinfo.cz – 28. 7. 2008

www.csu.cz – 2009,2010,2011

www.wahlen.bayern.de/kommunalwahlen/kw2002/buergermeister-a.htm – 22. 1. 2012

<http://monitor7.blogspot.cz/2009/05/regionalni-politika-v-ceske-republice.html> –
25. 3. 2010

[http://www.casopis.ochranaprirody.cz/zvlastni-cislo/chranena-uzemi-prinos-nebo-
ztrata.html?action=print](http://www.casopis.ochranaprirody.cz/zvlastni-cislo/chranena-uzemi-prinos-nebo-ztrata.html?action=print) – 22. 3. 2010

www.wikipedia.cz – 23. 5. 2010

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Soumar> – 15. 6. 2010

http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_pt – 20. 1. 2010

http://cs.wikipedia.org/wiki/Acquis_communautaire – 20. 1. 2010

<http://referaty-seminarky/trensformace-ceske-ekonomiky/> – 3. 3. 2010

http://cs.wikipedia.org/wiki/pr%c5%afmysl_v_%c4%8cesku, 10. 4. 2010

[https://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/0470b357-5560-4fc4-8312-
b300b27a88dd/programovy-dokument.pdf](https://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/0470b357-5560-4fc4-8312-b300b27a88dd/programovy-dokument.pdf), 5. 2. 2010

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 Dopady funkce hranice na regionální rozvoj na příkladu česko-bavorského pohraničí – česká strana	16
Tabulka č. 2 Dopady funkce hranice na regionální rozvoj na příkladu česko-bavorského pohraničí – německá strana.....	18
Tabulka č. 3 Vývoj počtu obyvatel okresu Prachatice v letech 1869 – 2009.....	52
Tabulka č. 4 Vývoj počtu obyvatel v okrese Prachatice – v % (jedná se o % z vyššího celku)	52
Tabulka č. 5 Vývoj počtu obyvatel v okrese Freyung-Grafenau	56
Tabulka č. 6 Jaké obory by měly být předmětem přeshraniční spolupráce ve vašem regionu? obou okresů	75
Tabulka č. 7 Domníváte se, že následující faktory nějak omezují praktickou přeshraniční spolupráci obcí? – obce obou okresů	82
Tabulka č. 8 Jak se projevila nová situace po roce 1990 ve vaší obci?.....	100
Tabulka č. 9 Jak byste ocenili podmínky pro podnikání ve vaší obci/městě?	102
Tabulka č. 10 Jaké vlastnosti považují starostové obcí za důležité pro výkon své funkce?	107

Seznam map

Mapa č. 1 Vymezení pohraničního území ČSR (1969)	24
Mapa č. 2 Zobrazení geografického středu resp. geografického mediánu pracovníků průmyslu	25
Mapa č. 3 Geografický medián pracovníků průmyslu Česka a Československa (1955, 1989, 2010)	25
Mapa č. 4 Obce a města okresu Prachatice	48
Mapa č. 5 Města a obce okresu Freyung-Grafenau	55
Mapa č. 6 Okres Prachatice a okres Freyung-Grafenau – obce, které neodevzdaly dotazník	67
Mapa č. 7 Obce, které získaly dotace ze zdrojů EU – okres Prachatice a okres Freyung-Grafenau	93
Mapa č. 8 Počet jednotlivých žádostí u všech jednolitých obcí – okres Prachatice	94
Mapa č. 9 Počet jednotlivých žádostí u všech jednolitých obcí – okres Freyung-Grafenau	95
Mapa č. 10 Výše získaných finančních prostředků z dotací EU – okres Prachatice	95
Mapa č. 11 Výše získaných finančních prostředků z dotací EU – okres Freyung-Grafenau	96
Mapa č. 12 okresy Prachatice a Freyung-Grafenau – hranice NP Šumava, Bayerischer Wald	100

Seznam grafů

Graf č. 1 Vývoj počtu obyvatel v okrese Freyung-Grafenau	56
Graf č. 2 Vyhodnocení odpovědi- – cestovní ruch a turistika v %	76
Graf č. 3 Typogram vyhodnocení odpovědi – cestovní ruch a turistika v %.....	76
Graf č. 4 Vyhodnocení odpovědi – regionální a ekonomický rozvoj v %.....	77
Graf č. 5 Typogram vyhodnocení odpovědi- regionální a ekonomický rozvoj v %.....	77
Graf č. 6 Vyhodnocení odpovědi – jazykové problémy v %.....	84
Graf č. 7 Typogram – jazykové problémy v %.....	84
Graf č. 8 Vyhodnocení odpovědi – rozdílné národní a státní zájmy v %	85
Graf č. 9 Typogram – rozdílné národní a státní zájmy v %	85
Graf č. 10 Vyhodnocení odpovědi – Politická strana v %	109
Graf č. 11 Typogram vyhodnocení odpovědi – Politická strana v %.....	109
Graf č. 12 Vyhodnocení odpovědi – Politické kontakty v %	110
Graf č. 13 Vyhodnocení odpovědi – Politické kontakty v %	110